

MEGALAPOZÓ VIZSGÁLAT

VAJA VÁROS

2016.

MEGALAPOZÓ VIZSGÁLAT

VAJA VÁROS

Készült Vaja Város Önkormányzata megbízásából

Készítette

MEGAKOM Tanácsadó Iroda

2016. MÁJUS 3.

Adatgyűjtés lezárva: 2015. november 26.

Tartalomjegyzék

1 HELYZETFELTÁRÓ MUNKARÉSZ.....	6
1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok.....	6
1.1.1 A település térségi szerepe	6
1.1.2 A település vonzáskörzetének és funkcióinak bemutatása, elemzése	7
1.2 A területfejlesztési dokumentumokkal (Országos Területfejlesztési Koncepcióval és a területileg releváns megyei, valamint térségi területfejlesztési koncepciókkal és programokkal) való összefüggések vizsgálata.....	9
1.2.1 Kapcsolódás az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióhoz (OFTK).....	9
1.2.2 Kapcsolódás Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Koncepciójához és Programjához	12
1.2.3 Egyéb térségi fejlesztési koncepciókhoz, programokhoz való kapcsolódás	13
1.3 Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása.....	13
1.3.1 A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai.....	13
1.4 A település társadalma	14
1.4.1 Demográfia, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség	14
1.4.2 Térbeli-társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok	23
1.4.3 Települési identitást erősítő tényezők	23
1.5 A település humán infrastruktúrája	26
1.5.1 Humán közszolgáltatások.....	26
1.5.2 Esélyegyenlőség biztosítása	35
1.6 A település gazdasága.....	36
1.6.1 A település gazdasági súlya, szerepköre	36
1.6.2 A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői.....	38
1.6.3 A gazdasági szervezetek jellemzői, fontosabb beruházásai települést érintő fejlesztési elképzelése.....	42
1.6.4 A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők	43
1.6.5 Ingatlanpiaci viszonyok (kereslet-kínálat).....	44
1.7 Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere.....	45
1.7.1 Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program	45
1.7.2 Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere	46
1.7.3 Gazdaságfejlesztési tevékenység	47
1.7.4 Foglalkoztatáspolitikai	48
1.7.5 Lakás- és helyiséggazdálkodás.....	48
1.7.6 Intézményfenntartás	48
1.7.7 Energiagazdálkodás	49
1.8 Településüzemeltetési szolgáltatások.....	49
1.9 A táji és természeti adottságok vizsgálata	50
1.9.1 Vaja általános természetföldrajzi adottságainak bemutatása	50
1.9.2 Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek	54
1.9.3 Tájhasználati konfliktusok és problémák értékelése	56
1.10 Zöldfelületi rendszer vizsgálata	57
1.10.1 A települési zöldfelületi rendszer elemei	57
1.10.2 A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái.....	57
1.11 Az épített környezet vizsgálata.....	58
1.11.1 Területfelhasználás vizsgálata	58

1.11.2	Önkormányzati tulajdon kataszter	60
1.11.3	Az építmények vizsgálata (beépítési jellemzők, településkarakter)	61
1.11.4	Az épített környezet értékei	62
1.11.5	Az épített környezet konfliktusai, problémái	63
1.12	Közlekedés	64
1.12.1	Hálózatok és hálózati kapcsolatok	64
1.12.2	Közúti közlekedés	65
1.12.3	Közösségi közlekedés	65
1.12.4	Kerékpáros és gyalogos közlekedés	67
1.12.5	Parkolás	68
1.13	Közműszolgáltatás	68
1.13.1	Víziközművek	68
1.13.2	Energia	72
1.14	Környezetvédelem	75
1.14.1	Talaj	75
1.14.2	Felszíni és a felszín alatti vizek	76
1.14.3	Levegőtisztaság és védelme	77
1.14.4	Zaj- és rezgésterhelés	78
1.14.5	Sugárzás védelem	78
1.14.6	Hulladékkezelés	78
1.14.7	Vizuális környezetterhelés	79
1.14.8	Árvízvédelem	79
1.14.9	Fennálló környezetvédelmi konfliktusok, problémák	79
1.15	Katasztrófavédelem	79
1.16	Ásványi nyersanyag lelőhely	82
1.17	Városi klíma	82
2	HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ	83
2.1	A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése	83
3	HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ	88
3.1	A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis	88
3.1.1	A folyamatok értékelése	88
3.1.2	A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése	89
3.1.3	A településfejlesztés és -rendezés kapcsolata	95
3.2	Problématérkép / értéktérkép	95
3.3	Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek	98
3.3.1	Településrészek kijelölése, pontos lehatárolása, a lehatárolás indoklása, térképi ábrázolása, a lehatárolt településrészek rövid bemutatása	98
3.3.2	Szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása, helyzetelemzése	108
3.3.3	Egyéb szempontból beavatkozást igénylő területek	119
4	Mellékletek	120
5	Ábrák, táblázatok, térképek jegyzéke	125

Vezetői összefoglaló

A 2014-2020-as európai uniós tervezési időszakra való felkészülésben fontos szerepe van a megfelelő módon előkészített, megalapozott területi terveknek, fejlesztési stratégiáknak.

Ezen tervezési folyamat keretében kerül kidolgozásra **Vaja Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (ITS)**, amely kijelöli a középtávon (4-10 év) elérendő fejlesztési célokat, a megvalósítást szolgáló beavatkozások körét és a megvalósítás eszközeit. A dokumentum alapjaiban meghatározza a város jövőbeli fejlődési irányait, lehetőségeit, ezért fontos egy reális célokat kitűző, jól megtervezett, megvalósítható stratégia kialakítása.

Az integrált településfejlesztési stratégia elkészítését egy részletes **megalapozó vizsgálat** (helyzetfeltárás, helyzetelemzés, helyzetértékelés) előzi meg, amely – számszerűsített adatokra, tényekre, tendenciákra támaszkodva – bemutatja a város gazdasági és társadalmi folyamatait, legfőbb erősségeit, adottságait, valamint gyengeségeit, problémáit. Ezekre reagálnak az ITS keretében megfogalmazott célkitűzések és azonosított beavatkozások.

A dokumentumok az alábbi rendeletek, módszertani útmutatók figyelembevételével készültek el.

- 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről,
- Útmutató a kis- és középvárosok számára az Integrált Településfejlesztési Stratégia 2014-2020 elkészítéséhez (Belügyminisztérium, 2014. 12. 11.),
- Városfejlesztési Kézikönyv (Második, javított kiadás, NFGM, 2009. január 28.).

A megalapozó vizsgálat és az integrált településfejlesztési stratégia partnerségi **egyeztetése és elfogadása** a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet, valamint Vaja Város Önkormányzata Partnerségi egyeztetési szabályzata alapján történt.

A 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 5. § (3) bekezdése lehetővé teszi az 1. mellékletben meghatározott tartalmi elemek összevonását, átcsoportosítását, indokolt esetben egyes elemek elhagyását, továbbá előírja, hogy azokat a település méretének, sajátosságainak, a település-hálózatban betöltött szerepének, valamint az adott témakörnek megfelelő részletettséggel kell kidolgozni. Ennek megfelelően jelen megalapozó vizsgálat olyan tartalmi részletettséggel kerül kidolgozásra, amely a stratégia kidolgozásához szükséges. **Részletesebb elemzésre a településrendezési terv felülvizsgálata, módosítása során fog sor kerülni.** Ez indokolja a kormányrendelet szerinti 1.3., 1.4., 1.5.2., 1.6., 1.6.1., 1.6.2., 1.12.2., 1.12.2.1., 1.12.2.2., 1.14.1.2, 1.14.2.1, 1.14.2.2, 1.14.4, 1.14.5.1, 1.14.5.3, 1.14.5.4., 1.16.3., 1.18.1., 1.18.3 alfejezetek elhagyását, illetve egyes alfejezetek tömörségét.

1 HELYZETFELTÁRÓ MUNKARÉSZ

1.1. Településhálózati összefüggések, a település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

1.1.1 A település térségi szerepe

Vaja város Magyarország észak-keleti részén, az Észak-alföldi régióban, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középső részén fekszik. A Mátészalkai járáshoz tartozó város, a fővárostól mintegy 275 km-re helyezkedik el, ahonnan gyakorlatilag végig autópályán közelíthető meg. Megyén belül a megyeszékhely Nyíregyházától keletre, attól 35 km-re, a járásszékhely Mátészalkától mintegy 15 km-re található. Vaja helyzete a tekintetben is kedvező, hogy mind az ukrán, mind a román határtól pedig kb. 40 km-re fekszik.

Vaja Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyik legfiatalabb és legalacsonyabb népességű városa. A városi rangot 2009-ben július 1-jén szerezte meg. Lakónépessége és területe alapján a megye 28 városa között a 26. helyen áll.

Vaja város közigazgatási területe: 29 km² (2861 ha)

Lakónépesség száma: 3 515 fő (2015. január 1.)

A város gazdasági súlya viszonylag csekély, mivel bár a megye népességének 0,63%-át adja, a megyében működő vállalkozásoknak csak 0,38%-ának van itt a székhelye. Ugyanakkor a megye hasonló nagyságú településeihez képest a közép-vállalkozások aránya és az iparüzési adó bevételekkel magasnak minősülnek a településen.

A település regionális szerepe:

Vaja alapvetően nem rendelkezik regionális hatókörű intézménnyel, illetve funkcióval. Kulturális vonatkozásban azonban ki kell emelni, hogy Vay Várkastély országos ismertséget jelent a településnek, amit tovább erősít, hogy itt működik az Észak-alföldi régió egyik kiemelkedő jelentőségű múzeuma, a Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Gyűjteménye.

Emellett meg kell jegyezni, hogy Egyesített Szociális Intézmények Vaja elnevezésű intézményén belül működő ápolást-gondozást nyújtó idősök szeretet otthona ellátási területe Magyarország közigazgatási területére terjed ki, bár ez a tény önmagában nem jelent regionális szerepet.

A település megyei és térségi szerepköre:

A város megyei szerepköre sem tekinthető jelentősnek. Városi szerepét főleg a turisztikai potenciáljának, vállalkozásainak és közlekedés földrajzi helyzetének köszönheti.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Konceptiója is csak érintőlegesen foglalkozik a településsel, mint a nyírségi turisztikai gyűrű északi szárnyának településével.

Vaja földrajzi helyzetéből adódóan sok hasonlóságot mutat Baktalórántházával. A szomszéd városhoz hasonlóan összekötő kapocsként értelmezhető a tőle nyugatra lévő, Nyíregyháza központú agglomerációs térség és a keletre lévő külső periféria között. A város rurális környezetben helyezkedik el, a megye centrumtérsége és az országhatár mentén elterülő végek között, egyfajta belső periférikus fekvésben. A belső periféria jelleget erősíti, hogy tőle délre (Nyírbátor) és keletre (Mátészalka) decentrumként definiált városok, északra pedig a közös tervezhetőségű Kisvárdá-Záhony tengely található.

A város közigazgatásilag a Mátészalkai járás részét képezi, a járásszékhely Mátészalka és Nagyecsed mellett a járás harmadik városa és 3. legnépesebb települése. A járáshoz a három város mellett 23 község tartozik.

Vaja a járás legkisebb népességű városa, a járás népességének 5,6%-át adja, miközben a járás urbanizációs indexe 42,13%. Későbbiekben esetleg a jelenleg mikrotérségi központként funkcionáló Hodász nagyközség válhat várossá.

Az államigazgatási lehatárolás mellett továbbra is működik a települési önkormányzatok korábbi kistérségen alapuló horizontális együttműködése is a Szatmári Többcélú Önkormányzati Társulás formájában. A szintén mátészalkai székhelyű 24 tagú szervezetnek Vaja is tagja.

Vaja a járáson belül, annak keleti szélén található, közvetlenül szomszédos a Baktalórántházai járás több településével is. Ebből következik, hogy természetes kapcsolata, illetve vonzáskörzete nem esnek egybe az államigazgatás-közigazgatási határokkal. Ennek megfelelően a város funkcionális szerepköre nem csak a járáson belüli településekre terjed ki, hanem több olyan funkciója is van, amelynek ellátási területe túlnyúlik a járáshatáron.

1. táblázat: A mátészalkai járás települései

Település	jogállás	terület (ha)	népesség (2012, fő)
Mátészalka	Járásszékhely/város	4 140	17 144
Nagyecsed	város	4 385	6 524
Vaja	város	2 861	3 639
Hodász	nagyközség	2 649	3 349
Ópályi	község	2 672	2 968
Kocsord	község	2 547	2 893
Nyírmeggyes	község	2 879	2 622
Nyírcsaholy	község	3 434	2 210
Mérek	nagyközség	2 508	2 171
Kántorjánosi	község	4 162	2 150
Nagydobos	község	2 693	2 142
Nyírkáta	község	3 863	1 975
Szamosszeg	község	3 530	1 955
Ökörítőfülpös	nagyközség	3 342	1 859
Fábiánháza	község	2 735	1 718
Győrtelek	község	1 478	1 615
Őr	község	1 778	1 451
Jármi	község	1 237	1 280
Tiborszállás	község	2 552	1 019
Nyírparasznya	község	1 476	982
Vállaj	község	2 227	965
Papos	község	1 067	830
Géberjén	község	538	496
Szamoskér	község	971	398
Fülpösdaróc	község	425	316
Rápolt	község	321	139

Forrás: KSH

1.1.2 A település vonzáskörzetének és funkcióinak bemutatása, elemzése

A rövid városi múlttra visszatekintő Vaja városi funkciói hiányosak, vagy részlegesek. A város igazgatási funkciói, illetve intézményeinek ellátási területe, döntően a város közigazgatási területére vonatkozik.

A település turisztikai és gazdasági szempontból (turisztikai attrakciók, iparterület) jelentős potenciállal rendelkezik, térszervező erejét elsősorban ennek köszönheti, a városi rang elnyerését is elsősorban ez segítette a patinás történelmi múlt mellett.

A további funkciók erősítése érdekében a 2007-2013-as programozási ciklusban több olyan beruházás is történt, amely erősítette a város térségi szerepkörét, bővítette vonzaskörzetét.

E tekintetben az egyik legjelentősebb fejlesztés Tulipán Bölcsőde létesítése volt, amelynek ellátási területe 2013-tól 7 településre terjed ki.

A környező településekkel való hosszabb távú együttműködés egyik alapja lehet a 13 települési önkormányzat együttműködésével megvalósított ivóvízminőség-javító projekt.

Az Európai Unió a víz-keretirányelvének Magyarországra vonatkozó végrehajtásához kapcsolódó projekt lebonyolítását az érintett önkormányzatok társulásban végzik.

Az e célra létrehozott Első Szatmári Ivóvízminőség-Javító Önkormányzati Társulás székhelye Vaján van. A város funkcionális vonzaskörzetét a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A Vaját érintő térségi funkciók kiterjedése

Funkció	Intézmény	Települések
Szociális ellátás (ápolást-gondozást nyújtó idősök szeretet otthona)	Egyesített Szociális Intézmények Vaja	országos ellátási terület
Rendvédelmi	Mátészalkai Rendőrkapitányság vajai körzeti megbízotti csoport	Vaja, Őr, Papos, Jármí
Gyermekjóléti	Tulipán Bölcsőde	Vaja, Őr, Nyírmada, Rohod, Kántorjánosi, Nyírparasznya, Pusztadobos
Oktatási	Csillagfény Középiskola és Szakiskola vajai telephelye	országos beiskolázású
Egészségügyi (fogorvos)	Egészségház	Vaja, Rohod, Őr
Foglalkoztatási		n.a.
Közlekedési	Vasútállomás	Vaja, Rohod

Forrás: saját szerkesztés

A funkcionális együttműködés intenzitása alapján Vaja vonzaskörzete elsődlegesen Rohod és Őr településekre terjed ki.

Másodlagos hatásterülete bizonyos funkciók, esetében a várostól távolabb fekvő településekre is kiterjed. Ezek döntően a járás települései, bizonyos esetekben (oktatási-nevelési funkció,) a járáshatáron is túlnyúlnak.

A városnak tehát a tőle északra és délre fekvő két szomszédos települése van elsődleges hatása, a távolabb lévő települések viszont lazább szálakkal kapcsolódnak Vajához, aminek

oka a két, közelben lévő decentrális központ, Nyírbátor és Mátészalka, illetve a járásszékhely szerepű Baktalórántháza.

3. táblázat: Vaja települési funkciói

Funkció	Települési	Településen túlnyúló
Igazgatási	Vaja Város Polgármesteri Hivatala	-
Gyermekjóléti	Tulipán Bölcsőde	Tulipán Bölcsőde
Oktatási	Tavirózsa Óvoda	Csillagfény Középiskola és Szakiskola vajai telephelye
Kulturális	Művelődési Ház Könyvtár	Vay Várkastély Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Gyűjteménye.
Egészségügyi	Egészségház	fogorvosi ellátás
Szociális	Szociális alapszolgáltatások	Szakosított ellátás - ápolást-gondozást nyújtó idősek szeretet otthona
Kereskedelmi	Élelmiszer-kiskereskedelem	Szaküzletek, pénzügyi szolgáltatás

Forrás: Saját szerkesztés

1.2 A területfejlesztési dokumentumokkal (Országos Területfejlesztési Konceptióval és a területileg releváns megyei, valamint térségi területfejlesztési koncepciókkal és programokkal) való összefüggések vizsgálata

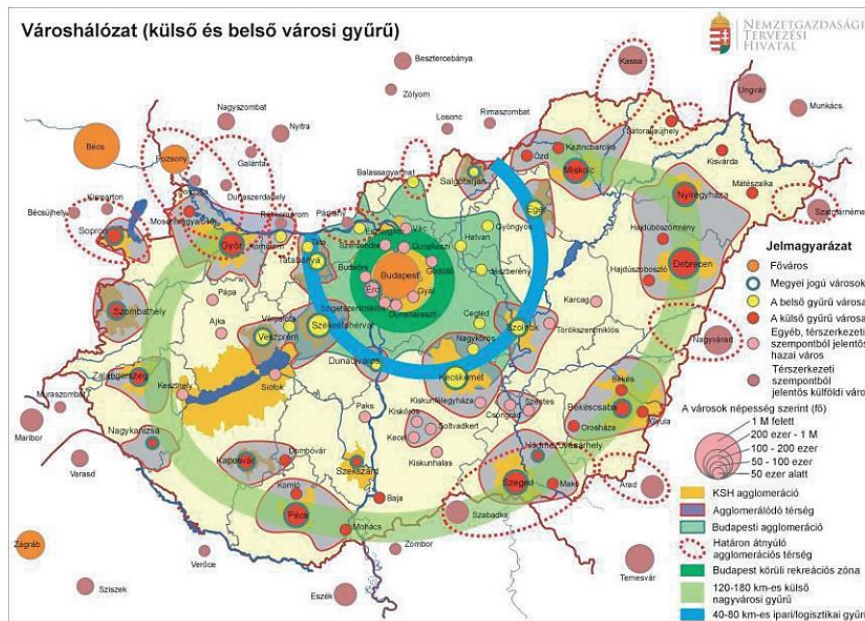
1.2.1 Kapcsolódás az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióhoz (OFTK)

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptiót az Országgyűlés, 1/2014 (I.3.) határozatával fogadta el. Az országos hatókörű stratégiai jellegű dokumentumban elsősorban a város tágabb térségének összefüggésrendszerei fedezhetők fel, a település, kis méreténél fogva nem szerepel nevesítve a dokumentumban.

AZ OFTK térszerkezetre vonatkozó releváns megállapításai szerint 2013-ra az ország gazdasági-társadalmi fejlettségét kifejező legtöbb mutató egy fejlett északnyugati és két erősen leszakadó délnyugati és északkeleti térséget rajzol ki, melyeket két, szűkebb környezeténél versenyképesebb tengely (Budapest-Pécs és Budapest-Szeged) és néhány nagyváros (pl. Nyíregyháza, Debrecen, Szolnok) tagol.

A városhálózatban Vaja belső perifériára esik, vákuum helyzetben van, viszonylag távol mind a versenyképes tengelyektől, mind a nagyvárosi központoktól.

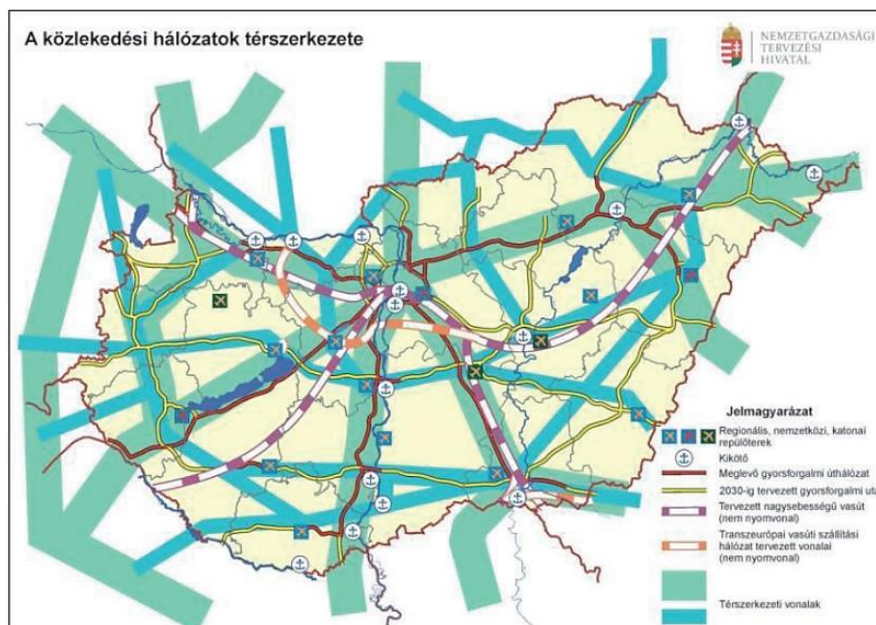
1. térkép: Magyarország városhálózata

Forrás: OFTK, 2014

Meglévő közlekedési kapcsolatai alapján – elsősorban az M3 autópálya révén - egyértelműen a Budapest-országhatár (ukrán, román) tengelyhez való elérés jelenti Vaja számára a legfontosabb térszerkezeti kapcsolódást.

2. térkép: Magyarország közlekedési hálózatának térszerkezete

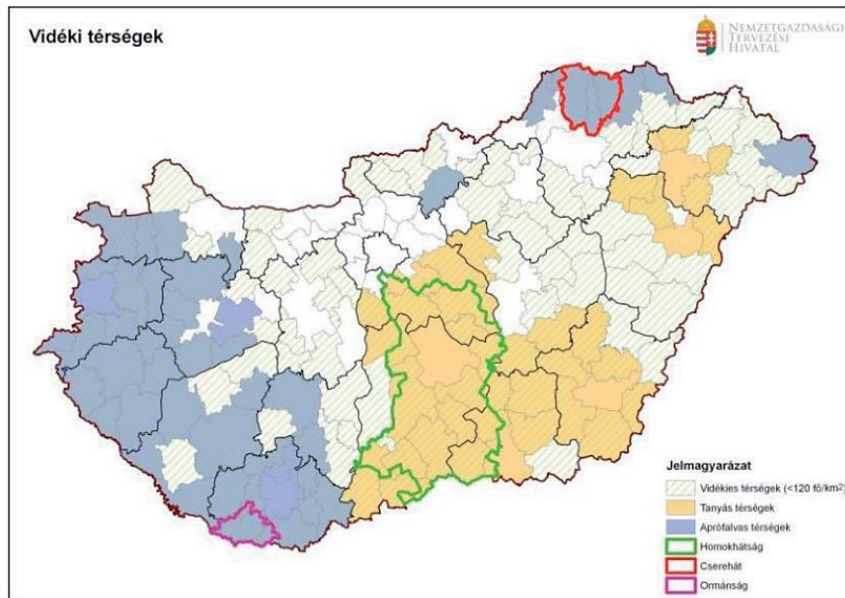

Forrás: OFTK, 2014

Az OFTK kiemeli a helyi adottságokra épülő, hagyományos és harmonikus területhasználat fontosságát: ez a város környezetében alapvetően szántó- és erdőterületek kezelését jelenti. A település környezete alapvetően vidéki térségnek számít, Fontosak lehetnek a koncepció

vidékpolitikai célkitűzései: a város-vidék kapcsolatok megújítása, az agrár- és élelmiszergazdaság helyi gazdaságfejlesztésbe integrált fejlesztése, a vidéki munkaerő megtartásának és letelepedésének támogatása.

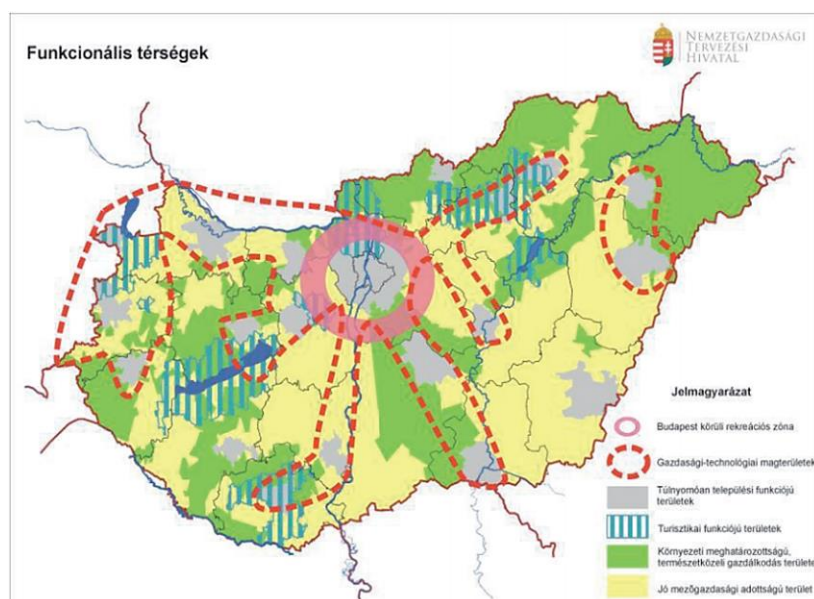
3. térkép: Vidéki térségek lehatárolása

Forrás: OFTK, 2014

A homokos alapkőzeten képződött talaj és az ezzel járó deflációs veszély miatt a természeti tájgazdálkodásban az átlagnál nagyobb szerepet kap a környezeti meghatározottság. Igaz ugyanakkor, hogy mivel jelenleg is kötött és félig kötött futóhomokos felszín veszi körül a várost, a klímaváltozás kedvezőtlen hatásaival szemben (szélsőségek gyakoriságának növekedése, különösen a szárazság terén) kevésbé számít sérülékenynek.

4. térkép: Funkcionális térségek lehatárolása

Forrás: OFTK, 2014

1.2.2 Kapcsolódás Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Koncepciójához és Programjához

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Koncepciót a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűlés a 14/2014 (II.20.) önkormányzati határozatával, a Megyei Területfejlesztési Programot pedig a 67/2014. (IX. 30.) számú határozatával fogadta el.

A Koncepció szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 2030-ra vonatkozó jövőképe: “2030-ban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egy olyan hely, ahol jó élni.”

A megyei koncepcióban a megye fejlesztésének célrendszere és a megye 2020-ig terjedő időszakra vonatkozó átfogó, stratégiai, horizontális céljai a megyei helyzetértékelés fő következtetéseinek és a 2030-ra elérni kívánt jövőképen alapulnak. A területfejlesztési koncepció három átfogó célt fogalmaz meg, melyek elérése érdekében hét stratégiai cél került kijelölésre, amelyek közül négy tematikus, három területi cél. A kitűzött célok elérése az intelligens, fenntartható és befogadó növekedés (mint horizontális célok) jegyében történik.

A megye Területfejlesztési Koncepciójának szövege név szerint egy helyen említi Vaját. Eszerint a Nyíregyháza, mint megyeszékhely köré szerveződő nyírségi turisztikai gyűrű északi szárnyának egyik elemeként számol vele.

A dokumentumokban megfogalmazták azokat a területi célokat, amelyeket a 2014-2020-as időszakban a fejlesztéspolitikák megvalósítása során követendőnek tartanak. Az általános területi célok a következők (kiemelve a Vaja szempontjából releváns területi szintek):

- a megyeszékhely, Nyíregyháza és agglomerációja,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdasági decentrumai,
- **megyei járásközpontok és egyéb városok,**
- szatmár-beregi térség, mint a megye leghátrányosabb, összefüggő válságövezete,
- **Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rurális térségei**

4. táblázat: Vaja kapcsolódása a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területi céljaihoz

Területi célok	Prioritások	Vaja kapcsolódása
Fejlett centrum – a nyíregyházi agglomerációnak mint gazdasági foglalkoztatási, közszolgáltatási és kulturális centrumnak a fejlesztése	5. A megyeszékhely komplex, integrált fejlesztése	Vaja és térsége nem része a nyíregyházi nagyvárosi település-együttesnek.
Dinamizálódó decentrumok és szolgáltató járásközpontok – a megyei gazdasági decentrumok és járásközpontok funkcióbővítése és összehangolt fejlesztése	6. A megye versenyképes decentrumainak fejlesztése 7. A megye járásközpontjainak és kisvárosainak funkcióbővítő fejlesztése	A város részben ide tartozik, mint olyan kisváros, amelynek funkcionális szerepe a közeljövőben várhatóan tovább fog erősödni.

Területi célok	Prioritások	Vaja kapcsolódása
Élhető vidék és felzárkózó külső perifériák – a megye külső perifériáinak komplex felzárkóztatása és a vidéki térségek integrált fejlesztése	8. Élhető vidéki térségek megteremtése 9. A külső perifériák felzárkóztatása 10. A leszakadó rétegek – ezen belül a romák – felzárkóztatása*	A város és térsége jelenleg alapvetően ide tartozik. Az ebben rejlő lehetőségekre alapozva, le mód nyílhat a további fejlődésre, valamint a város vidék kapcsolat és együttműködés lényegi elemei miatt válik fontossá ez a területi prioritás

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Operatív Programja alapján saját szerkesztés

1.2.3 Egyéb térségi fejlesztési koncepciókhoz, programokhoz való kapcsolódás

Vaja Város Önkormányzata tagja a Szatmári Többcélú Kistérségi Társulásnak, melynek keretein belül a korábbi években is lehetősége nyílt az önkormányzati feladatellátás, illetve a fejlesztési tevékenységek partnerségi keretek között történő fejlesztésére.

A Társulás 2005-ben készítette el „A Mátészalkai kistérség területfejlesztési stratégiája és operatív programja” című dokumentumot, melynek aktualizálására 2010 júniusában került sor.

A fejlesztési program aktualizálásának fő célja az volt, hogy feltárja az aktuális (2007-2013) programozási időszak 2010-2013-ig tartó fejlesztési lehetőségeit, melyek hozzájárulnak a Mátészalkai kistérség hosszú távú társadalmi-gazdasági fejlődéséhez.

Tekintettel arra, hogy a területfejlesztési programozás a 2014-2020-as időszakra vonatkozóan megyei szinten koncentrálnak, a Társulás keretein belüli fejlesztések összehangolására új fejlesztési dokumentum még nem készült.

Annak ellenére, hogy az elmúlt években lezajlott közigazgatási reform jelentősen befolyásolta az önkormányzati társulások működését, továbbá a területfejlesztés is a fentiek alapján átalakulóban van a települések horizontális partnerségi együttműködése továbbra is sikerük egyik kulcsa lehet.

Ezért a kistérségi fejlesztési programban megfogalmazott stratégiai célkitűzések (Versenyképes gazdasági környezet kialakítása; Munkaerő-piaci részvétel növelése; Minőségi társadalmi és természeti környezet), újragondolva ma is aktuálisak lehetnek az Integrált Településfejlesztési Stratégia célrendszerébe átültethetőek.

1.3 Hatályos településfejlesztési döntések bemutatása

1.3.1 A hatályos fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia vonatkozó megállapításai

Vaja hatályos településfejlesztési koncepciója 2009-ben került megalkotásra. Az akkor még községi jogállású település képviselő-testülete a 81/2009 (VII.28.) számú határozatával fogadta el.

A hosszú távú tervdokumentumban foglaltak szerint a településfejlesztési koncepció célja és az elérni kívánt eredmények a következők:

- „A település gazdasági fellendítése, a lakosság jövedelemszerző képességének javítása, területfejlesztéssel.

- A magasabb szintű infrastruktúra-ellátás, elsősorban a települési hálózatok, utak, köz-művek, valamint az egyéb ellátó rendszerek és a településközpont fejlesztésével.
- A vonzó település megteremtése a minőségi életkörülmények, a lakhatás feltételeinek javításával, a települési értékvédelem és a fejlesztés eszközeivel.
- A település környezeti értékeinek megtartása, a környezeti terhelések csökkentése a fejlesztések koncentrált elhelyezésével, a települést terhelő, a fejlesztésekből adódó környezeti ártalmak korlátozásával.
- A település történeti, történelmi értékeinek és kultúrájának megőrzése és az ebben rejlő lehetőségek kihasználása.”

A koncepció céljai és a helyzetelemzés alapján megfogalmazott elsődlegességek prioritások (melyeket további fejlesztési célok, programok részleteznek):

- A település rangjának, szerepkörének növelése
- A földrajzi pozíció és az elérhetőség javítása, a belső közlekedési szerkezet korszerűsítése
- A népességmegtartó képesség javítása az elvándorlás megállítása, a foglalkoztatottság, munkanélküliség problémájának kezelése, és a humán erőforrások kihasználásának javítása
- Az élhető település, a települési életkörülmények javítása, az épített környezet védelme, település rehabilitáció, természet és környezetvédelem

Vaja a korábbi években nem készített középtávú fejlesztési stratégiát (IVS, ITS), a következő 7-8 évre vonatkozó fejlesztési elképzelések alapja a hatályos településfejlesztési koncepció.

1.4 A település társadalma

1.4.1 Demográfia, népesség, nemzetiségi összetétel, képzettség, foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok, életminőség

Vaja 28.61 km² területű városi rangú település. 2013-ban 3 588 fő lakott a településen a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján. Vaja népességfejlődése az utóbbi években stanáló tendenciát mutat (3. táblázat, 3. ábra). A vizsgált időszak alatt – 2001 és 2013 között – az érték nem egészen 1% ponttal csökkent, míg 2011-ig inkább csökkenést figyelhattunk meg, azóta lassú növekedést láthatunk.

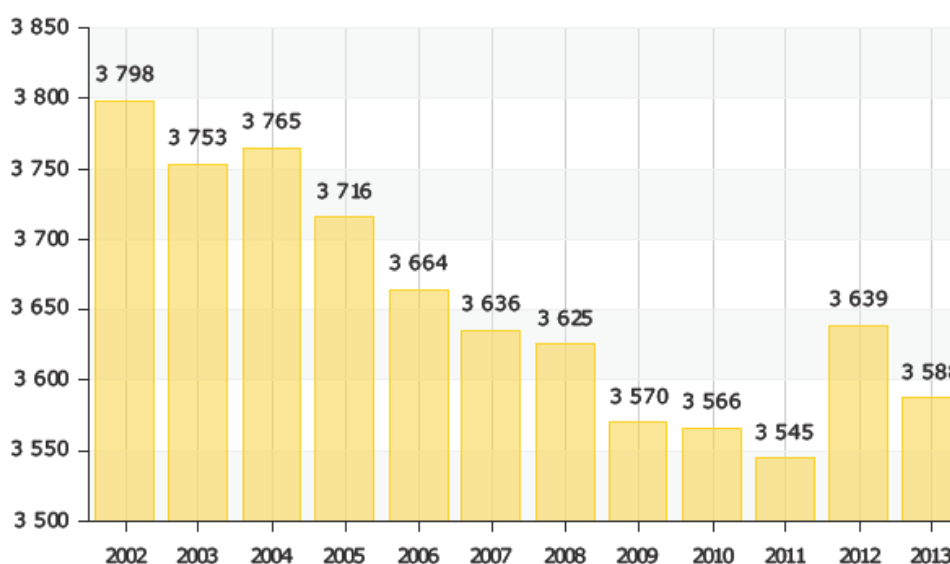
5. táblázat: Vaja város népességszám változása 2001-2011

Adattípus	2001	2011	Lakó-népesség 2011/2001 (%)	Lakó-népesség / állandó népesség 2001	Lakó-népesség / állandó népesség 2011
Állandó népesség (város)	3 820	3 784		95,50%	95,35%
Lakónépesség (város)	3 650	3 608	98,85%		
Állandó népesség (megye)	586 158	572 734		99,33%	97,65%

Adattípus	2001	2011	Lakónépesség 2011/2001 (%)	Lakónépesség / állandó népesség 2001	Lakónépesség / állandó népesség 2011
Lakónépesség (megye)	582 256	559 272	96,05%		
Állandó népesség (ország)	10 270 425	10 051 837		99,07%	98,26%
Lakónépesség (ország)	10 200 298	9 985 722	97,90%		

Forrás: KSH

1. ábra: Vaja város népességszám változása 2002-2013

Forrás: Lechner Nonprofit Kft. - TeIR

1.4.1.1 Népsűrűség

A város népsűrűsége a 2013. évi adatok alapján 125,41 fő/km², ami 2001-hez képest 1,88%-os csökkenést jelent, ez alapján a megyei (94,57 fő/km²) és az országos (106,17 fő/km²) átlaghoz képest sokkal magasabb, ahogyan az a hasonló nagyságrendű városi jogállású települések esetében jellemzőnek tekinthető.

1.4.1.2 Népmozgalom

A népmozgalmi táblázatból megfigyelhető, hogy a népszámláláskor éppen pozitív tendenciát mutatott, de a 2011-es alapmozgalmi adatok alapján negatív mérleggel zárt. 2015-ben a települést viszont a természetes szaporodás jellemzi. Az elvándorlás elsődleges oka lehet, hogy a lakosok a környező nagyobb városokba költöznek a jobb megélhetés reményében.

6. táblázat: Vaja város népmozgalmi adatai (2001-2011)

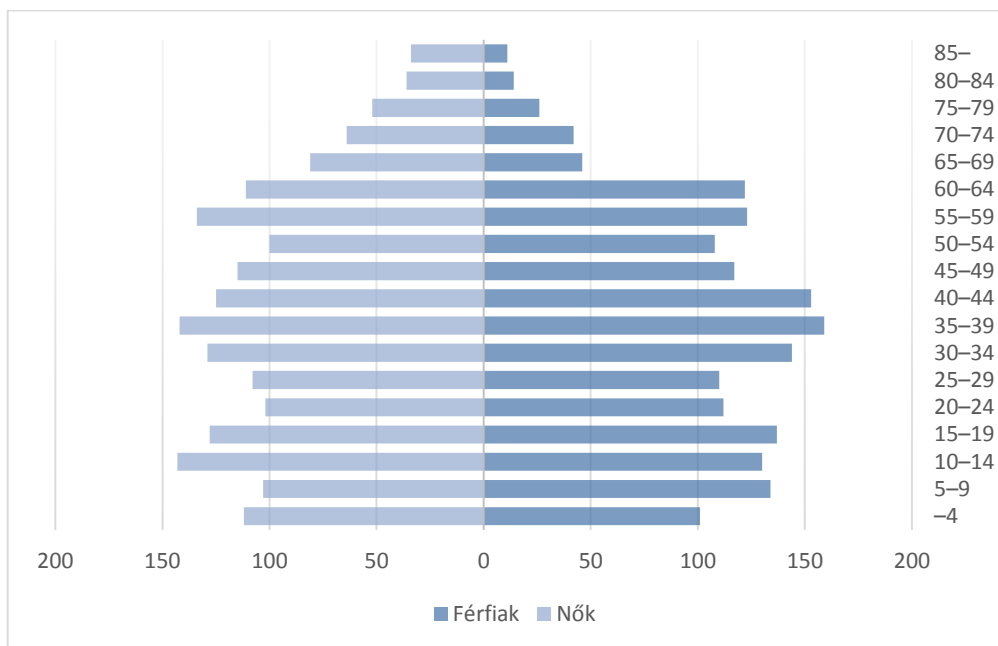
Adattípus	2001	2011
Élveszületések (előző népszámlálás óta, fő)	631	490
Halálozások (előző népszámlálás óta, fő)	463	417
Természetes szaporodás (előző népszámlálás óta, fő)	168	73
Vándorlási különbség (előző népszámlálás óta, fő)	115	-115
Teljes népmozgalom (tényleges szaporodás) (előző népszámlálás óta, fő)	283	-42

Forrás: KSH

1.4.1.3 Korösszetétel

A **népesség korösszetétele** (a táblázatban szereplő nyolc korcsoport szerint), az arányok változása 2001 és 2011 között az alábbiak szerint alakult.

2. ábra: Vaja település korfája 2011

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011.

7. táblázat: A népesség korösszetétele

Adattípus	2001	adott korcsoport részese- dése – 2001 (%)	2011	adott korcsoport részese- dése – 2011 (%)
-14	856	23,45	723	20,04
15-19	210	5,75	265	7,34
20-29	586	16,05	432	11,97
30-39	519	14,22	574	15,91
40-49	921	25,23	510	14,14
50-59			465	12,89
60-64	558	15,28	233	6,46
65-			406	11,25
Összesen:	3 650	100,00	3 608	100,00

Forrás: KSH 2001. és 2011. évi Népszámlálás

A városban az **eltartott népesség rátája** (a gyermeknépesség (0–14 éves) és az idős népesség (60–X éves) összege a 15–59 éves népesség százalékában) 2001-ben 38,74% volt, míg 2011-ben 37,75%. A csökkenés elsősorban a 14 éven aluliak arányának csökkenésével magyarázható.

A város **öregedési indexe**: 2001-ben 100 gyermekkorú személyre (0-14 éves) 65,2 idős korú (60 év feletti) személy jutott, míg 2011-ben 88,38. Ez a mutató jelentős mértékben kedvezőbb mind a megyei (122,1), mind az országos (166,7) értékektől, bár a lakosság öregedése is megfigyelhető.

A népesség **nemek szerinti megoszlása** 2011-ben a városban: a népesség 50,42%-a nő, 49,58%-a férfi. A nemek közötti arány 2001-hez képest kiegyensúlyozottabb lett, akkor a nők aránya a népességen belül 51,53% volt.

1.4.1.4 Nemzetiségi összetétel

Hazai nemzetiségek

A városban a 2011 népszámlálás alapján jelen lévő nemzetiségek: roma (110 fő), német (4 fő), román (8 fő). A városban jelentősebb számban jelen lévő nemzetiség a roma. A nemzeti-ségi csoport önkormányzattal rendelkezik.

Nem hazai nemzetiségek

Az egyéb, nem hazai nemzetiségűek (3 fő) aránya a településen nem számottevő, az arány változásában nem figyelhető meg tendencia sem.

1.4.1.5 Képzettség

Az adatokból láthatjuk, hogy Vaja városa iskolázottsági szempontból jelentős fejlődésnek indult. Csökkent az általános iskolát be nem fejezettek száma, és növekedett az érettségit és a

felsőfokú oktatást végzettek száma. Az országos aránynál magasabb értékek a változások intenzitását is jelzik, amelyek a megyei értékeknél azonban néhol kisebb ütemben javul:

8. táblázat: Vaja város lakossága iskolai végzettség szerint megyei és országos összehasonlításban (2001, 2011)

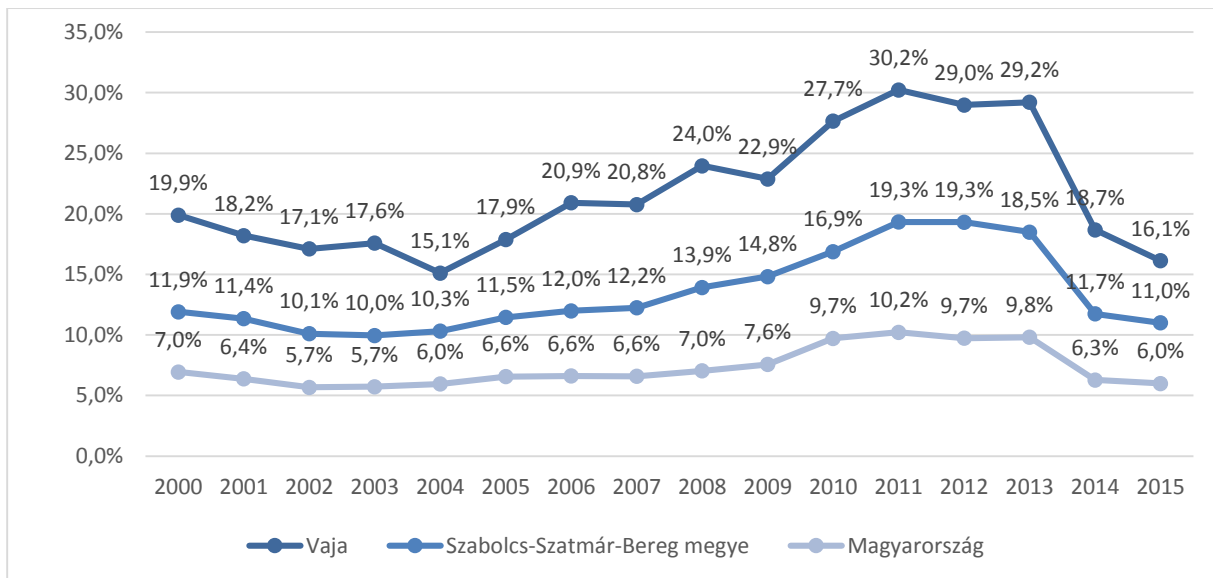
Adattípus		2001	2011	Változás 2011/2001 viszonylatában (%)
Legfeljebb általános iskola	város	62,9	57,6	91,6%
	megye	54,7	41,6	76,1%
	ország	46,3	31,7	68,5%
Érettségi nélküli középfokú végzettség	város	21,3	20,3	95,5%
	megye	21,9	19,9	90,9%
	ország	21,1	19,5	92,4%
Érettségi	város	12,4	16,5	133,1%
	megye	15,6	22,1	141,7%
	ország	22	30,1	136,8%
Egyetemi vagy főiskolai oklevél	város	3,5	5,6	160,9%
	megye	6,3	10,5	166,7%
	ország	9,9	15,5	156,6%

Forrás: KSH 2001. és 2011. évi Népszámlálás

1.4.1.6 Foglalkoztatottság

Vaján a 2015 januárjában mért munkanélküliségi adatok alapján 2 598 munkaképes korú lakost tartottak nyilván, akik közül 419 főt tartottak nyilván álláskeresőként. A munkanélküliek számának változásából láthatjuk, hogy a 2001-es évekhez képest növekedett a munkanélküliek száma a városban.

3. ábra: Nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség %-ában (január hónap)

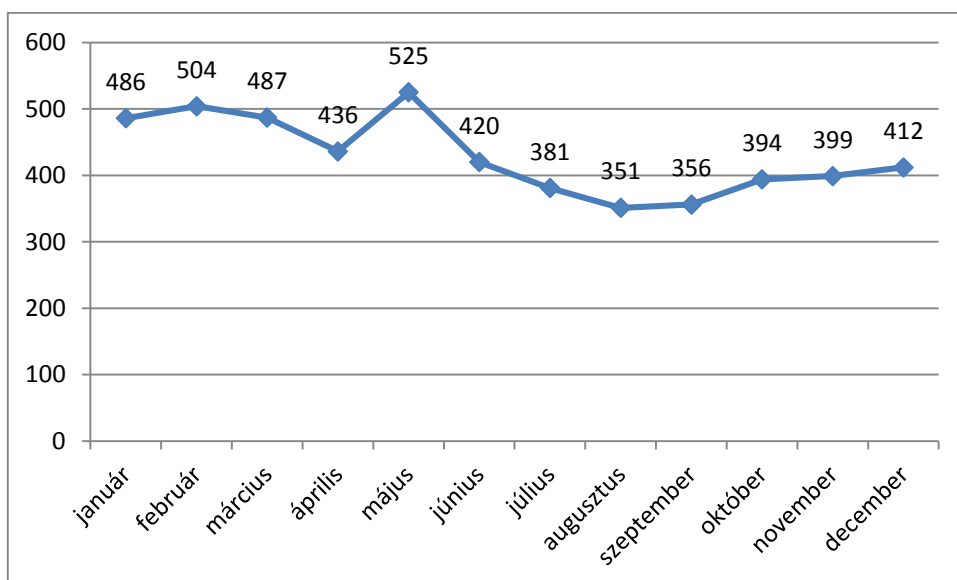

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat

Nyilvántartott álláskeresők éves átlagos zárónapi száma 2014-ben 429 fő volt, 2014-ben, a relatív mutató (a nyilvántartott álláskeresők aránya a munkavállalási korú népességhez viszonyítva) 16,49 %. Ertérés az országos átlagtól -10,39 százalék. A települések között országosan a 2897.helyen van a legalacsonyabb relatív mutatóval rendelkező települések csoportjában.

A munkanélküliek nyilvántartásában nem láthatunk ciklikusságot, májusban volt tetőpontja, és onnan folyamatosan csökkent. A tartósan, 365 napnál több időt munka nélkül töltők száma év végére csökkent, 258 főről 144 főre.

4. ábra: Nyilvántartott munkanélküliek száma havi bontásban, 2014

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat

1.4.1.7 Jövedelmi viszonyok

Jövedelem

Vaja városában 2012-ben az adófizetők száma 1 355 fő, ugyanakkor 2010-ben 1 293 fő volt. A jövedelemszint elemzéséhez érdemes megnézni az adósávokban elhelyezkedő befizetések értékét.

9. táblázat: Vaja város befizetett SZJA értéksávonként

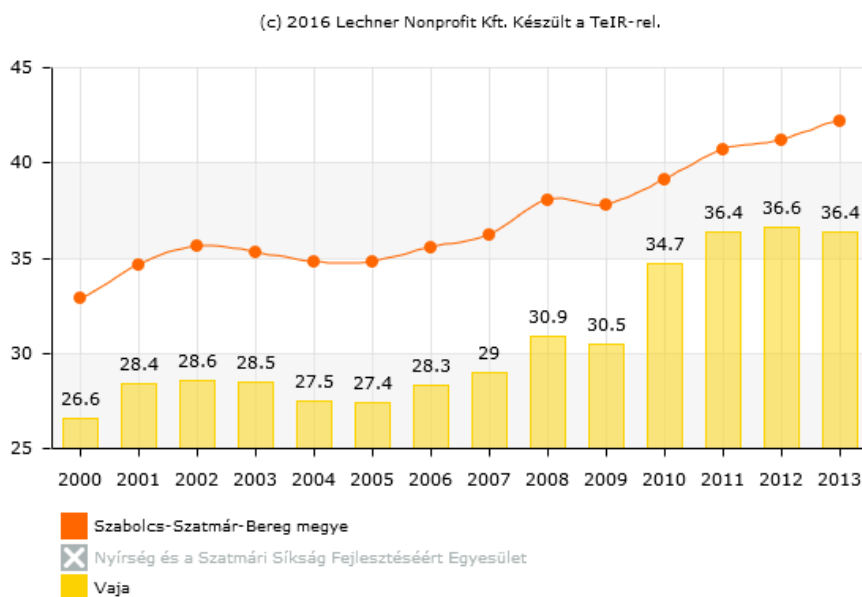
Összes adó 0-300 000 Ft sávon 2012 [Ft]	4 240 760
Összes adó 300 001-600 000 Ft sávon 2012 [Ft]	9 626 786
Összes adó 600 001-800 000 Ft sávon 2012 [Ft]	7 600 584
Összes adó 800 001-1 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	6 871 419
Összes adó 1 000 001-1 200 000 Ft sávon 2012 [Ft]	11 194 685
Összes adó 1 200 001-1 500 000 Ft sávon 2012 [Ft]	37 397 065
Összes adó 1 500 001-1 800 000 Ft sávon 2012 [Ft]	24 016 715
Összes adó 1 800 001-2 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	16 215 236
Összes adó 2 000 001-2 500 000 Ft sávon 2012 [Ft]	31 860 837
Összes adó 2 500 001-3 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	16 879 284
Összes adó 3 000 001-4 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	22 996 368
Összes adó 4 000 001-5 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	9 442 498
Összes adó 5 000 001-10 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	18 058 621
Összes adó 10 000 001-20 000 000 Ft sávon 2012 [Ft]	0
Összes adó 20 000 000 Ft feletti sávon 2012 [Ft]	0

Forrás: TEIR

2013-ban az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem Vaján (1 298 eFt) jelentősen elmaradt mind a Mátészalkai járás átlagos összegétől (1 389 eFt), mind a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei városok átlag értékétől (1 683 eFt).

A száz lakosra jutó adófizetők száma a 2010-ben ugrásszerűen, majd kis mértékben növekedett. A több éves értékek azonban jóval alacsonyabbak a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei értékeknél.

5. ábra: Száz lakosra jutó adófizetők száma Vaján (fő)

Forrás: TEIR

A jövedelmi viszonyokra a foglalkoztatott nélküli háztartások arányából is következtetni lehet. Ez az érték a településen a 2001. évi népszámlálás adataihoz (51,7%) képest 2011-re (48,6%) az országos tendenciáknak megfelelően csökkent ugyan, de nem éri el a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei átlagot (41,6%).

Segélyezés

A KSH adatai alapján a következő táblázatban foglaljuk össze, hogy Vaja városában milyen típusú és mekkora a segélyezés mértéke.

10. táblázat: Vaja város segélyezésének adatai

Átmeneti segélyezésben részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	234
Időskorúak járadékában részesítettek évi átlagos száma (fő)	5
Időskorúak járadékára felhasznált összeg (1000 Ft)	2 138
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek évi átlagos száma (fő)	676
Temetési segélyezés eseteinek száma (pénzbeli és természetbeni) (eset)	11
Temetési segélyben részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) (fő)	11
Temetési segélyre felhasznált összeg (pénzbeli és természetbeni) (1000 Ft)	110
Rendszeres szociális segélyben részesítettek átlagos száma (rendelkezésre állási támogatásban részesülők adatai nélkül) (fő)	33
Rendszeres szociális segélyre felhasznált összeg (rendelkezésre állási támogatásban részesülők adatai nélkül) (1000 Ft)	16 430
Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek átlagos havi száma (fő)	396

Foglalkoztatást helyettesítő támogatásra felhasznált összeg (1000 Ft)	108 388
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre felhasznált összeg (2) (1 000 Ft)	7 841
Óvodáztatási támogatásban részesültek száma (pénzbeni és természetbeni) (fő)	62
Óvodáztatási támogatásra felhasznált összeg (pénzbeni és természetbeni) (1 000 Ft)	1 020

Forrás: KSH

Mint megfigyelhető a legjellemzőbb segélyezési forma a foglalkoztatást helyettesítő támogatás, 2013-ban átlagosan 396 fő vette igénybe, ami az előző évekhez képest valamelyest növekvő tendenciát mutat, a felhasznált összeg ugyanakkor nem növekedett. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesültek száma és a felhasznált összeg is csökkenő, ami a település fiatalos korstruktúrája mellett, a fiatalok és a családok szociális helyzetének lassú javulását mutatja.

1.4.1.8 Életminőség

Születéskor várható élettartam a megyében a nők esetében 77,0-77,7 életév közé tehető, míg a férfiak esetében az érték 68,6 életév. A városban a háztartások életminősége az alábbiak szerint változott 2001 és 2011 között.

11. táblázat: Háztartások, családok életkörülményei (2001 és 2011)

	2001		2011	
	város	megye	város	megye
	az összes háztartás %-ában		az összes háztartás %-ában	
Háztartások összesen:	1 143	208 494	1 190	218 084
<i>háztartások a lakás komfortossága szerint</i>				
<i>összkomfortos</i>	35,00	40,26	43,03	47,19
<i>komfortos</i>	38,06	32,77	43,10	38,31
<i>félkomfortos</i>	6,91	4,97	3,03	2,94
<i>komfort nélküli</i>	18,72	19,07	10,50	11,08
<i>szükség- és egyéb lakás</i>	1,31	2,94	0,34	0,48
<i>háztartások a lakás felszereltségea szerint</i>				
hálózati vízvezetékekkel	84,86	80,96	92,02	90,33
<i>házi vízvezetékekkel</i>	0,52	1,92	0,02	1,99
<i>meleg folyóvízzel</i>	77,95	79,35	87,65	87,41

	2001		2011	
	város	megye	város	megye
	az összes háztartás %-ában		az összes háztartás %-ában	
közcsonnával	55,73	35,16	82,86	58,76
<i>házi csatornával</i>	29,66	47,81	11,43	33,56
fürdőszobával				
vízöblítéses WC-vel	79,00	76,44	88,74	87,52

Forrás: KSH

A táblázatból láthatjuk, hogy a megye összességéhez kedvező mutatókat jegyez a város, több mutató esetén is előnyesebben zárt mindkét népszámlálás esetén.

Az életminőség egyik fokmérője lehet az érintett lakosság rekreációs tevékenysége, amely az elmúlt években főleg finansziális okok miatt szűkült, kevésbé nyert teret a mozgásban gazdag, egészségtudatos életforma.

1.4.2 Térbeli-társadalmi rétegződés, konfliktusok, érdekviszonyok

A városon belül differenciáltság mutatható ki az egyes településrészekben élők jövedelmi viszonyaiban, életminőségében, amely szoros analógiát mutat a város társadalmának térbeli rétegződésével. A kedvezőtlen anyagi helyzetűek fő lakóterületét a város dél-nyugati és részben az észak, észak-keleti része jelenti. Ezt igazolja a város szegregátumainak elhelyezkedése is. A magasabb státuszú lakosság lakóterülete inkább a település középső, központi részén helyezkedik el. A városban magas a roma népesség aránya, amely további társadalmi konfliktusokat idézhet elő. A városrészek és szegregátumok részletes bemutatását a 3.3 fejezet tartalmazza.

1.4.3 Települési identitást erősítő tényezők

1.4.3.1 Történeti és kulturális adottságok

Településtörténet

Vaja nevét, egy 1272-90 között kelt oklevélben említik először, IV. (Kun) László király birtokadományozásakor. A település 1347-ig Szatmár, azt követően Szabolcs vármegye részét képezte.

1312-ben már a Vay család birtokaként van említve a település. A család három ága között a XIV. században rendszeresek voltak a területek birtoklásával kapcsolatos viták, számos peres vizsgálatot folytattak le egymás ellen, amely nyílt fegyveres konfliktushoz is vezetett. Az 1320-as évekre az Ábrahám-ág lesz a település többségi birtokosa. A család leszármazottjai egészen 1944 őszéig éltek Vaján, a kastélyban.

A Vay család a 16. század végére a Hegyalján jelentős szőlőbirtokokat szerzett. A borkereskedelemről származó jövedelemnek köszönhetően Vay Péter, Szabolcs vármegye alispánja felépíttette a ma is álló, téglalap alaprajzú, háromszintes, felvonóhidas késő reneszánsz stílusú várkastélyt (amely az Alföld legnagyobb reneszánsz várkastélya), illetve rekonstruáltatta a református templomot.

A település első fénykorát a XVI-XVIII. század jelenti. A Vay várkastély a Rákóczi szabadságharc idején jutott fontos szerephez. A kastély fontos történelmi eseményeknek adott otthont a 18. század elején. A II. Rákóczi Ferenc fejedelem két ízben is járt Vaján és fontos tárgyalásokat folytatott a kastélyban. Először 1703. július 19.-én érkezik a fejedelem Vajára, hogy a Vay testvéreken keresztül megnyerje Szabolcs vármegye, majd az ország nemességét a szabadságharc ügye mellett. A második látogatás 1711. január 31.-én történt. II. Rákóczi Ferenc várkastélyban az osztrák császári sereg főparancsnokával, Pálffy János gróffal tárgyalt a megköteendő békeegyezményről.

A falunak az 1700-as évek végén 650, a jobbágyfelszabadítás idején 1002 lakosa volt. A népesség jelentős gyarapodásával párhuzamosan növekedett a kereslet az élelmiszer, a ruházati cikkek és egyéb áruk iránt. Ezért 1836-ban gróf Vay Ábrahám vásártartási engedélyt kért a település számára a Helytartótanáctól, ami a mezővárosi jog elnyerését is jelentette. Ennek köszönhető, hogy az időszakban jelentős gazdasági fellendülésen esett át a település. Megnövekedett az áru- és pénzforgalom, fejlődött a helyi infrastruktúra és közigazgatás, fellendült az oktatás, emellett a közrend is megerősödött. Mindez magával hozta a település lakosságának, ezen belül is főleg a földesurak vagyoni gyarapodását.

Vaja tehát elsőként 1836-1886 között viselt városi rangot. A mezővárosi státuszt 1886. június 27-én a XXII. tv. cikk szüntette meg, amely a települést a helyzete és a lakosság száma alapján a kisközségek közé sorolta.

A XIX. század végén a növekvő szegénység hatására az elégedetlenség is növekedett. Az 1880-as évek végétől az aprózódó telkeken nyomorgók és a földnélküliek sztrájkba kezdtek, hogy elérjék a feles és harmados földek után járó terhek mérséklését, emellett a Várkonyi István vezette földmunkás mozgalomba is bekapcsolódtak. A mozgalom bukását követően többen az ország elhagyását választották, úticéljuk Amerika volt.

A települést 1904-ben kapcsolják be az ország vasúti vérkeringésébe, gróf Vay Ádám közbenjárásának köszönhetően sikerült elérni a községnek, hogy a szomszédos Rohod helyett Vaján legyen a vasúti megállóhely. A vasúttal együtt települt a községbe a posta, a távírda és távbeszélő.

A település az 1860-as években közigazgatásilag a Nyírbátori felső, a XX. század elején a Nyírbátori, 1920-tól a Nyírbaktai, 1945-től a Baktalórántházi, 1971-től a Nyírbátori járáshoz tartozott. Jelenleg Mátészalka városkörzetének része. Az 1920-as években körjegyzőségi székhely volt, hozzátartozott Őr. 1945-ben Szabolcs vármegyéből Szatmár-Bereg vármegyébe került a vajai körjegyzőség. Az 1970-es év újra változást hozott a település életében. A közigazgatási átszervezések során megszűnt a Baktalórántházi járás, Vaja nagyközség közös tanácsot alakított Őrel és Rohoddal, amihez az 1980-as évek közepétől hozzátartozott Nyírparsznya is. A nagyközség 1990 óta önálló.

2009. július 1-én Vaja ismét városi címet kapott.

Kulturális értékek

Vaja országos ismertségét elsősorban a kuruc korban, leginkább a Rákóczi-szabadságharc idején betöltött szerepének köszönheti.

A város lakossága büszke ezen értékekre, a kuruc hagyományok a helyi identitásának alapjait jelenti.

Ezt a kulturális értéket jelentősen táplálja a Vay-kastély jelenléte, amely „fizikai közelségbe hozza” a történelmet.

Ezeken túlmenően Vaja erős kálvinista gyökerei is meghatározóak. A református gyülekezet tagjainak anyakönyvezése 1714-ben indult meg. A helyi közösség a XIX. sz-i mezővárosi polgárosodás meghatározó bázisát jelentette. A 2011. évi népszámlálás kor még a város 2/3-a (2371 fő) vallotta magát reformátusnak, vagyis valamilyen családi alapon szinte minden helyi lakosnak van köze hozzá.

Ezek a hagyományok a jövőben is a közösségépítés alapját jelenthetik. Jól látszik, hogy jelentős fejlesztési potenciált hordoznak magukban, amelyek gazdaságfejlesztési, elsősorban idegenforgalmi szempontból is jól kihasználhatóak.

1.4.3.2 Civil szerveződések

A városban 2015-ben 15 bejegyzett civil szervezet működik. Emellett 4 db végelszámolás, illetve törlés alatt áll. Ezek közül 14 önálló helyi szervezet.

A Szatmárvidéki Horgász és Természetvédő Egyesület mátészalkai székhelyű, de helyi jelentőségét az adja, hogy ez a szervezet ellenőrzi, szervezi és irányítja a Vajai víztározón történő horgászatot.

A szervezeti formák között a legjellemzőbb az egyesületi forma (11 db), a többi szervezet alapítványként működik.

A szervezetek a legnagyobb számban kulturális és oktatási tevékenységet folytatnak. Mellettük elsősorban egyes szakterületek specifikus szervezetei (vadásztársaság, gazdakör, polgárőr-ség, sportegyesület, stb.) vannak jelen.

Árnyalja a képet, hogy itt is jelen vannak a különböző oktatási, nevelési intézmények működését „kívülről” segítő szervezetek, amelyek tevékenysége elsősorban az érintett intézményhez kapcsolódik.

12. táblázat: Civil szervezetek a városban (2015. évi adatok szerint)

civil szervezet neve	székhely	cél szerinti besorolás
Rákóczi Tárogató Egyesület	4562 Vaja, Damjanich utca 75.	kulturális tevékenység
REMÉNY SZERETET HIT Egyesület	4562 Vaja, Hársfa utca 41.	szociális tevékenység
Tavirózsa Óvoda Gyermekéiért Egyesület	4562 Vaja, Damjanich utca 50-52.	oktatási tevékenység
Teréz Anya Segítő Egyesület	4562 Vaja,, Damjanich út 71.	Besorolás nincs bejegyezve
Tulipán Bölcsőde Gyermekéiért Egyesület	4562 Vaja, Damjanich utca 77.	egyéb tevékenység
Vajai II. Rákóczi Ferenc Sportegyesület	4562 Vaja, Damjanich utca 71.	sporttevékenység
Vajai Polgárőr Egyesület	4562 Vaja, Damjanich utca 71.	polgári védelmi, tűzoltási tevékenység

civil szervezet neve	székhely	cél szerinti besorolás
Vajai Református Énekkar Egyesület	4562 Vaja, Leiningen-Westerburg Károly utca 6.	oktatási tevékenység
Vay Ádám Múzeum Baráti Köre	4562 Vaja, Damjanich utca 75.	kulturális tevékenység
Vajai Gazdakör	4562 Vaja, Damjanich út 71.	szakmai, gazdasági érdekképviselési tevékenység
Vajai II.RÁKÓCZI FERENC Vadásztársaság	4562 Vaja, Damjanich út 78.	sporttevékenység
KAIROSZ Ifjúsági Alapítvány	4562 Vaja, Leiningen út 6.	oktatási tevékenység
VAJAI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS GYERMEKEKÉRT ALAPÍTVÁNY	4562 Vaja, Leiningen utca 1.	egyéb
Vajai Református Templom Felújításáért Közalapítvány	4562 Vaja, Damjanich utca 71.	kulturális tevékenység
Szatmárvidéki Horgász és Természetvédő Egyesület	4700 Mátészalka, Ősz utca 7.	sporttevékenység

Forrás: Vaja Város Önkormányzata

A civil szervezetek mellett itt kell említést tenni a településen működő egyházi szervezetekről is, amelyek tevékenysége szintén fontos a helyi közösség szerveződése érdekében.

Legjelentősebb a Vajai Református Egyházközség, amely anyaegyházközségként működik. Jelentőségére az előző részfejezetben is utaltunk. Jelenleg is aktív szerepet vállal a városi szociális ellátásban, a helyi kulturális élet és az idegenforgalom fellendítésében.

A református egyház mellett a római katolikus és a görög katolikus egyház templomai köré szerveződő gyülekezetek helyi szerepét szükséges megemlíteni.

Utóbbiak kis lélekszáma miatt nem önállóan működnek. A római katolikus gyülekezet a puszadobosi plébánia filiájaként, a görög katolikusok pedig a nagydobosi parochia filiájaként működnek. Emellett baptista gyülekezet is működik a városban.

1.5 A település humán infrastruktúrája

1.5.1 Humán közszolgáltatások

1.5.1.1 Oktatás-nevelési intézményhálózat

A magyarországi köznevelési rendszer átalakításának eredményeként 2013. január 1-jétől Vaja esetében is önkormányzati feladat az óvoda fenntartása maradt. Az általános iskola is állami fenntartásba került (Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) - Mátészalkai Tankerületéhez). Az átrendezés, a 3 000 fő feletti lakosságszám esetén az önkormányzatok feladatává teszi az iskola-épületek üzemeltetését.

Az önkormányzati fenntartású óvoda és a KLIK fenntartású általános iskola mellett a kislétai székhelyű Csillagfény Alapítvány által fenntartott Csillagfény Középiskola és Szakiskola telephelyet működtet Vaján az általános iskola épületében.

Óvodai feladatellátás

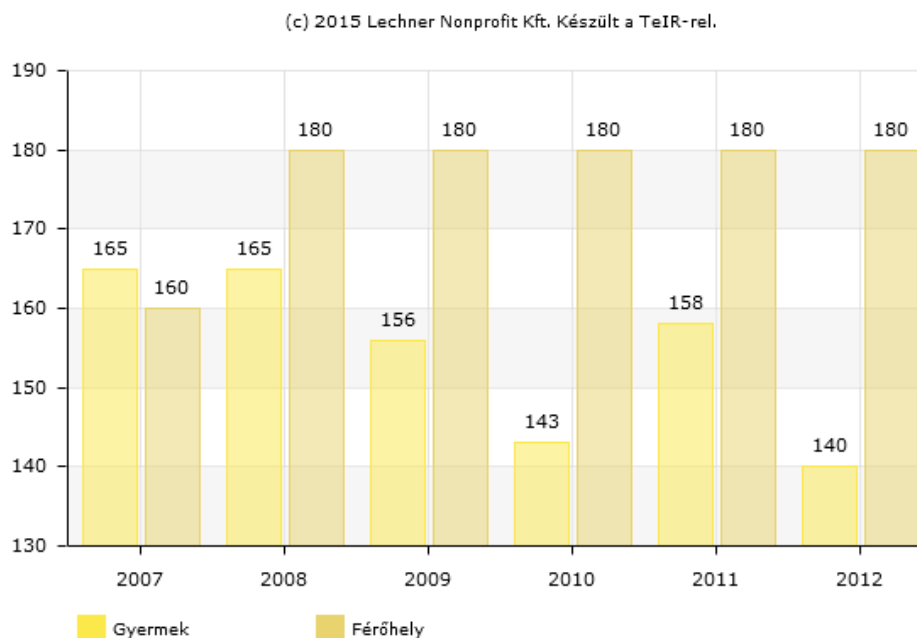
Vaján az óvodai feladatellátás Tavorózsa Óvoda elnevezésű intézményben történik. Az 1952-ben alapított óvoda fenntartója és működtetője a város önkormányzata. Az új intézmény átadására 2007. augusztus 20.-án került sor. A korszerű 1 600 m² alapterületű óvoda minden tekintetben megfelel az elvárásoknak. 6 csoportszoba, 6 öltöző, 6 mosdó áll a gyermekek részére. Az óvodához 156 m²-es tornaterem tartozik, amely lehetővé teszi a gyermekek mozgásigényének kielégítését, a mozgásfejlesztést.

Az óvodához a Damjanich utca 71. sz. alatti székhelyén kívül további feladat ellátási helyek nem kapcsolódnak. Az intézmény férőhelyszáma 180 fő, de alapító okirata szerinti engedélyezett maximálisan felvehető gyermeklétszám 150 fő 6 csoportban. A 2015/16-os nevelési évre vonatkozóan a beiratkozott 123 gyermek alapján a kihasználtság 82 %-os.

Az óvodáskorú gyermekek létszáma az elmúlt 10 évben lassú csökkenést mutat, így az óvoda kihasználtsága is változott az elmúlt években a 80% körüli kihasználás jellemző. 10 éve még 160 fő volt a maximális létszám.

Az óvoda a pedagógiai munkát és működést segítő munkatársakkal együtt 28 munkahelyet jelent a településen.

6. ábra: Óvodába beírt gyermekek és az óvodai férőhelyek száma (gyógypedagógiai neveléssel együtt) (fő-db)

Forrás: Lechner Nonprofit Kft. - TeIR

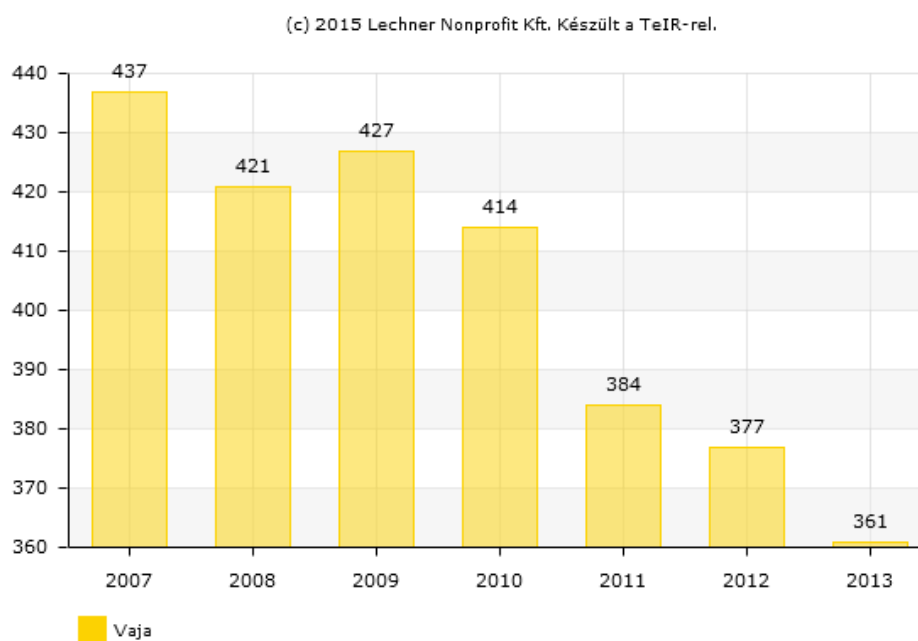
Az önkormányzat 2011-ben a KEOP 4.2.0/A/11 jelű pályázat keretében 10.824.419,- Ft EU s támogatást nyert az óvoda napenergia hasznosításának fejlesztésére.

Általános iskolai feladatellátás

A város általános iskolája a Molnár Mátyás Általános Iskola (2000-ig Vajai Általános Iskola volt a neve) állami fenntartásban működik. A 22 tantermes iskola épületben 2013-ban a nappali

oktatásban 17 általános iskolai osztály működött. Az általános iskolai nappali oktatásban résztvevő tanulók száma 2013/2014-es tanévben 361 fő volt. Az elmúlt évek (2007 óta) tendenciája szerint ez a szám csökkenő. Az intézmény létesítő okirata szerint a maximálisan felvehető tanulói létszám 450 fő. Az általános iskolában nemzetiségi oktatásban részesülő tanuló nincs. A város iskolájába más településről bejáró általános iskolai tanulók száma elenyésző (2013-ban 3 fő. Ennek oka, hogy a környező településeken vagy önálló iskola működik, vagy több település együtt működtet iskolát (Jármi-Papos-Őr Általános Iskola).

7. ábra: Általános iskolai feladat-ellátási helyek átlagos létszáma (fő)

Forrás: Lechner Nonprofit Kft. – TeIR

Az önkormányzat 2011-ben a KEOP 4.2.0/A/11 jelű pályázat keretében 15.951.423,- Ft Európai Unió támogatást nyert az iskola napenergia hasznosításának fejlesztésére.

Középfokú oktatás

Középfokú oktatási intézményként a városban a Csillagfény Középiskola és Szakiskola vajai telephelye működik, amely a városi funkciókat erősíti.

Az alapítványi fenntartású intézmény gimnáziumi, szakiskolai és szakközépiskolai oktatást is folytathat. A létesítő okirat szerint a vajai telephelyen nappali és esti, levelező munkarend szerint 10 szakmacsoportban (szociális szolgáltatások, oktatás, informatika, építészet, faipar, közgazdaság, ügyvitel, kereskedelem-marketing, vendéglátás-turisztika, mezőgazdaság) szerveznek oktatást, melyek keretében 19 féle szakképesítést lehet itt megszerezni. A 2014/2015 tanévben az intézményben gimnáziumi oktatás nem folyt. Ebben a tanévben Gyógypedagógiai segítő munkatárs, illetve Ügyviteli titkár képzések valósultak meg.

A képzések struktúrája részben illeszkedik a helyi gazdaság igényeihez, részben pedig olyan kompetenciákat, készségeket fejleszt, amelyek az önálló vállalkozói szerepvállalást segítik.

Felsőfokú oktatási intézmény nem működik a városban, sem a járásban. Ugyanakkor a város akár napi szinten elérhető távolságában több felsőfokú oktatási intézmény is található (pl. Nyíregyháza, Debrecen, Miskolc stb.).

1.5.1.2 Egészségügyi ellátás

Alapellátás

Vaja egészségügyi ellátórendszere települési szinten nem teljes körű. A helyi egészségügyi ellátást a háziorvosi alapellátás, a védőnői szolgálat és egy gyógyszertár képviselik. A városában kórház, szakrendelések, mentőszolgálat, házi gyermekorvosi rendelések, magánorvosi rendelések, nem működnek.

A településen az egészségügyi alapellátás az Egészségházban történik. A városban összesen 2 háziorvos, 1 fogorvosi praxis létezik. Az orvosok vállalkozóként végzik feladatukat. Az ellátásban komoly problémát jelent, hogy a városban nincs gyermekorvos.

Hétköznap valamint a hétvégén (ünnepnapokon) a sürgősségi ellátást Vaján a Szatmári Egyesített Szociális és Egészségügyi Alapellátási Intézményi Társulás keretében biztosítják. A Mátészalka székhelyű önkormányzati társulás fenntartásában működő Szatmári Egyesített Szociális és Egészségügyi Alapellátási Intézmények elnevezésű költségvetési szerv feladatellátásában a háziorvosi feladatok sürgősségi ellátására összevont hétfégi és központi ügyeleti szolgálat működik. A mátészalkai Központi Orvosi Ügyeleti Rendelőben az ügyeleti szolgálat hétköznaponként este 16 órától másnap reggel 08 óráig tart. Hétvégén szombat reggel 08 órától hétfő reggel 08 óráig, illetve munkaszüneti és ünnepnapokon reggel 08 órától a munkaszüneti napot követő első munkanap reggel 08 óráig látja el az ügyelet a központi ügyeletben résztvevőket.

A városban az egy háziorvosra eső betegek száma 2013-ban 1 794 fő volt. Ugyanebben az évben a megyei átlag 1 596 fő volt az országos átlag pedig 1 486 fő. Vaján tehát a háziorvosok leterheltsége a megyei és az országos átlagot is jelentősen meghaladja.

A lakosság gyógyszerellátását a Rákóczi Patika nevű gyógyszertár biztosítja.

Önkormányzati feladat a védőnői szolgálat működtetése. Vaján a védőnői szolgálat keretében 2 fő védőnő dolgozik. A védőnők önálló feladattal az elsődleges megelőzésben vesznek részt. Mivel a család és a gyermekek egészségfejlesztése fontos szerepet játszik az egészségnevelésben, így védőnők nélkül nem képzelhető el a megvalósítás.

13. táblázat: Egészségügyi ellátást biztosító ellátóhelyek főbb jellemzői

Egészségügyi ellátóhely, címe	Ellátás jellege	Gyakorolt praxisok száma	Betöltetlen praxisok száma
Dr. Komoróczy Károly Vaja, Damjanich u. 65.	háziorvosi ellátás	1	0
Dr. Birtók Mihály Vaja, Damjanich u. 65.	háziorvosi ellátás	1	0
Dr. Simon És Társa Bt. Vaja, Damjanich u. 65.	fogorvosi ellátás	1	0
Védőnői szolgálat (2 fő)	terhes tanácsadás, csecsemő tanácsadás	nem releváns	nem releváns

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

Szakellátás

Az egészségügyi ellátás következő szintjét a szakrendelések jelentik. Járóbetegket ellátó rendelőintézet Vaján nem működik. Szakrendelő és diagnosztika a mátészalkai kórházban érhető el.

A város vonatkozásában az akut, krónikus, illetve intenzív fekvőbeteg ellátás szintén a mátészalkai kórházban érhető el.

1.5.1.3 Szociális ellátás

Vaja Város Önkormányzata közszolgáltatásai között jelentős hangsúlyt fektet a lakosság számára biztosított szociális ellátásokra. A színvonalas szociális ellátási rendszer az önkormányzat által biztosított pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekvédelmi ellátások mellett a szociális, valamint gyermekjóléti ellátásokat biztosító intézmények fenntartásán, működtetésén alapul.

A pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó ellátás lehetőségeit alapvetően a vonatkozó jogszabályok határozzák meg, melyek az elmúlt években számos területen módosították az ellátási rendszert, amihez az önkormányzatnak is folyamatosan alkalmazkodnia kellett. Egyes területeken Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal Mátészalkai Járási Hivatala is bekapcsolódott a feladatellátásba.

2015-től az állam több területen kivonult a szociális ellátórendszerből, az önkormányzatok több önállóságot kapnak. A törvényi rendelkezés értelmében többféle szociális támogatás teljes egészében az önkormányzat hatáskörébe kerül.

Intézmények, szolgáltatások

A szociális és gyermekjóléti ellátások terén jelentős változások történtek a 2013. évben, ennek következtében az önkormányzatok szerepe az alapellátások területére koncentrálnak, szakellátási (bentlakásos ellátási) felelőssége a csak az idős és hajléktalan személyekre terjed ki.

Vaja Város Önkormányzata a személyes gondoskodás keretében az alábbi szociális, valamint gyermekjóléti ellátásokat biztosító intézmények fenntartásáról gondoskodik, mely intézmények átfogóan biztosítják a jogszabályokban előírt alapellátás körébe tartozó feladatok ellátását.

- Tulipán Bölcsőde
- Egyesített Szociális Intézmények Vaja

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások közül a gyermekek napközbeni ellátása keretében bölcsődei ellátás működik.

A vajai Tulipán Bölcsőde 2013-ban létesült, miután a város az előző évben sikeresen pályázott az ÉAOP-4.1.3/B-11-2012 azonosító számú pályázat keretében, és 147.158.965 Ft Európai Unió támogatást nyert a projekt megvalósítására.

A bölcsőde épülete teljes körű komplex akadálymentesítéssel valósult meg.

A bölcsődében két csoportszobában 26 férőhely került kialakításra. Az intézmény 8 új munkahelyet is teremtett.

Az önkormányzat által biztosított gyermekjóléti alapellátások között szerepel a gyermekjóléti szolgáltatás is, amelyet az Egyesített Szociális Intézmények Vaja intézmény lát el. Feladata, hogy járuljon hozzá a gyermek testi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez, jólétéhez. További feladata a családba visszahelyezett gyermek beilleszkedésének segítése.

A Szatmári Kistérségi Gyerekesély program keretében a Szatmári Többcélú Kistérségi Társulás a Boldog Családokért Szociális és Gyermekvédelmi Egyesülettel közösen a TÁMOP-5.2.3.A-12/1-2012-0007 jelű Európai Unió támogatás felhasználásával a város önkormányzatával együttműködve alakította ki Vaja Rákócziutya városrészében a Zsibongó Biztos Kezdet Gyerekházat.

A Rákóczi tanyán lévő közösségi ház rekonstrukciójával megvalósult létesítmény 2013 júliusában nyitotta meg kapuit.

A gyerekház szolgáltatás a hátrányos helyzetből induló 0-5 éves gyermekek számára a lehető legkorábbi segítségnyújtás képességeik és készségeik fejlődéséhez. Célja a még nem óvodás korú gyerekek és szüleik óvodai kapcsolatának megalapozása, a hatékony együttműködés érdekében. Hosszú távú cél a térségben élő hátrányos helyzetű csoportok társadalmi helyzetének és életszínvonalának jelentős javítása.

Vaján az önkormányzati szociális alapellátás szakmai megvalósítása szintén az Egyesített Szociális Intézmények Vaja feladata.

Az alapellátás keretében az alábbi szolgáltatásokat biztosítja:

- Családsegítés
- Házi segítségnyújtás - Ezt az ellátási formát legfeljebb napi 4 órában vehetik igénybe a gondozottak. Ellátott személyek száma: 18 fő.
- Jelzőrendszeres házi segítségnyújtás - Ellátható személyek: 40 fő.
- Tanyagondnoki szolgáltatás
- Étkeztetés
- Idősek nappali ellátása 40 férőhelyen

Az intézmény keretein belül a szociális szakellátás keretében működik az ápolást-gondozást nyújtó idősek szeretet otthona, amely 43 férőhelyes.

Vaja Város Önkormányzata 149.093.140 forintos Európai Unió támogatással valósította meg a TIOP-3.4.2-11/1-2012-0208 kódszámú „Az idősek bentlakásos intézményének korszerűsítése Vaján” című projektjét.

A projekt eredményeként az időskorúak számára létrehozott intézmény felújításra került, biztosítva a komplex akadálymentesítést, emellett a férőhelyek száma 36-ról 43 főre emelkedett, mely pozitívan járul hozzá a várólistán szereplők számának csökkentéséhez.

Az önkormányzati feladatellátás mellett a város szociális ellátásában a Vajai Református Egyházközség is szerepet vállal. Az általuk működtetett Házi segítségnyújtó Szolgálat 81 főt lát el.

Pénzbeni és természetbeni ellátások

A szociális ügyintézés rendszerének átalakítása keretében 2013. január 1-jétől egyes segélyezési feladatok – időskorúak járadéka és a hajléktalan személyek részére kifizetett időskorúak járadéka, valamint az alanyi jogú ápolási díj – megállapítása, folyósítása, fenntartása az államhoz került.

Ebben az időszakban, a legnagyobb mértékben a rendszeres gyermekvédelmi támogatást és a lakásfenntartási támogatást vették igénybe, de igen jelentős még az átmeneti segélyezés is.

14. táblázat: Önkormányzati szociális ellátás Vaján (2013-2014)

Megnevezés	2013	2014
Rendszeres szociális segélyben részesítettek száma [db]	33	30
Rendelkezésre állási támogatásban/bérpótló juttatásban (11.08.31-ig)/foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (11.09.01-től) részesítettek átlagos száma [fő]	382	326

Megnevezés	2013	2014
Rendelkezésre állási támogatásra/bérpótló juttatásra (11.08.31-ig)/foglalkoztatást helyettesítő támogatásra (11.09.01-től) felhasznált összeg [eFt]	108388	83400
Időskorúak járadékában részesítettek száma [fő]		
Rendszeres gyermekvédelmi támogatásban/kedvezményben részesítettek száma [fő]	723	782
Kiegészítő gyermekvédelmi támogatásban részesítettek száma [db]		
Ápolási díj támogatást kérő személyek száma [db]	8	6
Ápolási díjban részesítettek száma [fő]	8	13
Tárgyévben lakásfenntartási támogatást kérő személyek száma (pénzbeli és természetbeni) [fő]	570	542
Aktív korúak ellátásában részesítettek száma [fő]	415	356
Közfoglalkoztatásban részt vettek száma [fő]	82	146
Közfoglalkoztatásra fordított összeg [eFt]	134188	145469
A munkanélküliek jövedelempótló támogatásában részesítettek száma [db]		
Lakásfenntartási támogatásban részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) [fő]	645	620
Átmeneti segélyezésben részesült személyek száma (pénzbeli és természetbeni) [fő]	234	275
Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesültek száma (pénzbeli és természetbeni) [db]	7	6
Gyermekétkeztetési térítés díj, beiskolázási kedvezményben részesült személyek száma [fő]		
Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma [fő]	4	2
Egyéb önkormányzati támogatásokban részesült személyek száma [fő]	11	18

Forrás: Vaja Város Önkormányzata adatközlése

A 2015.03.01-től ismét alapvető jogszabályi változások következtek be a segélyezés nyújtásában és finanszírozási struktúrájában. A 2015. év márciusától a segélyezési feladatok zöme az önkormányzatoktól a járásokhoz került.

Ennek megfelelően 2015. márciustól a járási hivatalok döntenek:

- a foglalkoztatást helyettesítő támogatásról,
- az időskorúak járadékáról,

- az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásról,
- alanyi ápolási díjról.

A támogatások folyósítását is a járási hivatal végzi.

A képviselő-testület – a szociális igazgatásról és szociális ellátásról szóló 1993. évi III. törvény (továbbiakban: Szociális törvény) alapján a települési önkormányzat rendeletében meghatározott feltételek szerint – települési támogatást állapíthat meg, mely lehet különösen:

- a lakhatáshoz kapcsolódó rendszeres kiadások viseléséhez,
- a 18 életévét betöltött tartósan beteg hozzátartozójának az ápolását, gondozását végző személy részére,
- a gyógyszer-kiadások viseléséhez,
- a lakhatási kiadásokhoz kapcsolódó hátralékot felhalmozó személyek részére,
- és rendkívüli települési támogatás.

Az önkormányzat a fentiekén túl más jogcímeket is létrehozhat a települési támogatás körében.

A jogszabályi változásoknak megfelelően alkotta meg Vaja Város Képviselő-testülete a települési támogatásról és az egyéb szociális ellátásokról szóló 4/2015 (II.25.) önkormányzati rendeletét, melyben meghatározásra kerültek az önkormányzat által nyújtható települési támogatások és természetbeni ellátások.

1.5.1.4 Közművelődés, sport, szabadidő

Vaja Város Önkormányzata jelentős hangsúlyt helyez a helyi közművelődési tevékenység támogatására. Ennek részleteit a képviselő-testület a helyi közművelődési feladatok ellátásáról szóló 3/2015. (II.09.) önkormányzati rendeletében szabályozta.

Eszerint: „Az önkormányzat feladatának tekinti, hogy a településen kialakult művelődési hagyományokra, a város fejlesztésének koncepciójára, az intézmények, a civil szervezetek és a polgárok öntevékenységre alapozva, pályázatokon való részvétel mellett, a helyi lakosság elvárható igényeinek kiszolgálása és a családbarát turizmus lehetőségeinek felkutatása és kihasználása érdekében a közművelődés sajátos eszközrendszerével segítse”.

Intézmények

A városközpontban található a város egyik legjelentősebb, többfunkciós közösségi és közművelődési létesítménye, a Művelődési Ház és Könyvtár épülete.

1968-ban épült intézmény színháztermét és előterét 1995-ben újítták fel. 2010-ben 59 millió forintos beruházás keretében az épület homlokzatának felújítását, a tető cseréjét, kismértékű alaprajzbővítést, és hőszigetelést végeztek rajta.

A Művelődési Ház biztosít helyet a különböző óvodai, iskolai, illetve önkormányzati rendezvényeknek, valamint egyéb helyi közösségi rendezvényeknek és időszakos kiállításoknak. Mindemelllett a Művelődési Ház jelenleg a felnőtt és gyerek aerobic foglalkozásoknak, gyógytornának, a mozinak, a pincében létrehozott Testépítő Klubnak, és a Könyvtár felnőtt részlegének biztosít helyet. Az iskolakönyvtár az iskola épületében kapott helyet. Mivel a beruházáshoz nyert támogatás nem tette lehetővé az épület teljes körű felújítását, az épület a kijelölt funkciókat nem képes teljes körűen, a kornak megfelelő színvonalon ellátni.

A Könyvtár állománya megközelítőleg 35.000 dokumentum. Ez tartalmazza a nyomtatott dokumentumokat (könyvek, periodikák, térképek, kották, stb.) és az audiovizuális dokumentumokat (CD-k, DVD-k, hanglemezek, videofilmek) is.

A város kulturális életében kiemelkedő szerepe van a Vay Várkastélynak, illetve a benne működő kulturális intézménynek a Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Gyűjteményének.

A kastély a XVI-XVII. században épült reneszánsz stílusban, átellenes sarkain egy-egy toronnyal bővítették. Az épület a Rákóczi-szabadságharc idején fontos tárgyalások színhelye volt, a fejedelem kétszer járt Vaján, látogatásait az épület falába helyezett emléktáblák is megörökítették. A kastélyban a Vay Ádám Múzeum 1964. október 4.-én nyitotta meg kapuit. az épület felújítását követően

A kastély teljes körű rekonstrukciója 2000-2003 között zajlott le, melynek során nem csak a főépület, de a kastély melléképülete is megújult. A Vay Ádám Múzeum jelenleg a megye egyik leglátogatottabb kastélymúzeumának számít.

A kastélyépület – mint önálló látnivaló – mellett a múzeum 4 állandó kiállítással (Felső-Tisza-vidék szerepe a Rákóczi-szabadságharcban; A Rákóczi korszak államigazgatása; A Vay-család története; XVIII-XIX. századi főúri bútorok) időszaki kiállításokkal rendelkezik, emellett múzeumpedagógiai szolgáltatások, tudományos és kulturális rendezvények színesítik a kínálatot.

A földszinti nagyterem konferenciateremként került hasznosításra, és itt működik a település másik könyvtára a múzeumi szakkönyvtár is.

A földszinti kiállítótermekben rendszeresen rendeznek kortárs képzőművészeti kiállításokat is. 1994-ben nemzetközi művésztelep létesült a kastélyban.

A várkastélyt egy tizennégy hold kiterjedésű park veszi körül, amely ma természetvédelmi oltalom alatt áll. A vár előtti udvaron egy szoborparkot alakítottak ki Vay Ádám, II. Rákóczi Ferenc valamint a szabadságharc további jeles kuruc személyiségeinek mellszobraival.

A kastélyban működik hazánk egyetlen tárogatós együttese, a Rákóczi Tárogató Egyesület, amely évente szervezi az országos találkozót a szerencsi várban. Az ötévente rendezésre kerülő Tárogató Világtalálkozót 2010-ben és 2015-ben is a vajai kastélyban tartották.

A Vay várkastély mellett a város kulturális életében fontos muzeális értéket képvisel a Tájház, amely a benne látható néprajzi kiállítással a népi építészet utolsó helyi emléke.

Kiemelt kulturális értékkel bír a vajai református templom is, amelynek alapjai még román stílusban épültek. A templom helyreállítási munkái 2007-ben kezdődtek, majd a Vajai Református Egyházközség 2010-ben az ÉAOP 2.1.1/C-09 jelű pályázat keretében 88.524.714,- Ft támogatást nyert el a Vajai Református Templom műemléki helyreállítására és turisztikai célú fejlesztésére. A helyreállított sekrestye és a hat toronyszint állandó kiállításoknak ad helyet, amelyeken keresztül az ide látogatók alaposabban megismerkedhetnek a várossal, a templom értékeinek bemutatását egy interaktív kiállítás segíti.

Rendezvények

Vaja elsősorban városi, ritkábban térségi szintű rendezvényeket kínál, nagyobb, regionális, esetleg országos hatókörű rendezvényei alapvetően a Vay-kastélyhoz kapcsolódnak. A kastélyban működő Múzeum számos kulturális és tudományos rendezvényt, zenei programot szervez, illetve biztosít számukra helyszínt (pl.: Tárogató Világtalálkozók). A Múzeumon keresztül évente bekapcsolódik a település a Múzeumok Éjszakája országos programsorozatba is.

A városi rendezvények egy része az állami ünnepek köré épül, egy része pedig a helyi hagyományok ápolására és tiszteletére (pl.: Vajai Városnap, adventi programsorozat). A Tájházban rendszeresen rendeznek népi gasztronómiai programokat.

Sport

Vaja Város Önkormányzata prioritásként kezeli a település lakosságának egészségtudatos életmódra való törekvését és rekreációs igényeik kielégítését. Ennek megfelelően igyekszik biztosítani a sport integráns szerepét és helyét a helyi kultúra fejlődésében.

Az önkormányzat képviselő-testülete a sporttal kapcsolatos helyi céljait és szerepvállalását a helyi sportfejlesztési koncepcióról szóló 7/2012. (III.28.) önkormányzati rendeletében szabályozta.

A koncepció szerint az önkormányzat a helyi testnevelési és sportfeladatok ellátása érdekében:

- a) kidolgozza a sport hosszú távú fejlesztési céljainak megfelelő helyi sportfejlesztési koncepciót, és gondoskodik annak megvalósításáról,
- b) a koncepcióban foglaltak megvalósítása érdekében együttműködik a helyi sportszervezetekkel
- c) biztosítja a közoktatási intézmények testnevelési és diáksport tevékenységének működési feltételeit,
- d) a sportszervezetek, valamint a közoktatási intézmények számára térítésmentes létesítményhasználatot biztosít,
- f) a kiemelkedő sporttevékenységet folytató sportszervezeteket, valamint a Vaján megrendezésre kerülő sportrendezvényeket pénzübeli támogatásban részesíti.

A településen gyakorolt verseny és szabadidősportoknak a város sport- és közösségi létesítményei biztosítanak helyszínt:

- Városi sportpálya
- Tavirózsa Óvoda tornaterme
- Molnár Mátyás Általános Iskola tornaterme, szabadtéri sportpálya

Emellett a Művelődési Ház a felnőtt és gyerek aerobic foglalkozásoknak, gyógytornának, Testépítő Klubnak, is helyet ad. A város sakkozóinak versenyterme a Rákóczi Sörkert különterme.

A vajai civil szervezetek között II. Rákóczi Ferenc Sportegyesület működik sportcéllal. Két szakosztálya a futball- és a sakkszakosztály. A labdarúgó csapat (ifjúsági és felnőtt) a megyei II. osztályú bajnokságban szerepel. A labdarúgó csapat TAO forrásból működési és tárgyi eszköz fejlesztési támogatásban részesült.

1.5.2 Esélyegyenlőség biztosítása

Vaja a 321/2011. (XII.27.) Korm. rendelet alapján, az esélyegyenlőségről szóló 2003. évi CXXV. törvény iránymutatásai szerint elkészített Helyi Esélyegyenlőségi Programját (HEP) a Képviselő-testület 238/2013. (VI.28.) határozatával fogadta el. Az esélyegyenlőség kérdése társadalmilag több különböző szinten jelenhet meg.

A HEP készítésének időpontjában a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók nyilvántartása a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek tekintetében, a szülő által önkéntesen benyújtott nyilatkozat alapján történt.

A 2012/13-as nevelési évben, illetve tanévben intézményi szintekre bontva:

- az óvodában összesen 146 gyermek volt ellátott, amelyből 31 gyermek HH, és 84 HHH gyermek. Sajátos nevelési igényű (SNI) óvodás csak 1 fő volt.
- az általános iskolában járó gyermekek száma: 374 volt, amelyből a HH gyermekek száma: 286, a HHH gyermekek száma: 203, a sajátos nevelési igényűek száma: 14 fő.

Az óvodában és az iskolában is alkalmaztak fejlesztő pedagógust.

A HEP 5 célcsoport helyzetét vizsgálja részletesen:

- a mélyszegénységben élők és a romák;
- a gyermekek;
- a nők;
- az idősek;
- a fogyatékkal élők

A dokumentumban az önkormányzat az alábbi jövőképet fogalmazta meg:

„Vaja Város Önkormányzatának fő célja, hogy a településünkön élő emberek mindennapi életében a jólét biztosítása, az életminőségének folyamatos javítása, olyan segítő élettér kialakításával, amelyben az egyenlő esélyű hozzáférés mindenki számára biztosított. A jövőkép által olyan állapot jöjjön létre, amely egy fenntartható települést hoz létre, és a felnövekvő generáció helyben tartása, településünkön való fejlődése megvalósuljon. Olyan településen kívánunk élni, ahol a társadalom és a helyi közösségek egyenrangú tagja legyen minden ember, és ehhez a feltételeket megteremteni, amely mindenki számára lehetővé teszi a társadalmi életben az egyenlő részvételt. Fontos számunkra, hogy a mélyszegénységben élők, a gyermekek, az idősek, a nők és a fogyatékkal élő embereknek egyenlő optimális életkörülményeket tudjunk biztosítani, és ezt hosszú távon fenn is tartani. Ennek megvalósítása érdekében az emberekben erősíteni kell a lakóhelyhez kötődést, a társadalmi szolidaritást, és a társadalmi felelősségvállalást. Kiemelt figyelmet kell fordítani a meghatározott célcsoportok számára, akár pozitív diszkrimináció alkalmazásával is. A célzottan meghatározott intézkedések, és megvalósításuk következtében a hátrányos helyzetű célcsoportok esélyei, életminőségük tartósan javul, és fenntartható.”

A jövőkép és célok elérése érdekében Helyi Esélyegyenlőségi Program Intézkedési Terve (HEP IT) is megfogalmazásra került.

Az intézkedési tervben az egyes célcsoportokhoz kötődő és megvalósítandó – a helyzetértékelésben felvetett problémákra megoldást nyújtó - intézkedések kerültek részletesen megfogalmazásra.

1.6 A település gazdasága

1.6.1 A település gazdasági súlya, szerepköre

Vaja város gazdasági súlyát és szerepkörét érintően nem kerül említésre a megyei területfejlesztési programban.

A város vállalkozássűrűsége a megyei adatokhoz viszonyítva alacsony. Vaján a regisztrált (az adminisztratív nyilvántartások szerint jogilag létező) vállalkozások száma 948 db volt, de a működő (ha az év folyamán volt árbevétele, vagy foglalkoztatottja) vállalkozások száma csak 9 db. A működő vállalkozások 1000 lakosra vetített száma 2012-ben országos szinten 65, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében 46, a város értéke pedig 27 volt, ami kis gazdasági

szerepkört takar. Ezzel a vizsgált mutatóban a megye városai között a 24. helyen áll. A működő vállalkozások száma a 2010-es 108-hoz képest csökkenést jelent.

Működési formáját tekintve 41 db volt társas vállalkozás, melyek közül korlátolt felelősségű társaság formában 33 db működött, 7 db vállalkozás pedig a betéti társaság formát választotta.

15. táblázat: A vállalkozások létszám kategória szerinti bemutatása Vaja városban

Területi egység	működő vállalkozások száma – alkalmazotti létszám alapján			
	1-9 fő	10-49 fő	50-249 fő	249- X fő
	mikro	kis	közép	nagy
Vaja város	95	1	4	0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	22 853	880	175	19
Vaja város részesedése a megyei összegtől (%)	0,41 %	0,11 %	2,29%	0 %

Forrás: KSH (2013)

Az adatokból látható, hogy, Vaja város csekély részt képvisel a megye vállalkozási összetételében. Az alacsony gazdasági potenciált jelzi az is, hogy a város gazdasági szervezeteinek 94 %-a 10 főnél kevesebbet foglalkoztató mikro vállalkozás. A város gazdasági potenciálját a térségben leginkább a 3 működő középvállalkozás jelenti, nagyvállalatok pedig egyáltalán nincsenek jelen.

16. táblázat: A vállalkozások ágazonkénti bemutató táblázata (2013)

Gazdasági ág	Vaja város db	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye db
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	17	2 001
Feldolgozóipar	6	1 719
Építőipar	13	2 105
Kereskedelem, gépjárműjavítás	26	6 164
Szállítás, raktározás	4	1 009
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	8	1 264
Információ, kommunikáció	2	560
Pénzügyi, biztosítási tevékenység nemzetgazdasági ágban	2	845
Ingyenértékesítő tevékenység	2	576
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	3	2 455
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	2	958
Oktatás	7	1 665
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	5	1 209
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	0	388
Egyéb	3	909
összesen	100	23 927

Forrás: KSH (2012)

A gazdaság szektorális megoszlása jellemző képet rajzol annak szerkezetéről. A fejlett gazdaságokra a szolgáltatások nagyon magas (75-80%), a mezőgazdaság nagyon alacsony (2-3%) aránya jellemző.

Vaja esetében megfigyelhető, hogy a kereskedelmi szektor és a szolgáltatói szektor a jelentős. Szembetűnő azonban a mezőgazdaság erősebb jelenléte, míg a feldolgozóipar – annak ellenére, hogy térségi szerepe jelentős – a működő vállalkozások száma alapján kis mértékben elmarad a megyei szinttől. A működő vállalkozások körében mezőgazdaság erősebb szerepe jellemzi Vaja gazdaságát a megyei adatokhoz viszonyítva.

1.6.2 A település főbb gazdasági ágazatai, jellemzői

1.6.2.1 Mezőgazdaság

Vaja tradicionális alföldi mezőváros, agrár termelési és feldolgozóipari központ, ahol, mégha az ipartelepítéseknek köszönhetően az iparosodó jelleg megerősödött is, a mezőgazdaságnak városi és térségi szinten egyaránt máig jelentős szerepe van. 2012-ben 15 vállalkozás működött a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat nemzetgazdasági ágakban (15% az összes helyi működő vállalkozásból).

A város lakosságának többsége számára a mezőgazdaság szerepe nyilván közvetetten jelenik meg: leginkább kereset kiegészítést jelent (pl. őstermelők esetében), ipari munkahelyeket a helyi terményekre épülő feldolgozóipar és kereskedelem-logisztika. Az idénymunkák a munkanélküliek jelentős része számára biztosítanak kereseti lehetőséget, igaz, igen alacsony bérszinten.

A 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) adatai szerint a földterület használat esetében 614 db gazdaság működött a városban, melyből egyéni gazdaság 610 db volt. Eszerint a földművelés ágazatban a gyakorlatilag meghatározó a kis méretű egyéni gazdaságok száma.

Az összehasonlító táblázat adatai szerint az egyéni gazdálkodók meghatározó mennyisége a kistérség/járás, illetve a megye vonatkozásában is megállapítható. E tekintetben Vaja arányai nem kirívóak.

A gazdálkodók együttműködése kevésbé szervezett. 2015-ben alapították a városban Vajai Összefogás Szociális Szövetkezetet, amelynek fő tevékenysége zöldségféle, dinnye, gyökér-, gumósnövény termesztése.

17. táblázat: A földterület használók összehasonlító táblázata

Területi egység neve	Gazdaságok száma összesen	Ebből: egyéni gazdaság
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye összesen	71 475	70 921
- gazdasági szervezetek	554	-
- egyéni gazdaságok	70 921	70 921
Mátészalkai kistérség	9 029	8 975
- gazdasági szervezetek	54	-
- egyéni gazdaságok	8 975	8 975
Vaja	614	610

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás 2010

Az ÁMÖ adatai szerint a művelési ágak között kimagasló a szántók nagysága, melyek területe az összeírásakor 938 ha volt. A gyümölcsösök részaránya csak közel 1/3-a a szántóterületnek, ami a helyi feldolgozóipart figyelembe véve érdekes.

A gyümölcsösök részarányát az erdőterületek kiterjedése is meghaladja. Ennek jelentős része a város nyugati oldalán a „baktalórántházai erdő” Vaja közigazgatási területére eső része.

18. táblázat: A használt földterület művelési ágak szerint

Művelési ág	hektár
Szántók nagysága	938
Konyhakertek nagysága	21
Szőlőterületek összesen	0
Szőlő termőterületek nagysága	0
Gyümölcsös területek összesen	345
Gyümölcsös termőterületek nagysága	328
Gyep területek nagysága	3
Mezőgazdasági területek nagysága	1 307
Erdők nagysága	417

Forrás: Általános Mezőgazdasági Összeírás (2010)

19. táblázat: Földrészlet statisztika művelési áganként

művelési ág	földrészletek száma	alrészletek száma	összes alrészlet terület (m ²)	legkisebb alrészlet terület (m ²)	legnagyobb alrészlet terület (m ²)	átlagos alrészlet terület (m ²)
erdő	212	226	5542230	421	258029	24523
fásított terület	81	85	63459	405	1470	747
gyümölcsös	689	706	3979100	248	125539	5636
kert	145	145	115321	104	2033	795
kivett	1639	1656	5664613	33	209187	3421
legelő	9	10	18735	560	3262	1874
rét	19	19	194444	1188	45228	10234
szántó	1164	1490	12932285	147	175935	8679
szőlő	70	71	103602	276	17727	1459

Forrás: <http://www.takarnet.hu>

1.6.2.2 Ipar

Vaja városi funkcióinak egyik alapja mindenképpen a térségi szerepet is betöltő stabil gazdasági foglalkoztató létesítmények megléte.

Vaja iparának alapjait a XIX. sz.-i mezővárosi időszak alapozta meg. Az iparosítás a XX. század második felében dinamizálódott. A gazdaságfejlesztés eredményeként a településen létrejött ipari terület elsősorban élelmiszeripari és ipari termelést lát el.

A vajai működő vállalkozások közel 19%-a az iparban működik. A cégek többsége hazai, illetve helyi tulajdonú. A külföldi tulajdonú cégek között kiemelkedő az Ardagh Metal Packaging Hungary Kft. A fémcsomagolással foglalkozó multinacionális cég a foglalkoztatotti létszám, valamint az árbevétel alapján is meghatározó szerepet tölt be a város gazdaságában. A cég megyei szinten is jelentős, mivel számos vállalkozás tevékenysége kapcsolódik az itt folyó termeléséhez

A város meghatározó ipari ágazata az élelmiszeripar, amelyet a helyi és térségi agrártermékek feldolgozásával foglalkozó cégek képviselnek. E területen meghatározó szerepe volt a városban a 25 éve létrehozott Vajai Zöldség-gyümölcs Kft-nek, melynek főtevékenysége az alma sűrítmenny és egyéb gyümölcs- és zöldség sűrítmenny gyártása volt. A Kft. 2015-ben tulajdonost váltott. A cég léüzemét, a Döhler Hungária Kft. vásárolta meg és 70 ezer tonnáról, 100 ezer tonnára bővítette a kapacitását.

Az eredetileg eгри székhelyű Mantar Kft. az 1990-es esztendőben hozta létre telephelyét a nagyközségben, ahol éti csiga felvásárlása és feldolgozása folyik. A feldolgozott éticsiga franciaországi értékesítésre kerül. A csigaszezont követően savanyúságokat készítenek.

A helyi élelmiszeripari palettát színesíti, hogy a társas vállalkozások mellett 2014-ben jött létre a Zöldség- és Gyümölcslé Sűrítő Szociális Szövetkezet, amelynek főtevékenysége egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás.

Az iparban működő vállalkozások között nagyvállalkozás nem működik. A közép- és kisvállalkozás méretet Ardagh Metal Packaging Hungary Kft., a Mantar Kft., a Well Store Kft. valamint a Döhler Hungária Kft. éri el. A többi ipari szereplő kis- és mikrovállalkozásként működik. Méret és árbevétel, illetve tevékenység szerint is jelentős különbségek vannak közöttük.

A város ÉK-i részén a 49. sz főút mentén nagy, összefüggő ipari funkciójú terület jött létre. A betelepülő új ipari vállalkozások szintén ezen a területen hoznak létre telephelyeket. A jelentősebb helyi ipari vállalkozásokkal a város ipari tevékenysége térben itt koncentrálódik.

1.6.2.3 Szolgáltatások

Vaján a működő vállalkozások 64%-a tevékenykedik a szolgáltatások területén. Ezen aránnyal a város tercier szektora némiképp elmarad a megyei (75%) mutatóktól (a mezőgazdaság nagyobb aránya miatt).

A szolgáltató ágazatban működő vállalkozások a legnagyobb arányban (26 db) a Kereskedelem, gépjárműjavítás körben tevékenykednek. A többi szolgáltatási tevékenység szétagyosított a településen. A második legnagyobb ág a szálláshely szolgáltatás, vendéglátás (8 db), amely alapvetően a vendéglátóhelyeket foglalja magában. A helyi szolgáltató szektorban a harmadik helyen pedig az oktatás áll (7 db)

A város kereskedelmi funkciója nem jelentős, hiányzanak a városi funkciókat erősítő specifikáltabb kereskedelmi egységek, amelyek már nem csak a helyi lakosság, hanem a vonzáskörzet igényeit is ki tudják elégíteni.

A lenti táblázat alapján megállapítható, hogy a helyi kiskereskedelem döntően a helyi lakosság alapellátására koncentrálódik.

A kiskereskedelem belső arányait tekintve kitűnik, hogy a megyei arányokhoz (24,22%) képest igen magas az élelmiszer üzletek aránya (44,7%), illetve a ruházati üzletek megyei arányához mért hiánya.

A városban a nemzetközi kereskedelmi láncok képviselői nincsenek jelen. Az élelmiszer üzletek egy része a hazai kereskedelmi láncok (Privát, Kraszna Coop Zrt., Nyírzem Coop Zrt.) partnereként üzemel.

A banki szolgáltatásokat a városban Szatmár-Beregi Takarékszövetkezet kirendeltségénél lehet igénybe venni, amelynél ATM is működik. Emellett a Postabank szolgáltatásai a helyi postafiókban hozzáférhetőek. A nagyobb biztosítótársaságok képviselői hiányoznak a településen.

20. táblázat: A kiskereskedelmi üzletek megoszlása Vaján (2013)

	Kiskereskedelmi és járműüzlet összesen	Ebből						Kiskereskedelmi és járműüzlet tízezer lakosra
		élelmiszer-üzlet és áruház összesen	ruházati szaküzlet	festékek, vasárúk, barkács- és építési anyagok szaküzlete	elektromos háztartási cikkek szaküzlete	üzemanyag-töltő állomás	jármű-üzlet	
Vaja	38	17	1	1	–	1	3	106
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye összesen	5 800	1 405	792	413	152	65	470	192

Forrás: KSH (2013)

A lakosságot kiszolgáló vendéglátóhelyek relatív értékeiben Vaja és a megye között jelentős eltérések vannak.

2013-ban a KSH adatai szerint a városban 10 db vendéglátóhely működött, amelyből 1 db volt étterem. Ezzel szemben a megye 1835 db vendéglátóhelyének 41,6 % (764 db) volt étterem.

A **turizmus** jelentős tartalékokkal bír, perspektivikus gazdasági szegmens a településen. Vaja jelentős vonzerővel bíró épített és természetes látnivalókkal rendelkezik, amelyek lehetőség szerinti hasznosításához még hiányoznak a vendégfogadás megfelelő feltételei.

A város elsősorban a kulturális és az aktív turizmus területén lehet versenyképes, de a lehetőségek kihasználtsága még fejlesztésre szorul.

Vaja legfontosabb attrakciója a Vay-kastély a benne működő Múzeummal. Emellett a kulturális turizmus kiemelt célpontja lehet a református templom és a Tájház.

A Várkastély országos ismertségű. Éves látogatószáma megyei szinten is kiemelkedő (10.000 fő feletti), de a hozzá kapcsolódó tartózkodási idő rövid.

Az 1.5.1.4 alfejezetben utaltunk a Vajai Református Egyházközség turisztikai szerepvállalására. A „Vajai Református Templom műemléki helyreállítására és turisztikai célú fejlesztése” c. projektjükkel egyedülálló interaktív idegenforgalmi attrakciót alakítottak ki.

A természetközeli, aktív turizmus alapja a Vajai-tó, amely természetvédelmi oltalma kapcsán szintén komoly attrakciót jelent. Ez jól kiegészíthető a horgászturizmus lehetőségeivel. A tóparton lévő üdülővezetben már 59 hétvégi ház épült. Ehhez kapcsolódóan a terület infrastrukturális ellátottsága is kiépült.

A horgászturizmus másik lehetséges színtere a városban a Hódi-horgásztó. A 2,5 hektáros tó, korábbi agyagkitermelés során alakult ki. Az elmocsarasodott medret, 2006-ban tették rendbe, kialakítva a horgásztavat. A területen tűzrakó és főzésre alkalmas helyek vannak kialakítva.

További lehetőséget jelent a városnak, az aktív turizmus terén, hogy a települést átszeli az Alföldi Kéktúra útvonal Kántorjánosi - Vas-hegy oldala - Vajai-víztároló – Vaja (azonosító kód: AK-273) és Vaja-Rohod (azonosító kód: AK-274) útirányú 5,4 valamint 4,4 km hosszúságú két szakasza.

A kulturális és aktív turisztikai kínálatot jól kiegészíthetik a településen működő szervezetek sokszínű rendezvényei. A Múzeum által szervezett kiállítások, kulturális- és tudományos programok, ünnepek, az önkormányzat települési nagyrendezvényei, illetve a helyi civil szervezetek (pl.: Rákóczi Tárogató Egyesület, Vay Ádám Múzeum Baráti Köre stb.) programjai.

Összefoglalva tehát a kínálati oldal sokszínű, a vonzerők jól kombinálhatóak egymással, de többségük nem rendelkezik nagy területi vonzással. Egyes termékek azonban alkalmasak arra, hogy jól felépített termékfejlesztési tevékenységgel, megfelelő infrastrukturális háttérrel nagyobb hatókörűvé váljanak.

Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) szervezet a településen nem működik, a város nem tagja ilyen együttműködésnek.

Vaján a statisztikai adatok szerint évek óta nem működik kereskedelmi, vagy magán szálláshely. A szálláshelyhiány akadályozza a jelentősebb létszámú, magasabb igényeket támogató turizmus fogadását. További hátráltató tényezőt jelent, hogy a turistákat kiszolgáló minőségi vendéglátóhelyek hiányoznak a településről.

A város ezáltal nem tudja helyben tartani a turistákat, látnivalói egynapos, illetve átutazó turistalátogatást tesznek lehetővé. A tartózkodási idő, ez által a városban a turisták által elköltött pénzösszeg mértéke alacsony.

1.6.3 A gazdasági szervezetek jellemzői, fontosabb beruházásai települést érintő fejlesztési elképzelése

A gazdasági szereplők alacsony száma is jelzi, hogy Vaja nem tartozik a fejlettebb települések közé, azonban a középvállalkozások száma viszonylag magasnak számít a településen. Elsősorban korlátolt felelősségű társaságok a legnagyobb súlyú iparüzési adófizetők és egyben a foglalkoztatók között is ezek súlya a meghatározó.

21. táblázat: Vaja legfontosabb vállalkozásai

Vállalkozás neve	Fő tevékenységi kör	Utolsó (2014) éves nettó árbevétel	Foglalkoztatottak száma (fő)
Ardagh Metal Packaging Hungary Kft.	Könnyűfém csomagolóeszköz gyártása	56 588 448 EUR	211
MANTAR Kft.	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	821 979 000 HUF	95
WELL-STORE Kft.	Egyéb emberi erőforrás-ellátás, -gazdálkodás	221 496 000 HUF	65
Döhler Vaja Kft.	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	2 558 906 000 HUF	74
Vaja Sütőüzem Kft.	Kenyér; friss pékáru gyártása	508 461 000 HUF	39
Vajai Városüzemeltető Kft.	Lakó- és nem lakó épület építése	27 064 000 HUF	10
TÓTH-FÖLDGÉP Kft.	Építési terület előkészítése	175 219 000 HUF	9
TANDEM-Vaja Termelő és Kereskedelmi Kft.	Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése	363 465 000 HUF	9

Vállalkozás neve	Fő tevékenységi kör	Utolsó (2014) éves nettó árbevétele	Foglalkoztatottak száma (fő)
ARAMIX Kft.	Raktározás, tárolás	611 887 000 HUF	8

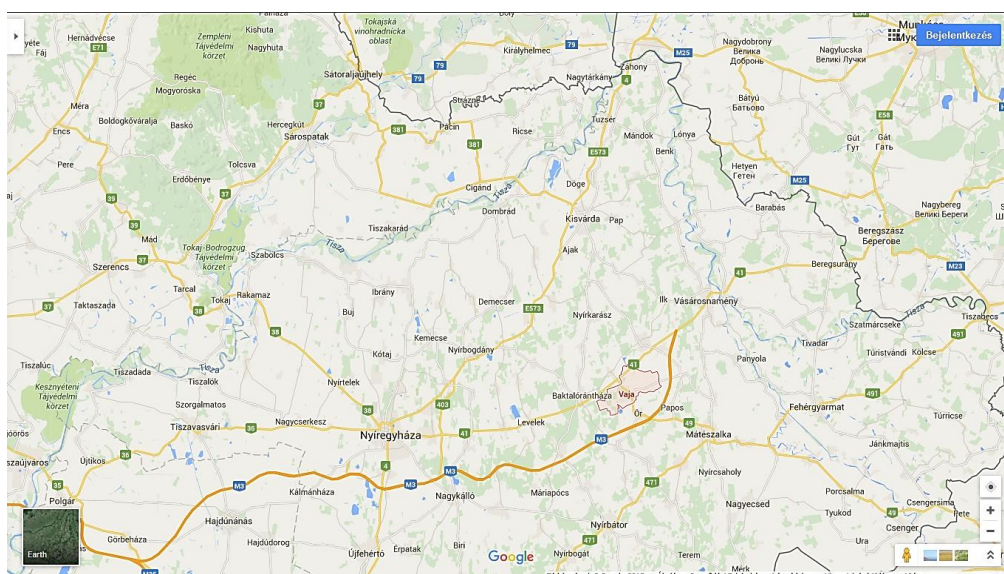
A helyi gazdasági szervezetek többségére jellemző, hogy sikerült beágyazódnuk a város és a térség gazdaságába, a munkaerő, a helyi termelési tradíciók, a személyes kapcsolatok, helyi együttműködések és az alapanyag ellátás, mezőgazdasági termékfeldolgozás esetén az értékesítés szervezése révén egyaránt. Ez előnyt jelent más városokban megtelepedett, nem integrálódó külső betelepülőkkel szemben.

1.6.4 A gazdasági versenyképességet befolyásoló tényezők

A település külső elérhetősége:

A település Mátészalkától 15 km-re, Vásárosnaménytől 20 km-re, Nyíregyházától 37 km-re található. Közúton elérhető a 41-es főúton; vasúton a Vásárosnamény–Nyíregyháza-vasútvonalon. A város versenyképessége szempontjából lényeges, hogy az M3 autópálya 5 km-en belül elérhető, emellett mind a román, mind az ukrán határ legfeljebb 1 óra utazási távolságra található.

5. térkép: Vaja elhelyezkedése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Forrás: www.maps.google.com

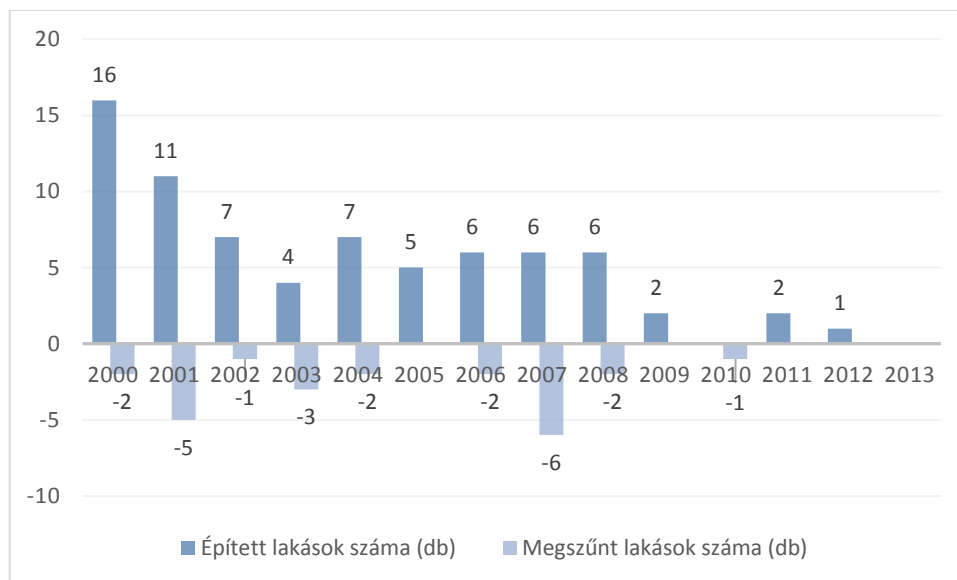
Munkaerő képzettsége:

Mint ahogy az iskolázottsági adatokból is kiderül, a városban elsősorban a szakmával és az alapfokú végzettséggel rendelkezők száma a magas, tehát főleg szakirányú foglalkoztatottak vannak. A helyben működő vállalkozások elsősorban ipari, feldolgozó és kereskedelmi tevékenységet folytatnak, így tehát a munkaerő-piaci igényt lefedik. A további munkahelyek létrehozásánál jöhet szóba a felsőfokú végzettséggel rendelkezők foglalkoztatásához a megfelelő irányadást munkahelyek létrehozása. Ugyanakkor a jelen lévő ágazatok nem igénylik a magasabb kvalifikációs tudás jelenlétét, de fordítva is igaz: a munkaerő alacsony képzettsége nem teszi lehetővé magas hozzáadott értéket előállító termelési struktúrák meghonosítását.

1.6.5 Ingatlanpiaci viszonyok (kereslet-kínálat)

A város teljes lakásállománya 1 192 db. A lakásállomány 2001-hez képest (1 146 db) növekedett, ami 4,01%-os bővülést jelent.

8. ábra: A lakásállomány változása (2000-2013)

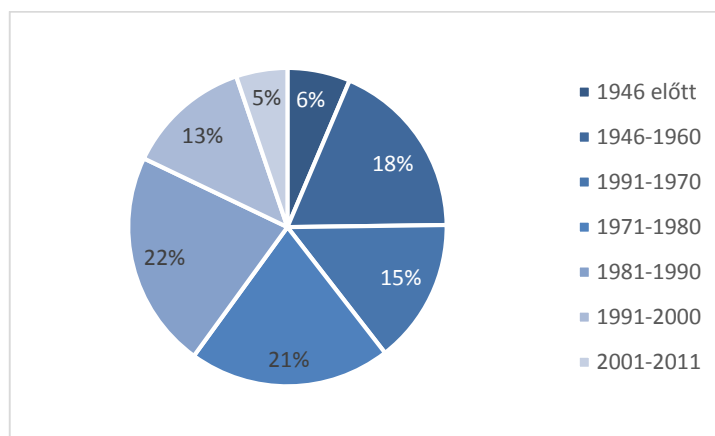
Forrás: KSH

Komfortokozat és felszereltség szerinti megoszlásról az életminőség fejezetben ejtünk szót. A paneles lakásépítés nem jelenik meg a városban.

A legtöbb lakás 1981-1990 között épült, és ekkora érte el a jelenlegi lakásállomány több mint háromnegyedét a településen, amikor még községi rangon állt a település. A gazdasági válság kirobbanása a lakásépítési kedvet is jelentősen csökkentette: 2009 és 2013 között mindössze 5 lakás épült, holott korábban ezt az értéket a 2003-ast kivéve az éves adatok is elérték, vagy meghaladták. Az önkormányzat nem folytat lakástámogató politikát.

A tulajdoni szerkezetet vizsgálva megállapítható, hogy a magántulajdon dominanciája figyelhető meg: 2011-ben a magántulajdonban 1183 lakás állt, emellett 3 lakás az önkormányzat, 4 pedig más intézmény, szervezet tulajdonát képezte.

9. ábra: A lakásállomány megoszlása építési év szerint (2011)

Forrás: KSH

A településen 2011-ben 56 lakás állt üresen, amely a teljes lakásállomány közel 5%-át jelentette. A városból történő elvándorlás hatására a lakáspiacon a kínálati jelleg dominál, az eladásra kínált lakások értékesítési ára alacsonynak tekinthető.

1.7 Az önkormányzat gazdálkodása, a településfejlesztés eszköz- és intézményrendszere

1.7.1 Költségvetés, vagyongazdálkodás, gazdasági program

Vaja Város Önkormányzatát kiegyensúlyozott, hiány elkerülésére törekvő gazdálkodás jellemzi. 2012 és 2013 között a közhatalmi bevételek aránya ugyan nőtt, de ez a költségvetési szerkezet megváltozásának köszönhető. A helyi adók jelentik ennek a legnagyobb részét.

Az átengedett központi adók jelentősen csökkentek, ennek oka az önkormányzat és az állam közötti feladat-megoszlás változása, aminek következtében megszűnt az önkormányzat személyi jövedelemadóból való részesedése, ezenkívül az illetékbevételek is elkerültek a városból, valamint a beszedett gépjárműadó 40%-a maradt csak a településnél. Az egyéb jellegű bevételek között szerepel az államháztartáson belülről és azon kívülről átvett pénzeszközök, ez a többi bevételi típus terhére növekedett. A finanszírozási bevételek csökkenése az önkormányzati hitelfelvételek megváltozásával hozható összefüggésbe, az adóssághoz tartozó konszolidáció révén ugyanis a város nem kényszerült a korábbihoz hasonló méretű hitel felvételére.

22. táblázat: A költségvetés bevételi tételeinek alakulása (2005-2014)

Év	A (Működési bevételek)	B (Helyi iparüzési adó-A-n belül)	C (Felhalmozási és tőkejellegű bevételek)	D (Finanszírozási bevételek)	E (Hitelbevételek D-n belül)	Összesen
2005	642 433	59 000	122 153	4 800	4 800	769 386
2006	615 855	39 429	187 379	-	-	803 234
2007	955 680	40 801	37 125	68 609	68 609	1 061 414
2008	877 940	51 062	3 303	80 804	80 804	962 047
2009	858 253	46 293	57 698	39 983	39 983	955 934
2010	878 091	47 555	10 513	33 798	32 538	922 402
2011	807 329	65 479	55 131	183 504	183 504	1 045 964
2012	1 012 065	81 551	27 969	92 102	89 575	1 132 136
2013	717 998	73 559	169 565	-	-	887 563
2014	869 567	119 650	123 405	-	-	992 972

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

A kiadási oldalon a finanszírozási kiadások drasztikus csökkenése az állami adósságvállalással magyarázható, aminek következtében a város kikerült a korábbi adósságcspadából, nincs szükség nagy összegű hitelállomány folyamatos megújítására. Ennek következménye, hogy bár korábban is a működési célú kiadások jelentették a legnagyobb arányt, 2013-ban a kiadások több mint kilenctizedét már ez a tétel jelentette. A működési kiadásokon belül a személyi jellegű kiadások aránya 2012-ről 2013-ra jelentősen csökkent. A személyi jellegű kiadások csökkenésének oka az alap- és középfokú oktatási-nevelési feladatok ellátásának állami kézbe kerülése volt, mivel az ezekben az intézményekben dolgozók bérjellegű juttatásait közvetlenül a Klebelsberg Intézményfenntartó Központon keresztül kapják.

23. táblázat: A költségvetés kiadási tételeinek alakulása (2005-2014)

Év	A (Működési kiadások)	B (Felhalmozási és tőke jellegű kiadások)	C (Beruházási kiadások B-n belül)	D (Finanszírozási kiadások)	E (Hitelek törlesztése D-n belül)	Összesen
2005	644 667	109 338	65 126	12 754	10 431	733 759
2006	660 286	132 084	130 828	9 074	9 074	801 444
2007	710 876	326 748	179 072	22 927	2 927	1 060 548
2008	838 426	55 322	7 955	69 115	69 115	962 863
2009	870 878	39 667	31 320	44 800	43 884	955 345
2010	850 517	37 249	1 605	34 905	34 905	922 671
2011	764 859	120 005	44 305	161 102	54 500	1 045 966
2012	804 290	87 098	67 370	210 049	198 381	1 101 437
2013	683 270	189 142	167 934	20 082	20 082	892 494
2014	826 701	165 569	46 828	-	-	992 270

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

Vagyongazdálkodás

Az önkormányzat vagyonát tekintve az adatok szerint 2005 és 2014 között 55%-os növekedés ment végbe. A vagyon legnagyobb részét a tárgyi eszközök jelentik. Jelentős növekmény volt tapasztalható az üzemeltetésre átadott eszközök tekintetében, míg az immateriális javak, valamint a pénzügyi eszközök lényegesen kisebb részt képviselnek, együttesen is csak a vagyon 2-4 %-át jelentik.

A forgóeszközökből származó vagyon számottevően növekedett, valamint további komoly részt képviselnek a követelések. A hitelállomány ugyanakkor gyakorlatilag teljes egészében eltűnt, ami leginkább az állami adósságvállalásnak volt köszönhető. Ennek következtében az önkormányzatnak ma nincs hosszú lejáratú hitel-visszafizetési kötelezettsége.

24. táblázat: Az önkormányzati vagyon alakulása (2005-2014.)

Év	Törzsvagyon	Üzleti vagyon	Kötvény és hitelállomány
2005	1 082 597		85 861
2006	1 205 505		66 038
2007	1 480 439		78 748
2008	1 475 646		104 078
2009	1 469 260		126 931
2010	1 453 985		70 140
2011	1 533 119		163 646
2012	1 553 747		20 082
2013	1 674 836		
2014	1 677 298		

Forrás: Önkormányzati adatszolgáltatás

Gazdasági Program

A település önkormányzata jelenleg nem rendelkezik hatályos gazdasági programmal.

1.7.2 Az önkormányzat településfejlesztési tevékenysége, intézményrendszere

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.) 13. § (1) bekezdésében kötelezően ellátandó feladatként határozza meg a településfejlesztés, településrendezés feladatokat.

A Mötv. 42. §-a szerint a képviselő-testület hatásköréből nem ruházható át többek között a településfejlesztési eszközök és a településszerkezeti terv jóváhagyása, illetve a gazdasági program elfogadása.

A fentiek alapján Vaján a városfejlesztéssel kapcsolatos döntési jogkörrel az önkormányzat képviselő-testülete rendelkezik. A képviselő-testület az általa elfogadott rendeletek és határozatok révén dönt többek között az erre célra rendelkezésre álló pénzeszközök nagyságáról, az egyes ilyen jellegű pályázatokhoz szükséges önerő biztosításáról. Ezen túlmenően a testület feladata a város fejlődését nagymértékben befolyásoló településfejlesztési koncepció, illetve az erre alapozott integrált településfejlesztési stratégia, valamint a településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és szabályozási terv elfogadása és/vagy módosítása.

A képviselő-testület döntéseinek előkészítésében fontos szerepet játszanak a képviselő-testület különböző bizottságai. Jelenleg 2 állandó bizottság működik: az Ügyrendi Bizottság és a Pénzügyi Bizottság, emellett lehetőség van eseti bizottságok létrehozására is.

Településfejlesztési szempontból a Pénzügyi Bizottság szerepe kiemelendő, hiszen a költségvetés és a zárszámadás véleményezése kapcsán beleszólása van a fejlesztési kiadásokba. A pénzügyi érintettség kapcsán részt vesz a beruházásokkal kapcsolatos döntések előkészítésében, megvalósításuk ellenőrzésében.

A városfejlesztéssel összefüggő döntések végrehajtása elsősorban a polgármesteri hivatal egyes, érintett részlegeinek a feladata.

1.7.3 Gazdaságfejlesztési tevékenység

Az önkormányzat a munkahelyteremtés és -megőrzés, valamint az adóbevételek növelése és kiszámíthatósága érdekében számos közvetlen és közvetett eszközzel befolyásolja a jelenlegi és a potenciális gazdasági szereplők tevékenységét.

Az önkormányzat lehetőségeihez mérten igyekszik biztosítani a beruházásokhoz, valamint a vállalkozások hatékony működéséhez szükséges infrastruktúrát: ipari, gazdasági célú területeket jelöl ki és fejleszt, igyekszik javítani a település elérhetőségét.

Emellett kiemelten fontos a vállalkozások betelepítését és működését segítő helyi szintű jogi szabályozási környezet kialakítása. A helyi gazdaság szabályozásában, valamint a gazdasági tevékenységekhez kötött adminisztratív és engedélyezési eljárások során tanúsított kiszámítható és átlátható magatartás csökkenti a gazdasági bizonytalanságot és a befektetések kockázatát. Különösen fontos az építési szabályok meghatározása és a területhasználat korlátainak felállítása úgy, hogy az megfelelő rugalmassággal módosítható lehessen, amennyiben befektetői igény jelentkezik – természetesen a helyi lakosok érdekeinek maximális érvényesítése mellett. A befektetői folyamatot szükség esetén adó- és illetékkedvezményekkel is ösztönözni, gyorsítani lehet.

Az önkormányzat igyekszik megfelelő és vonzó képet kialakítani a térségben potenciálisan befektetni kívánó vállalkozások szemében. Ehhez hatékony és következetes városmarketing tevékenységre van szükség. A településről kialakult, kialakított arculat, illetve a városhoz kapcsolódó emocionális tényezők hatással vannak a befektetői döntéseiket meghozó üzletemberekre. A tudatos és jól felépített marketing-kommunikációs stratégia nem kizárólag egy-egy befektetés megvalósulásához járul hozzá, de a városban működő gazdasági társaságok tevékenységét, ismertségét és az irántuk táplált bizalmat is erősítheti aktuális és potenciális üzleti partnereik körében, ezzel közvetett módon hozzájárulva a helyi gazdaság fejlődéséhez is.

Az önkormányzat a hatékony együttműködés érdekében rendszeresen egyeztet a meghatározó gazdasági szereplőkkel, elvárásaikat és érdekeiket igyekszik minél nagyobb mértékben figyelembe venni a településfejlesztési tevékenységek során.

1.7.4 Foglalkoztatáspolitikai

A város foglalkoztatással, kapcsolatos dokumentumokkal (pl.: foglalkoztatási paktum, közfoglalkoztatási terv stb.) nem rendelkezik.

A városban a munkanélküliség és az inaktivitás kiemelt problémát jelent, így az önkormányzat szerepe a foglalkoztatáspolitikában kettős. Az Önkormányzat a munkaerő-piaci kereslet és kínálat összehangolásában jellemzően csak közvetett koordináló és ösztönző szerepet tölt be, de intézményein és a közfoglalkoztatás rendszerén keresztül, mint aktív munkaerő-piaci szereplő is jelen van.

A város foglalkoztatáspolitikájának fontos eleme az ipari terület fejlesztése, ahol a meglévő vállalkozások fejlesztéseinek, illetve a külső cégek betelepülésének támogatása végső soron a munkahelyek megőrzését, új munkahelyek teremtését szolgálja.

Az önkormányzat által foglalkoztatottak számában jelentős változást hozott, hogy 2013-tól az Iskola kikerült az Önkormányzati fenntartású intézmények sorából, emellett új intézményként létrejött a Bölcsőde.

A közfoglalkoztatásban, mint aktív munkaerő-piaci eszközben rejlő lehetőségeket Vaja intenzíven kihasználja. A közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos létszáma 2015 első 9 hónapjában 164 fő (március) és 391 fő (augusztus) között mozgott. A közfoglalkoztatás keretében többnyire fizikai jellegű, különösebb szakképesítést nem igénylő településüzemeltetési feladatokat látnak el, így jelentős számban tudnak bevonni alacsonyabb iskolai végzettségűeket, de az önkormányzat a szakképesítéssel, magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőknek is kínál változatos feladatokat.

1.7.5 Lakás- és helyiséggazdálkodás

Bérlakásállomány

Vaja Város Önkormányzata bérlakásállománnyal nem rendelkezik.

1.7.6 Intézményfenntartás

Vaja Város önkormányzata önálló költségvetési szervként 4 db intézményt tart fenn. Emellett a kötelező feladatellátás biztosítása érdekében szakfeladatként további intézményeket működtet.

25. táblázat: Vaja Város Önkormányzata által fenntartott önálló költségvetési szervek (2015)

	Név	Cím
1.	EGYESÍTETT SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYEK VAJA	4562 Vaja, Lahner utca 25/A.
1.1	Idősek otthona, idősek klubja	4562 Vaja, Nagy S. u. 42.
2.	TULIPÁN BÖLCSŐDE VAJA	4562 Vaja, Damjanich János utca 77.
3.	VAJA TAVIRÓZSA ÓVODA	4562 Vaja, Damjanich utca 50-52.
4.	VAJAI POLGÁRMESTERI HIVATAL	4562 Vaja, Damjanich János utca 71.

Forrás: Vaja Város Önkormányzata

Nem önálló költségvetési szervként működtetett intézmények:

- Művelődési Ház és Könyvtár (4562 Vaja Damjanich utca 68.)
- Egészségház (4562 Vaja, Damjanich u. 65.)

Az intézmények fenntartása jelentős költségterheket jelent az önkormányzat számára. A legnagyobb kiadási tételt 2015-ben az Óvoda és a Szociális Intézmény fenntartása jelenti, mivel ezek a legnagyobb intézmények, a leginkább szerteágazó szolgáltatás-kínálattal.

Annak érdekében, hogy az intézmények üzemeltetése költséghatékony módon történjen, az önkormányzat folyamatosan és tervezetten végzi a szükséges fejlesztéseket felújításokat, illetve energetikai célú fejlesztéseket hajt végre. Az elmúlt 10 évben minden intézményben sikerült felújításokat megvalósítani, illetve a bölcsőde esetében új intézményt kialakítani. A megvalósult fejlesztéseket az 1.5.1 fejezetben az intézmények bemutatásánál szerepelnek.

Az 1.5.1.1 fejezetben jeleztük, hogy a Molnár Mátyás Általános Iskola 2013. január 1-jétől állami fenntartásba került. Fenntartója a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) - Mátészalkai Tankerülete. Az iskola működtetési költségeit valamint az iskolai gyermekélelmezés költségeit az önkormányzat saját költségvetéséből fedezi.

1.7.7 Energiagazdálkodás

Az energiagazdálkodás területén az önkormányzat külön koncepcióval, fejlesztési dokumentummal nem rendelkezik, ugyanakkor a településfejlesztés során folyamatosan törekszik a racionális energiagazdálkodásra, a megújuló energiaforrások hasznosítási arányának növelésére. Több olyan lépés is megemlíthető, amelyek a hatékonyabb energiafelhasználást támogatják.

Az 1.5.1. fejezetben az intézményi fejlesztések bemutatása során több olyan beruházás is bemutatásra került, amely közvetlenül az önkormányzat energia felhasználásának csökkentését célozta, (pl. napenergia hasznosításának fejlesztése az óvodában és az iskolában), vagy pedig egy komplex beruházás (bölcsőde, idősek bentlakásos intézménye) során a fejlesztés kiterjedt az energetikai korszerűsítésre, a megújuló energiaforrások felhasználási arányának növelésére is.

1.8 Településüzemeltetési szolgáltatások

A 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól a helyi önkormányzatok által ellátandó településüzemeltetési feladatokat a következők szerint definiálja: köztemetők kialakítása és fenntartása, a közvilágításról való gondoskodás, kéményseprő-ipari szolgáltatás biztosítása, a helyi közutak és tartozékainak kialakítása és fenntartása, közparkok és egyéb közterületek kialakítása és fenntartása, gépjárművek parkolásának biztosítása. Tágabb értelemben a településüzemeltetési feladatok körébe sorolhatjuk a helyi lakosság, vállalkozások, intézmények közszolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítását, valamint az élhető, fenntartható települési környezet megteremtéséhez és fenntartásához szükséges, az önkormányzat által nyújtott szolgáltatásokat is.

Vaja Város Önkormányzatának képviselőtestülete a településfejlesztéssel, a helyi közszolgáltatásokkal, az alapvető intézményhálózat létrehozásával és működtetésével szorosan összefüggő hatásköreinek gyakorlására, ill. fentiekkel kapcsolatos feladatok ellátására hivatott. A képviselőtestület törvény által előírt önkormányzati feladat- és hatáskörei az alábbi területekre terjednek ki:

- településfejlesztés, településrendezés,
- az épített és természeti környezet védelme,
- lakásgazdálkodás,
- vízrendezés és csapadékvíz elvezetés, csatornázás,
- köztemető fenntartása,
- a helyi közutak és közterületek fenntartása, a helyi tömegközlekedés szervezése,

- köztisztaság és településtisztaság biztosítása, a 29/2003 (XI.06). számú köztisztasági rendelet alapján
- gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól,
- a helyi energiaszolgáltatásban, a foglalkoztatás megoldásában való részvétel,
- közművelődési, tudományos, művészeti tevékenységek elérhetővé tétele, az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése.

A településüzemeltetéssel kapcsolatos feladatok egy részét az Önkormányzat saját hatáskörében illetve az általa létrehozott Vajai Városüzemeltető Kft. révén végzi el. A jelentősebb közműszolgáltatásokat pedig a területileg illetékes országos, vagy regionális szolgáltató cégek végzik.

A lakossági szilárdhulladék gyűjtését és szállítását, valamint ártalmatlanítását az Észak-Alföldi Környezetgazdálkodási Nonprofit Kft. végzi, amelynek illetékességi területe a megye csaknem egész területére kiterjed. Ennek során az alábbi szolgáltatásokat nyújtja: vegyes hulladék gyűjtése és ártalmatlanítása, lomtalanítás, szelektív hulladék gyűjtése.

Heti egyszeri vegyes hulladékgyűjtés kizárólag ingatlanonként egy darab rendszeresített 120 l-es vagy 80 l-es szabvány gyűjtőedényből történik. Emellett a településen lomtalanítást évente egyszer végeznek rendszerint az őszi hónapokban, a lakossági szelektíven gyűjtött műanyag, papír és fém hulladék gyűjtése havi rendszerességgel, meghatározott napokon történik az erre rendszeresített külön szemetes zsákokban.

A településen keletkező hulladékot az erre a célra kijelölt és működtetett hulladéklerakó telepre – Nagyecsed 0188/19 hrsz-ú hulladéklerakó – szállítják, illetve itt helyezik el.

Az ivóvíz-ellátást és a szennyvíz-kezelést a Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt. végzi. A település villamos energia ellátója az E-On és a Magyar Villamos Művek, a vezetékes gázellátást a Tigáz Zrt. biztosítja.

26. táblázat: városüzemeltetési szolgáltatások és szolgáltatók Vaján

Szolgáltatás	Szolgáltató
Villamos energia ellátás	E-On, Magyar Villamos Művek
Vezetékes vízellátás	Tiszamenti Regionális Vízművek
Szennyvízelvezetés és - kezelés	Tiszamenti Regionális Vízművek
Vezetékes gázellátás	Tigáz Zrt.
Közterület-fenntartás és - gondozás	Vajai Városüzemeltető Kft.
Köztetők fenntartása és - gondozása	Vaja Város Önkormányzata
Önkormányzati közutak kezelése és gondozása	Vaja Város Önkormányzata
Állami közutak kezelése és gondozása	Magyar Közút Nonprofit Zrt.
Hulladékszállítás és - kezelés	Észak-Alföldi Környezetgazdálkodási Kft.

Forrás: Vaja Város Önkormányzata

1.9 A táji és természeti adottságok vizsgálata

1.9.1 Vaja általános természetföldrajzi adottságainak bemutatása

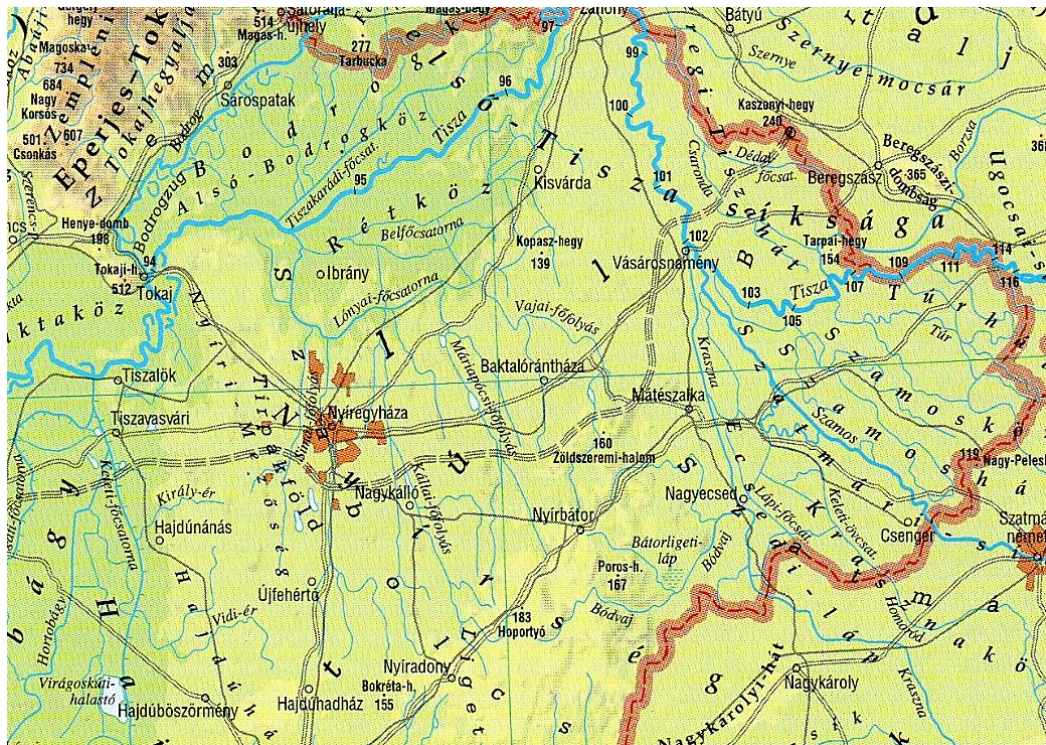
Vaja területe földrajzilag az Alföldön, mint nagytájon belül a Nyírség középtájhoz, tovább szűkítve az Északkelet-Nyírséghez tartozik. Nyugati irányban Baktalórántháza felé a Közép-Nyírséggel határos.

A kistáj területe 950 km² (a középtáj 20,7%-a, a nagytáj 1,9%-a). Felszínének kialakításában a folyók és a szél játszották a legnagyobb szerepet. A folyók hordalékkúpokat és elhagyott medreik mentén vastag üledéket raktak le. A hordalékkúpok anyagából a szél homokot halmozott fel. Jellemző geológiai képződményei a lösz, a barnaföld, a különböző homokformák,

a futóhomok, az agyag és a tőzeg. Átlagosan 20–50 m magasan emelkedik a Tiszántúl síkja felé, a legmagasabb pontja a Nyírbogát területén található Hoportyó, ami 183 méter magas.

Földtani szempontból a terület a würm eljegesedés után nyerte el jelenlegi formáját, a Nyírség északi részén a szélbarázdák, deflációs mélyedések, garmadák, maradékgerincek, a délebbi területeken pedig a parabolabuckák jellemzőek. A felszín napjainkban lösz és futóhomok fedi, lerakódásukhoz eltérő éghajlat és növényzeti fedettség volt szükséges. Azonban a ma látható formák az emberi beavatkozásnak köszönhetőek, mivel a 18. és 19. századi erdőirtások miatt újból mozgásba jött a futóhomok.

6. térkép: Részlet a Kárpát-térség hegy- és vízrajza térképéből

Forrás: Nyír- Karta – Földrajzi világtalasz, 15 oldal (Kossuth Nyomda RT., 2001)

1.9.1.1 Domborzat és talajviszonyok

A kistáj 99,9 és 173 m közötti tszf-i magasságú, szélhordta homokkal fedett hordalékkúp-síkság. A felszín enyhén É–ÉK felé lejt; az átlagos lejtésszög 3% alatti. Kivétel a D-i és az ÉK-i rész, ahol 3–5, ill. 2–4% közötti értékek a jellemzőek. A felszín É-i és középső része az alacsony hullámos síksági, D-i része a közepes magasságú tagolt síksági ortográfiai típusba sorolható. A nagyobb (10 m/km² feletti) relatív relief értékek a kistáj ÉNy-i és D-i részére jellemzőek. Az eolikus formák (szélbarázdák, hosszanti és parabola garmadabuckák, maradékgerincek) főként az É-i részen találhatók, s magasságuk olykor a 15–20 m-t is eléri. A homok nagy része kötött, a deflációveszély kicsi.

A kistájon belül Vaja domborzata is tagolt, változatos terepviszonyok jellemzik. A tengerszint feletti magasság 134–150 m között van a város területén. A terepesés iránya D-i – É-i.

A talajok 82%-a homokon képződött. A szerves anyagot csak nyomokban tartalmazó futóhomok talajok a terület 20%-át teszik ki. A magasabb térszínek löszös üledékein homokos vályog mechanikai összetételű, gyengén savanyú kémhatású, 1–2% szerves anyagot tartalmazó, kedvező termékenységű (ext. 45–55; int. 55–70) barnaföldek (10%) fordulnak elő. A mély fekvésű laposok talajvízhatású területeinek öntés és löszös üledékein vályog, homokos vályog

szemcse-összetételű, általában a 30–45 (int.) pontos földminőségű, többnyire felszíntől karbonátos réti talajok fordulnak elő a terület 9%-án. A mély fekvésű öntésterületeken található réti öntés, lápos réti talajok. Gazdasági jelentőségük a tájban kicsi, jelenlétükkel a táj talajképződményeinek hidromorf sorát teszik teljessé.

1.9.1.2 Éghajlat

Éves napfénytartam

Az éves napfénytartam 1800-1900 óra között változik, ezen belül nyáron 750-780, télen pedig 165-170 óra napsütés a megszokott. Az évi középhőmérséklet 9,5-9,7 °C között jellemző, amittől eltérés az ápr. 4-7. és okt. 18. közötti időszakban mérhető, amikor 194-195 napon át a napi középhőmérséklet meghaladja a 10 °C-ot. A területen a középhőmérséklet nem csökken fagy-pont alá általában 187-190 napon keresztül. Vaján és környezetében a legmelegebb nyári napok maximum hőmérsékleteinek átlaga 34,0 °C körüli, míg a leghidegebb téli napok minimumainak átlaga -18,5 és -17,5 °C közötti.

Csapadék

A csapadék évi összege átlagosan 570-680 mm közötti, melyből a vegetációs időszakban 350-360 mm eső valószínű. Vaján és környezetében a hótakarós napok száma 40-48 nap körüli és az átlagos maximális hó vastagság 18-20 cm. A csapadék térbeli eloszlása határozza meg, hogy a vízigényes, a kevésbé vízigényes vagy a szárazságtűrő kultúrnövények termesztése gazdaságos-e.

Szél

Az uralkodó szélirány kiemelkedően az É-i, de jelentős a DNy-i és a DK-i aránya is. Az átlagos szélesség 2,5-3 m/s közötti.

1.9.1.3 Vízrajz

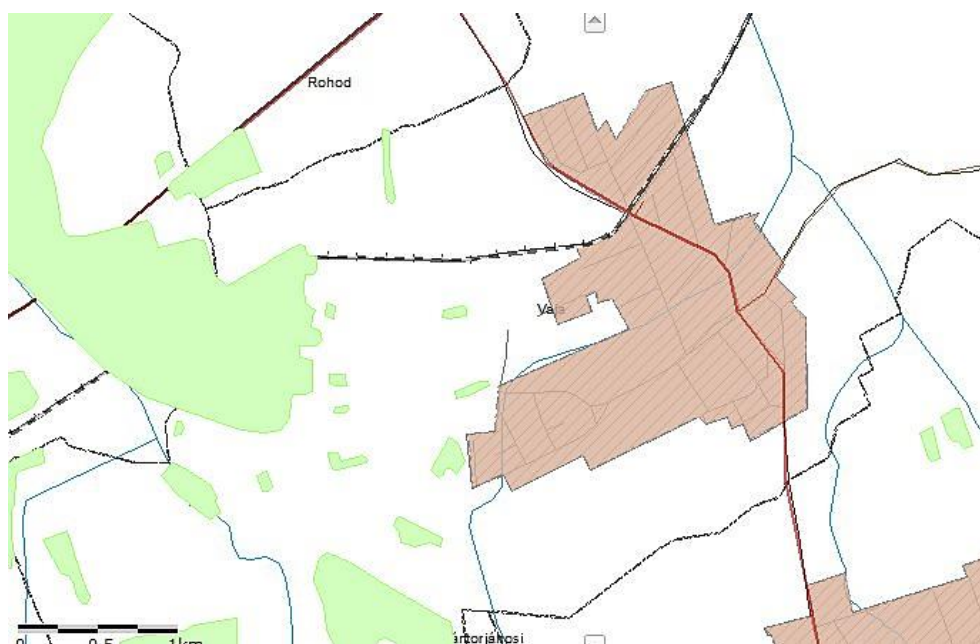
Vaja vízrajzi helyzetét meghatározza a würm eljegesedés után kialakult felszín. A jelentős természetes felszíni vízfolyások elkerültek. Vízrajzilag meghatározó eleme a Vajai-tó, illetve felesleges vizének elvezetésére megépített "Vajai főfolyás" csatorna, valamint a kapcsolódó belvízcsatornák.

A Vaja melletti hajdani homokbuckák között, a mélyedésekben ősidők óta összegyűlt a csapadék, a bel- és a talajvíz. Ilyen az ősi, buckaközi lefolyástalan tóként kialakult Vajai-tó a hatvanas évektől átalakult víztározóvá.

Vaja vízgazdálkodási szempontból 46. számú Nyíri belvízrendszerhez tartozik. A vízgyűjtő esése észak-dél irányú, a Lónyai-főcsatornái 160mBf-ről egészen 100 mBf. szintig esik.

A belvízrendszer területe dombos, dél-észak felé húzódó dombosok közötti völgyekkel. A 7 fő völgyben kialakított főfolyások (pl.: Vajai (III. sz.) főfolyás 47 km) gravitációsan vezetik a vizeket a Lónyay-főcsatornába, amely a Tisza visszaduzzasztó hatása miatt végig töltésezett. A Lónyay-főcsatornába torkolló főfolyások torkolati szakaszai szintén töltésezettek. A töltések közötti mélyártérről 7 db szivattyútelep - a gravitációs átvezetés is biztosított - emeli be magas befogadói vízállás esetén a belvizeket. A csatornasűrűség 0,78 km/km². A belvíz a mélyebb fekvésű völgyekben és a Lónyay-főcsatorna melletti ártéri területeken okoz gondot, a többi helyen inkább csapadékhiány jelentkezik. A rendszer meghatározó létesítményei a főcsatornák mellett a belvizek felfogását és tározását szolgáló hat db állandó tározó (Vajai, Rohodi, Leveleki, Harangodi, Császárszállási és a Nagyréti), melyek mellett vésztározók segítik a belvizek visszatartását.

7. térkép: Település és környékének vízrajza

Forrás: http://okirteir.vm.gov.hu:8080/okirteir_html/

1.9.1.4 Növényzet

A kistáj potenciális erdőterület, de a homoki erdők helyén jelenleg többnyire szántók, gyümölcsösök és települések jellemzők. Nagy részén a természetesebb élőhelyek csak mozaikosan jelennek meg az agrártájban. A természetszerű erdők aránya minimális (csak a kistáj nyugati határán lévő Baktai-erdő jelentősebb kiterjedésű), jellemzők az ültetvények (akác, nemes nyár, fenyők). A térségi szárazsódás miatt az üde és vizes élőhelyek visszaszorulóban vannak. A gyepek főleg másodlagos homoki legelők és jellegtelen üde rétek. A kistáj északnyugati részén a Rétközhez hasonló élőhelyek is megjelennek. A kevés természetszerű erdőmaradvány a gyöngyvirágos-, gyertyános-kocsányos és pusztai tölgyesek származéka. A buckaközi mélyedésekben jellemzőbbek a lápi jellegű mocsárrétek, magassásosok és rekettyefüzes fűzlápok (főleg a kistáj szélein), illetve ezekből kialakult, leromlott, elnadasodott üde gyepek, sásosok, keleti peremen apró égerlápok. A száraz homoki gyepek jellemzően (leromló) homoki legelők. Az özöngyomok az erdőkben és gyepekben is előretörőben vannak.

A kistájon Vajai-tó úszólápjai különleges értéket jelentenek. A tó számos növény- és rovarritkasággal bír. A legértékesebb fajok egyike a tarajos pajzsika (*Dryopteris cristata*), amely Magyarországon csak 3-4 helyen fordul elő, a legnagyobb számban a vajai tó területén. A kúszócsalán nagy valószínűséggel a jégkori ősfolyó ideje óta él a területen. A hagymaburok (*Liparis loeselii*) csak a Fertő- és a Velencei-tó mellett található még, azonban Vaján is a kihalás veszélye fenyegeti.

1.9.1.5 Állatvilág

Vaja területén is jellemzőek a Magyarországon elterjedt apróvadak (nyúl, fácán) valamint a nagyvadak között az őz, vaddisznó, róka. Rágcsálói a mezei nyúl, ürge, hörcsög, egérfélék, valamint jellemzőek a kistermetű ragadozók, például görény, nyest, hermelin. A vízparti területeken jellemzőek a vízi életmódhoz kötődő állatok: vízimadarak, vidra, halak, békák. Különlegessége a Vajai-tó védett állatvilága, amelyet részletesen a 1.9.1.2.1 mutat be.

1.9.2 Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek

1.9.2.1 Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek

Az Országos Területrendezési Terv alapján a településen a Vajai-tó környezete számít Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területnek.

1.9.2.2 Nemzeti és nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló vagy védelemre tervezett terület, érték, emlék

1.9.2.2.1 Nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló területek a településen

Natura 2000-es terület a várostól délnyugatra levő terület, a Vajai-tároló (területkód: HUHN20120). Különleges természet-megőrzési terület besorolással a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság felügyelete alá tartozik. Területnagysága 88,88 ha.

A védett fajai a kétéltű-hüllők között a közönséges tarajos göte (*Triturus cristatus*), Mocsári teknős (*Emys orbicularis*), vöröshasú unka (*Bombina bombina*), halak között a réti csík (*Misgurnus fossilis*) Szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus amarus*), vágó csík (*Cobitis taenia*), illetve emlősök között a Vidra (*Lutra lutra*, állomány nagyság: 4-10).

A Vajai-tó Természetvédelmi Terület védett és fokozottan védett növényfajait a Megalapozó vizsgálat 1. sz., az állatfajainak teljes listáját 2. sz. melléklete tartalmazza.

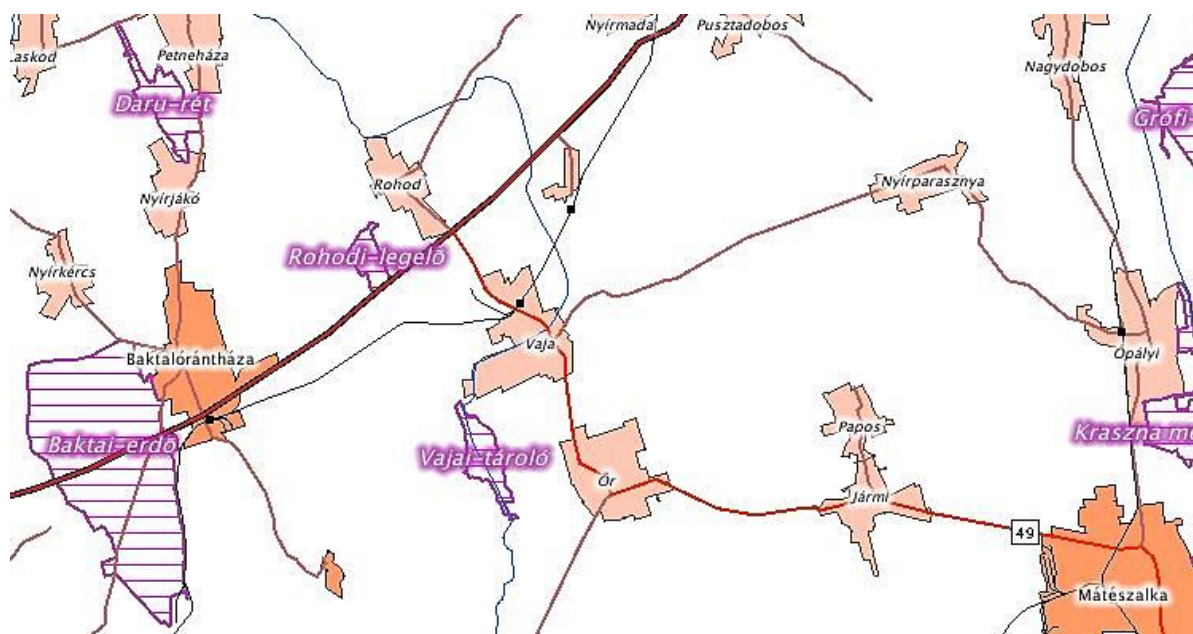
Az élőhelyen a következő közösségi jelentőségű élőhelytípusok fordulnak elő:

27. táblázat: Vajai-tároló közösségi jelentőségű élőhely-típusai

Kódszám	közösségi jelentőségű élőhelytípus	Az élőhely %-os aránya
3150	Természetes eutróf tavak <i>Magnopotamion</i> vagy <i>Hydrocharition</i> növényzettel	60
3160	Természetes disztróf tavak és tavacskák	20

Forrás: Natura 2000 adatlap

8. térkép: A település és környékének Natura2000-es területei

Forrás: Természetvédelmi Információs Rendszer

1.9.2.2 Nemzeti természetvédelmi oltalom alatt álló területek a településen

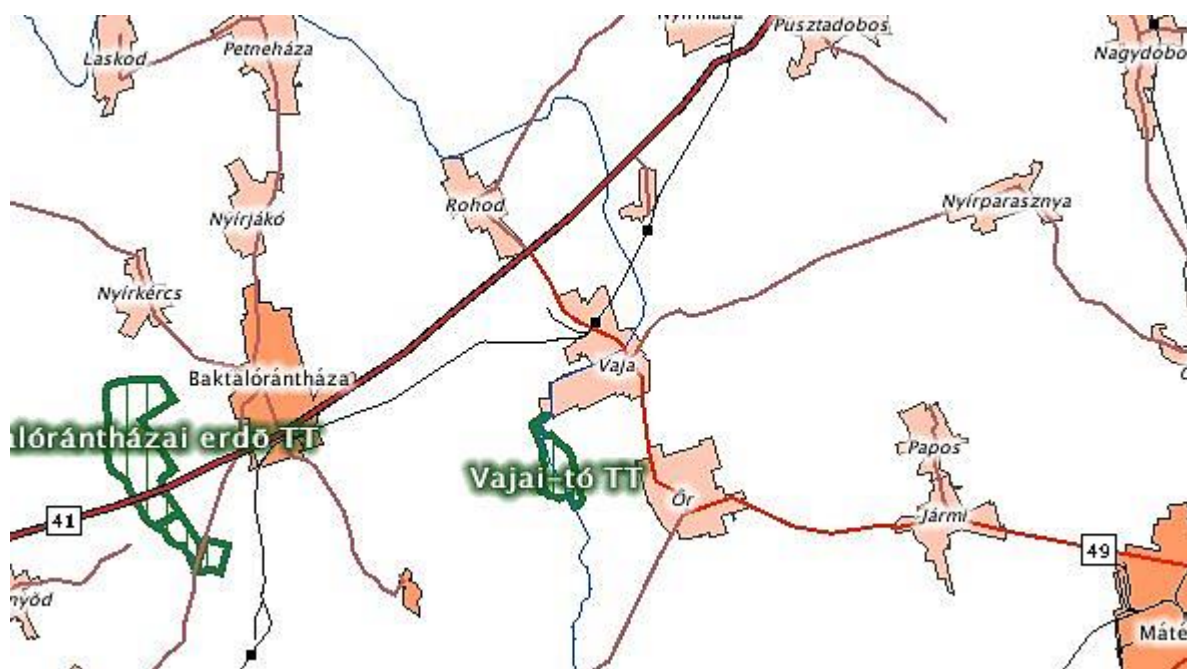
A nemzeti természetvédelmi oltalom alatt álló a Vajai-tó Természetvédelmi Terület.

A területet a 3/1996. (IV.17.) KTM rendelet nyilvánította védetté. A jogszabály szerint a 77,8 hektár kiterjedésű terület Kántorjánosi 0253, 0254/1b–c, Ór 028/1a–c, Vaja 047/1, 048, 050/7a–b ingatlan-nyilvántartási helyrajzi számú területeket foglalja magában.

A védetté nyilvánítás célja a korábban a Nyírség nagyszámú természetes vízállásából kialakított tározó értékes növénytakaságainak, elsősorban úszólápjainak, az ezekhez kötődő fajokban gazdag állatvilágnak a védelme és hasznosításának olyan módon történő szabályozása, amely a védett természeti értékek fennmaradását biztosítja.

A Vajai-tó az ország azon ritka helyei közé tartozik, ahol még fellelhetők az úszó lápszigetek, s megfigyelhetők az azokon megtelepedett különleges, jégkorszakból visszamaradt ritka növények is. A legkülönlegesebb értékei a tőzegráfrányos nádasokban és a füzesekben-égerekben találhatóak. Egyik legértékesebb ritkasága a tarajos pajzsika, mely Magyarországon jégkori vagy korai holocén reliktumnak tekinthető. A másik érdekessége a kúszó csalán, mely főleg a tőzegráfrányos nádasokban él. A hagymaburok különleges, egyáltalán nem feltűnő, apró termetű, kis, zöld virágú, fokozottan védett orchidea-féle, alig 3-4 hazai termőhellyel.

9. térkép: Természetvédelmi Terület Vaján

Forrás: Természetvédelmi Információs Rendszer

1.9.2.3 Természeti értékek helyi védelme

Vaján 2010-ben az önkormányzat 9/2010 (V.31.) sz. rendelete szerint helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánították a Vajai Vay-várkertet (Törzskönyvi szám: 14/2/TT/77). A 7,1 hektáros területű várkertet a kastély körüli erdőségből 1882-ben Vay Ádám alakította ki saját elképzelései alapján. 1945 előtt a jelenleginél sokkal nagyobb volt a park. Területét hársak, tölgyesek, juharfélék, kőrísek borítják, amelyek húsz-húszöt méteres példányai még a településből származnak.

1.9.2.4 Ökológiai hálózat

Vaján a Vajai-tó és környezete a Nemzeti Ökológiai Hálózat része.

Az ökológiai hálózat funkcionális elemei a magterületek, az ökológiai folyosók és a puffer területek (övezet).

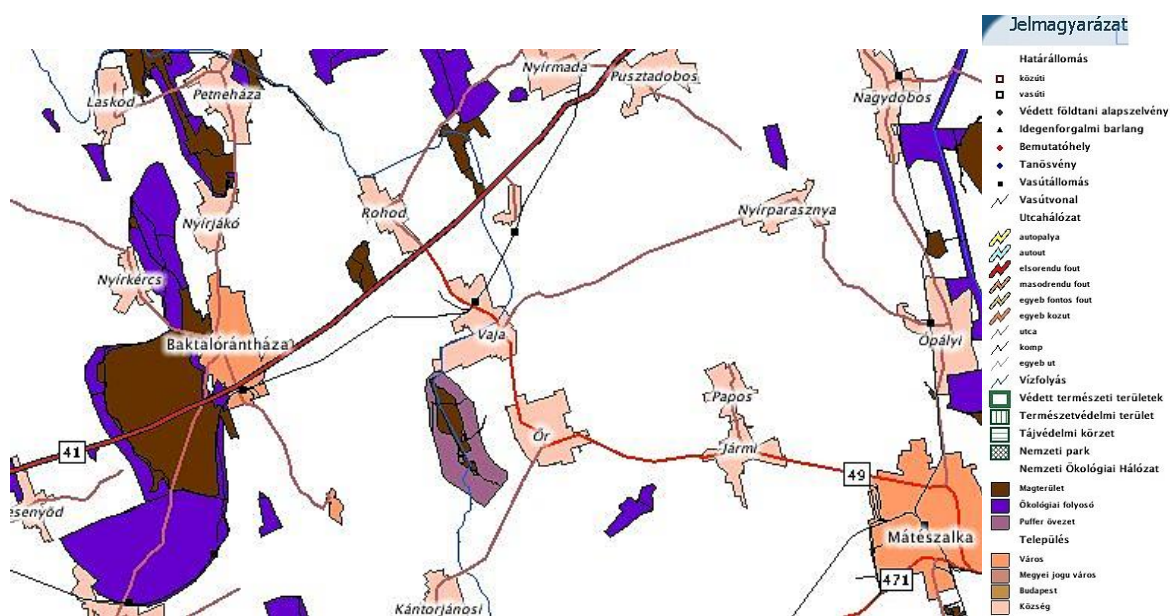
Magterületnek nevezzük a hálózat foltszerű, tetszőleges kiterjedésű területeit, melyek ideális nagyság esetén a lehető legtöbb populációnak, illetve az ezekből felépülő életközösségeknek az élőhelyei és genetikai rezervátumai.

A magterületek közötti kapcsolatot a sávos, folytonos élőhelyek, vagy kisebb-nagyobb megszakításokkal jellemezhető élőhely-mozaikok, láncolatok, az úgynevezett ökológiai folyosók biztosítják. Ezek az élőhelyeket, élőhelykomplexumokat kötik össze, egyben biztosítják a génáramlást az egymástól elszigetelt populációk között.

A magterületek és a folyosók körül védőzónát (pufferzóna) kell kijelölni, ahol még a természetközeli élőhelyek aránya lehetőség szerint magas, feladatuk a magterületek és folyosók védelme az esetleges külső káros hatásoktól.

Vaja esetében a tó alkotja a magterületet, amelyet közvetlenül puffer övezet vesz körül. Ökológiai folyosó itt nem került lehatárolásra.

10. térkép: Vaja és környékének nemzeti ökológiai hálózati elemei

Forrás: Természetvédelmi Információs Rendszer

1.9.3 Tájhasználati konfliktusok és problémák értékelése

Vaja város közigazgatási területe 2861 ha, melyből 361 ha, 2500 ha külterület. A központi belterület a fő közlekedési utak csomópontjában alakult ki.

A hatályos rendezési terv belterületi határmódosítást nem irányoz elő.

A védett természeti értékek (pl. az ökológiai hálózat elemei) esetében a jogszabályi előírások korlátozzák a lehetséges tevékenységek és fejlesztések körét. A Vajai-tó esetében a turisztikai célú hasznosítás, illetve a környező termőföldek hasznosítása is nagy körültekintést igényel.

A különböző tájhasználati kategóriák között a funkcionális és tájökölógiai konfliktusok kevésbé jellemzőek, az ipari funkciójú területek többnyire megfelelő távolságban helyezkednek el a lakófunkciójú és idegenforgalmi területektől. A termőföld más irányú hasznosítása is nagy körültekintést igényel. Új tájhasználati konfliktusok kialakulása átgondolt területrendezési és építészeti szabályokkal megelőzhető.

1.10 Zöldfelületi rendszer vizsgálata

1.10.1 A települési zöldfelületi rendszer elemei

1.10.1.1 Szerkezeti-, kondicionáló szempontból lényeges valamint a zöldfelületi karaktert meghatározó elemek

Zöld területek, közparkok:

A településen kevés a közhasználatú közösségi zöldfelület, és azok állapota sem maradéktalanul jó, tehát rekonstrukcióra szorulnak. A településközpontban jelenleg nincs összefüggő, szilárd burkolattal ellátott, fórum jellegű köztér. Ennek kialakítása szükségessé vált, amit a településrendezési terv lehetővé tesz. Tervezett nagyobb összefüggő zöldfelület az északnyugaton elhelyezkedő iparterületekkel szemben lévő terület (hrsz:462/16, 462/18-20). A településen nincs közterületi játszótér. Ennek kialakítására alkalmasak a 83/2-3 hrsz-ú telkek.

Intézményi zöldfelületek:

A településen található legnagyobb összefüggő intézményi zöldfelület a Vay-várkertben található. A kastély körüli erdőségből 1882-ben Vay Ádám gróf saját elképzelése alapján alakította ki a várkertet. Még megtalálhatóak azok a hatalmas hársak, évszázados tölgyek, amelyek részben a régi idő maradványai. Az országos műemlék várkastély, a helyi védelemre javasolt kiskastély, a várkert és a várkert parkosított részben kialakított országos jelentőségű szoborkert kiváló idegenforgalmi látványosság.

1.10.1.2 Zöldfelületi ellátottság értékelése

Vaja belterületén 2013-ban a közhasználatú zöldterületek (parkok, játszótérek, parkerdő, pihenőerdő és a védőerdők) területe 2 041 m² volt, amely a település teljes területének 0,007%-a. Az 1 lakosra jutó zöldfelület nagysága 0,57 m²/fő, amely jelentősen alacsonyabb a megye városainak átlagos zöldfelületi mutatójánál (15,7m²/fő). A városban nem áll nyilvános játszótér a gyermekes családok rendelkezésére.

1.10.2 A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái

Habár az elmúlt években történtek lépések a város zöldfelületeinek növelésének érdekében, de a közhasználatú zöldfelületek mind mennyiségükben, mind minőségükben fejlesztésre szorulnak. A köztérek és közparkok elsősorban a városközpontra koncentrálnak. A közparkok növényállománya vegyes és a belterület több pontján is felújításra szorul. A település egészére a kisvárosias utcakép jellemző. Rendszeres a városi zöldfelületek kezelése (gyepterületek, növényzet karbantartása, telkek előtti zöldsáv gondozása), ugyanakkor a város utcáinak növényállománya (utcai sorfák, zöldsáv) nem kielégítő. Utcai fasorok nem jellemzőek, ennek telepítését az elektromos légkábelek is nagymértékben nehezítik.

1.11 Az épített környezet vizsgálata

1.11.1 Területfelhasználás vizsgálata

1.11.1.1 A település szerkezete, a helyi sajátosságok vizsgálata

A település mai arculatát meghatározzák az 1.11.4.1 alfejezetben leírt történelmi előzmények. Eszerint az elmúlt évszázadokban a település belterülete és egyben központja megközelítőleg egybe esett a mai Damjanich utca területével. Központi része a templom környéke volt, amely később a várkastéllyal is kiegészült.

A mai többitűcs, szabálytalan alaprajzú településszerkezet csak a XX. században alakult ki.

Mára a Damjanich utca továbbra is megőrizte központi szerepét, de a rá merőlegesen a város átszelő 49. sz. főút ÉNy-DK-i irányú tengelyt képezve elnyújtja a településközpontot.

A XX. században a település bővülésére a 49. főút két oldalán került sor új utcák kialakításával.

A történelmi városközpont megőrizte szerepét és ma is a település centruma, a kulturális, szellemi élet központja, számos szolgáltató, kereskedelmi létesítmény található a területen, és itt található a nevelési, oktatási intézmények, hivatal és kulturális intézmények is. A városrészben található továbbá a város több jelentős turisztikai látnivalója.

A városközpontot a hivatkozott „új” utcák által kialakult lakógyűrű veszi körbe, valamint sajátos szerkezeti egysége a városnak a Rákóczi tanya településrész, amely a belterülettől kb. 3,5 km-re fekvő lakott terület.

A belterület és külterület (és zártkert) arányait, kiterjedését és sajátosságait a város vonatkozásában az alábbi táblázat foglalja össze.

28. táblázat: Vaja város területhasználatának alapadatai

fekvés	földrészletek száma	egyéb önálló épületek száma	egyéb önálló lakások száma	összes terület (m ²)	legkisebb földrészlet terület (m ²)	legnagyobb földrészlet terület (m ²)	átlagos földrészlet terület (m ²)
belterület	37867	1249	37	85 891 507	2	207050	2268
külterület	38194	12	37	774 742 790	2	1452828	20284
zártkert	6735	5	18	10 684 960	16	78010	1586
ÖSSZESEN	82796	1266	92	871 319 257			

Forrás: <http://www.takarnet.hu>

1.11.1.2 Funkció vizsgálat

Jelen alfejezet célja, hogy az intézményi ellátottságon keresztül mutassa be a város funkcióit.

A jobb áttekinthetőség érdekében az intézmények és funkciók ismertetését az alábbi táblázatba foglalva csoportokba rendezve mutatjuk be.

Mint a táblázatból megfigyelhető, Vaja kisvárosi jellegét az itt működő szolgáltatások és intézmények mennyisége, illetve adott esetben azok hiánya is jelzi.

29. táblázat: Vaja intézményei és funkciói

funkció	alfunkció (ha kell)	intézmények megnevezése	darabszám	ebből a városközpont városrészben (db)	ebből a lakóövezet városrészben (db)
Humán funkciók	bölcsőde	Tulipán Bölcsőde	1	1	
	óvoda	Tavirózsa Óvoda	1		1
	iskola	Molnár Mátyás Általános Iskola	1	1	
	egészségügyi ellátás	Egészségház	1		1
	szociális és gyermekjóléti szolgáltatások	Egyesített Szociális Intézmények Vaja	1		1
		Zsibongó Biztos Kezdet Gyerekház - Rákóczitanya	1		
Közösségi funkciók	könyvtár	Művelődési Ház és Könyvtár	1	1	
	színház, mozi				
	múzeum	Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Gyűjteménye	1	1	
	szabadidőpark, sportpálya	Városi sportpálya	1	1	
	közösségi ház	Művelődési Ház és Könyvtár	1	1	
	uszoda, strand				
	templom	református, római katolikus, görög katolikus, baptista	4	2	2
Igazgatási funkciók	rendőrség	Mátészalkai Rendőrkapitányság vajai körzeti megbírói iroda	1	1	
	tűzoltóság				
	okmányiroda				

funkció	alfunkció (ha kell)	intézmények megnevezése	darabszám	ebből a városközpont városrészben (db)	ebből a lakóövezet városrészben (db)
	önkormányzati hivatal	Polgármesteri Hivatal	1	1	
	kormányablak				
Közlekedési funkciók	autóbusz állomás				
	vasútállomás		1		1
	vasúti megállóhely	Rákócziutanya	1		
	benzinkút		2		2
Gazdasági funkciók	ipari terület		1		
	piac				
	pénzügyi szolgáltatók és bankok		1	1	
	irodaház				
	szálláshely		1	1	
	kiskereskedelmi üzlet		10	2	8
	vendéglátó egységek		6	3	3

Forrás: Vaja város önkormányzata

1.11.1.3 Alulhasznosított barnamezős területek

Nagy kiterjedésű, alulhasznosított barnamezős területek nem találhatóak a város területén, ugyanakkor több, jelenleg vállalkozások által hasznosított, a rendszerváltást megelőzően épült ipari ingatlan állapota is leromlott, elhanyagolt.

1.11.1.4 Konfliktussal terhelt (szlömösödött, degradálódott) terület

A település területén jelentős zárványként degradálódott terület nem található, de társadalmi szegregátumok igen, amelyek a megfelelő fejezetben kerülnek bemutatásra.

1.11.2 Önkormányzati tulajdon kataszter

Vaja Város Önkormányzata rendelkezik tulajdonkataszterrel (ingatlankataszter), amely kataszter 2015.03.20-án hatályos állapotot tükröz. A tulajdonkataszterben az önkormányzat tulajdonában lévő földrészletek, valamint az egyéb önálló ingatlanok is nyilván vannak tartva. Az

önkormányzatnak 290 db névjegyzékbe vett tulajdona van, amelyek becsült összértéke 2.487 millió Ft.

1.11.3 Az építmények vizsgálata (beépítési jellemzők, településkarakter)

A települések beépítési módjai nem függetlenek az adott tájegységektől, a településszerkezettől, a telekszerkezettől, a teleknagyságoktól, telekmérettől, és szoros összefüggésben vannak a néprajzi-gazdasági adottságokkal, a telekhasználati rendszerrel és a hagyományos életformákkal. Ezen elemek egymásra épüléséből, a tájegységenként jelentkező alaptípusoktól, a magyar hagyományokból vezethetők le a vizsgált település jellegzetes beépítési módjai is.

Vaja a Nyírbátoron át Debrecenbe vezető út mentén egyutcás faluként alakult ki, melynek központja kiszélesedett, orsós településközpontot alkotva. A mai, szabálytalan alaprajzú formáját a XX. században nyerte el a település.

A település beépítésre szánt területein a következő területekkel találkozhatunk:

- kertvárosias lakóterület (Lke)
- falusias lakóterület (Lf)
- településközponti vegyes terület (Vt)
- kereskedelmi szolgáltató terület (Gksz)
- egyéb iparterület (Gip)
- különleges terület (K)
- hétvégi házas terület (Üh)

A kertvárosias területeken 1 vagy két lakóépület helyezhető el a telkeken. Az építmények magassága 4,5-7,5 méter között mozoghat. A telkek megengedett legkisebb szélessége 25 m (2 lakóépület esetén) vagy 14 m (1 lakóépület esetén). Az övezet legkisebb telekmérete 1000 m² és 700 m² attól függően, hány lakóépület építhető az ingatlanokon. A telkek legnagyobb beépítettsége 30%. A két lakóegységgel engedélyezett ingatlanokon az épületek szabadon, az egy lakóegységes ingatlanokon oldalhatáron állhatnak.

A falusias lakóterületeken az építmények magassága 3,5-6 méter között mozoghat. A legkisebb telekterület helytől függően 700 vagy 900 m², a legkisebb telekszélesség 14 vagy 16 méter lehet, a legnagyobb beépítettség 30%. A telkeken az épületek az oldalhatáron állhatnak.

A településközponti vegyes területek két csoportja található meg a városban.

Az első csoportban egyedi és tömbtelkes településközpont vegyes területek alakíthatók ki. A legkisebb telekméret 700 m², a legnagyobb beépítettség 40% lehet. A megengedett legkisebb telekszélesség 16 méter, az építmények magassága legkevesebb 3,5, legfeljebb 7,5 m lehet. Az épületek oldalhatáron állhatnak.

A második csoportot elsősorban kötelező önkormányzati feladatokat ellátó intézmények, igazgatási, kereskedelmi szolgáltató, vendéglátó, szálláshely szolgáltató, kulturális, művelődési, egyházi, oktatási, egészségügyi, és szociális épületek számára kialakított területek alkotják. A telkeken az intézményi funkcióhoz kapcsolódva legfeljebb 2 szolgálati lakás építhető. Az építmények megengedett magassága 4,5 métertől 9,5 méterig terjedhet. A legkisebb kialakítható telekszélesség 16 méter, a telekterület legalább 750 m² lehet. A beépítettség maximális mértéke 40%. A fenti szabályoktól kivételt képez a Vay-kastély környezete, amelyet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Területrendezési terve védendő településszerkezeti értéként azonosít.

A városközpontban jellemzően a településközponti vegyes területek dominálnak. Kertvárosias területnek a Vay Ádám utca környezete, falusias lakóövezetnek pedig a következő területek minősülnek:

- Ady Endre utca,
- a Rákóczi utcán az Általános iskolától délre eső területek,
- a Damjanich utca északi részén a művelődési ház és a Láhner utca közötti terület
- a Láhner utca egyes szakaszai.

A városközpontban 1 kijelölt zöldterület található, a reformárus templom előtti terület.

A lakógyűrű jellemzően falusias lakóterületekkel rendelkezik. Ez alól kivételt képez a római- és görög katolikus templom területe, amelyek településközponti vegyes területnek, valamint az egykori Tüzép-telep területe, amely egyéb iparterületnek minősül.

Nagyobb összefüggő kereskedelmi szolgáltató terület, egyéb iparterület valamint hétvégi házas üdülőterület a város belterületén nem található. Gksz és Gip jelzésű területek jellemzően a város északi külterületén a Rohodi út mentén valamint a belterület keleti határa mellett a Nyírparasznyára vezető út mentén találhatóak. Üdülőházas övezet a Vajai-tó mentén épült.

A Rákóczi tanya helyzete különleges: habár a településkép alapján falusias lakóterületnek lehetne beazonosítani, a hatályos belterületi szabályozási terv védelmi erdőterületként azonosítja.

1.11.4 Az épített környezet értékei

1.11.4.1 A településszerkezet történeti kialakulása, történeti településmag

Vaja ún. egyutcás típusba tartozó településként alakult ki és fejlődött a XIX. sz. második feléig. A főút mentén sorakozó lakóépületek mögött helyezkedett el a kertség. Történeti településmagja gyakorlatilag megegyezik a mai Damjanich utca 49. sz főúttól kezdődő szakaszával, kis mértékben elnyúlva a mai Vécsey és Török Ignác utcák elejéig.

A központi területe a mai református templom és környéke volt ahol, az út teresedett, létrehozva a település központját. A későbbi évszázadokban ettől a központtól nyugatabbra épült meg a várkastély, így a település lehangsúlyosabb területe a két meghatározó épület környezete. Ezen a területen alakult ki az elmúlt évtizedekben a város új központja több igazgatási, oktatási, egészségügyi és egyéb közintézménnyel.

A XIX. sz. végén is még csak a mai Nagy Sándor utca elejéig bővült Keleti irányban, illetve megközelítőleg a mai Lázár utcáig Északi irányban.

A mai többutcás, szabálytalan alaprajzú településszerkezet csak a XX. században alakult ki.

1.11.4.2 Régészeti terület, védett régészeti terület, régészeti érdekű terület

Vaja város területén található régészeti területek jegyzékét a Vaja város Önkormányzata Képviselő-testületének a Vaja igazgatási területére vonatkozó Szabályozási Tervek elfogadásáról és a Helyi Építési Szabályzat megállapításáról szóló 11/2011. (VIII.24.) önkormányzati rendelete szerint elfogadott Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ) 2. sz. függeléke tartalmazza.

Vaja régészeti lelőhelyeinek részletes listája jelen dokumentum 3. sz. mellékletében található.

1.11.4.3 Védett épített környezet, a helyi, egyedi arculatot biztosító építészeti jellemzők

Vaján elsősorban a Damjanich utcában található műemlékek és azok műemléki környezete jelent a település szempontjából helyi, egyedi arculatot biztosító építészeti jellemzőket. A védelem alatt álló épületek és környezetük pontos listáját az 1.11.4.5 alfejezet tartalmazza.

1.11.4.4 Világörökségi és világörökségi várományos terület

Vaján világörökségi védelem alatt álló-, ill. várományos terület nem található.

1.11.4.5 Műemlék, műemlékegyüttes, műemlékvédelem sajátos tárgyai, műemléki terület

Vaja város közigazgatási területén 3 országos védelem alatt álló objektum található:

- Református templom (Vaja, Damjanich u., hrsz: 1 1/1) műemléki azonosító: 8519; műemléki törzsszám: 5963
- Vay-kastély (Vaja, Damjanich u. 75-79., hrsz: 3) műemléki azonosító: 8520; műemléki törzsszám: 5962
- Népi lakóház (ma Tájház) (Vaja, Damjanich u. 102., hrsz: 377) műemléki azonosító: 8521; műemléki törzsszám: 8394

Az országosan védett műemlékek műemléki környezetéről a HÉSZ 2. sz. függeléke az alábbiakat tartalmazza:

„Mivel a településen található műemléképületek egymáshoz közel helyezkednek el, és műemléki környezetükben több helyen átfedés van, műemléki környezetüket egységesítve, a következőképpen állapítottuk meg:

Műemléki környezetbe tartozó telkek helyrajzi számai: 1/1, 2, 4, 5/5-7, 5/10, 5/16-17, 83/1, 357/5-7, 362-368, 369/1-2, 370, 373-376, 378, 850-864, 901, 902, 903/1-2,”

További adatok a Megalapozó Vizsgálat 4. sz. mellékletében található.

1.11.4.6 Nemzeti emlékhely

Nemzeti emlékhely Vaján nem található.

1.11.4.7 Helyi védelem

A HÉSZ 2. sz. függeléke szerint helyi építészeti védelemre kijelölt érték:

- Vay család síremléke
- I. és II. világháborús emlékmű és park (hrsz:1/1)
- Kiskastély épülete (Diákotthon, Damjanich u. 77. hrsz: 4)

1.11.5 Az épített környezet konfliktusai, problémái

A városban nem található jelentősebb konfliktus az épített környezetben. A nagyobb építési jellegű beruházással kapcsolatban nem merültek fel problémák, elsősorban azért mert lényegében ilyen típusú fejlesztés sem történt.

1.12 Közlekedés

1.12.1 Hálózatok és hálózati kapcsolatok

1.12.1.1 Település közlekedési szerepe

Vaja földrajzi elhelyezkedése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében központi jellegű, a megyeszékhelytől, Nyíregyházától mintegy 35 km-re keletre található. A város jó közúti megközelíthetőségű.

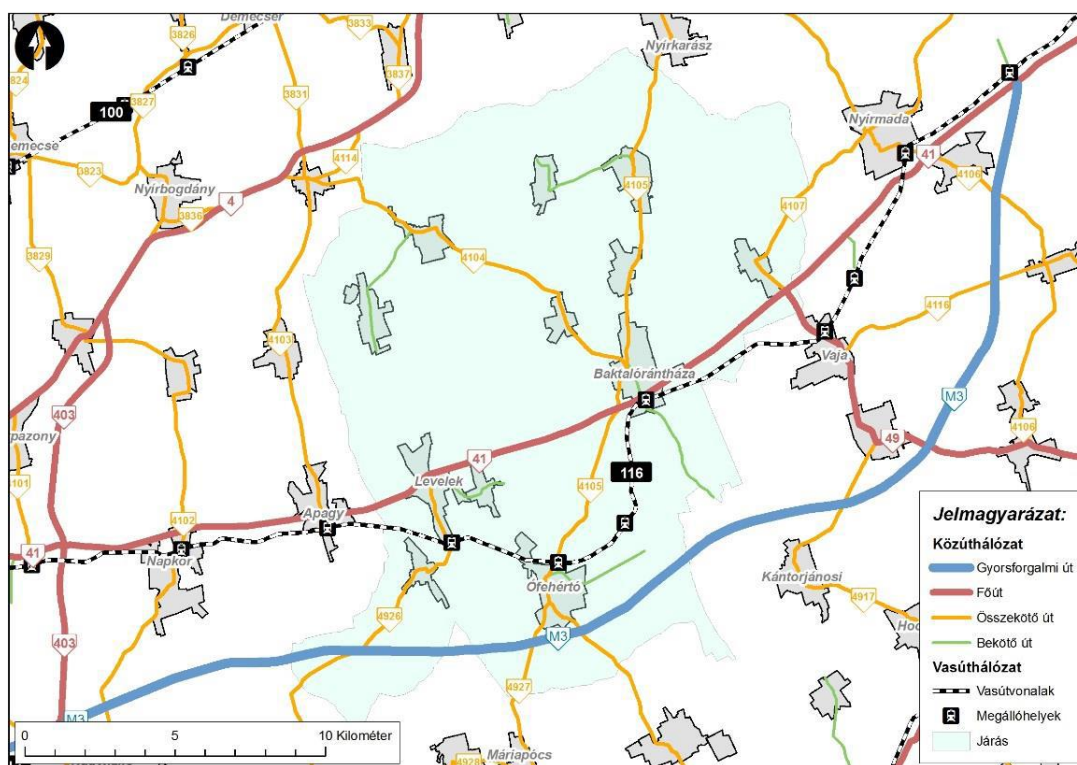
Legfontosabb közúti elérési lehetőség az M3 autópálya, amely déli irányból halad el a város mellett, azonban Vajára nem létesült közvetlen lehajtója. Az autópályáról a szomszédos Ór települési lehajtóról közelíthető meg.

A település északi részén halad el a megye egyik fontos főútja, a – Nyíregyházát Beregsurány-nyal összekötő – 41. sz. elsőrendű főút. Közvetlenül a településen fut keresztül a 49. sz. főút, amely a 41. sz. utat és Mátészalkát köti össze a román határral Csengersimánál.

Az országos közúthálózat eleme még a 4116. sz. Vaja-Ópályi összekötő út.

A várost érinti egy másodrendű vasútvonal (Nyíregyháza-Vásárosnamény), amely biztosítja Vaja vasúti összeköttetését a megyeszékhellyel.

11. térkép: Vaja környezetének országos jelentőségű főútjai

1.12.2 Közúti közlekedés

1.12.2.1 Városi közúthálózat:

Vaja belterületén közel valamennyi utca szilárd burkolattal ellátott. A város közúthálózatát meghatározzák a rajta áthaladó országos fő és mellékutak települési átkelési szakaszai, egyben ezek a település fő forgalmi útjai is.

- 49. számú II. rendű közút (Rohod-Mátészalka-Csengersima)
- 41. számú I. rendű út (Nyíregyháza-Vásárosnamény-Beregsurány)
- 4116. számú út Vaja – Ópályi összekötő út
- 41311. számú Vaja vasúti bekötő út
- 41101 számú Rákóczitánya bekötő út

Meghatározó a települést Észak-Déli irányban kettészelő 49. sz. főút, amelynek terhelése jelentős a város számára. A település kohéziója szempontjából fontos a 3,5 km-re fekvő Rákóczitánya településrész elérhetőségének biztosítása. A helyi közutak közül gyűjtő utakként a Damjanich és a Nagy Sándor utcák a legjelentősebbek. Az említett utak mentén találhatóak a legfontosabb oktatási és közintézmények, továbbá a jelentősebb gazdasági szervezetek. A városrészek közötti kapcsolatot is főként ezek az utak biztosítják, amelyek csomópontja a városközpontban található. Az úthálózat többi eleme túlnyomórészt belterületi kiszolgáló utakból áll. A 41. számú út a város külterületén húzódik végig, így a terhelése kevésbé érződik.

1.12.3 Közösségi közlekedés

1.12.3.1 Közúti közlekedési kapcsolatok

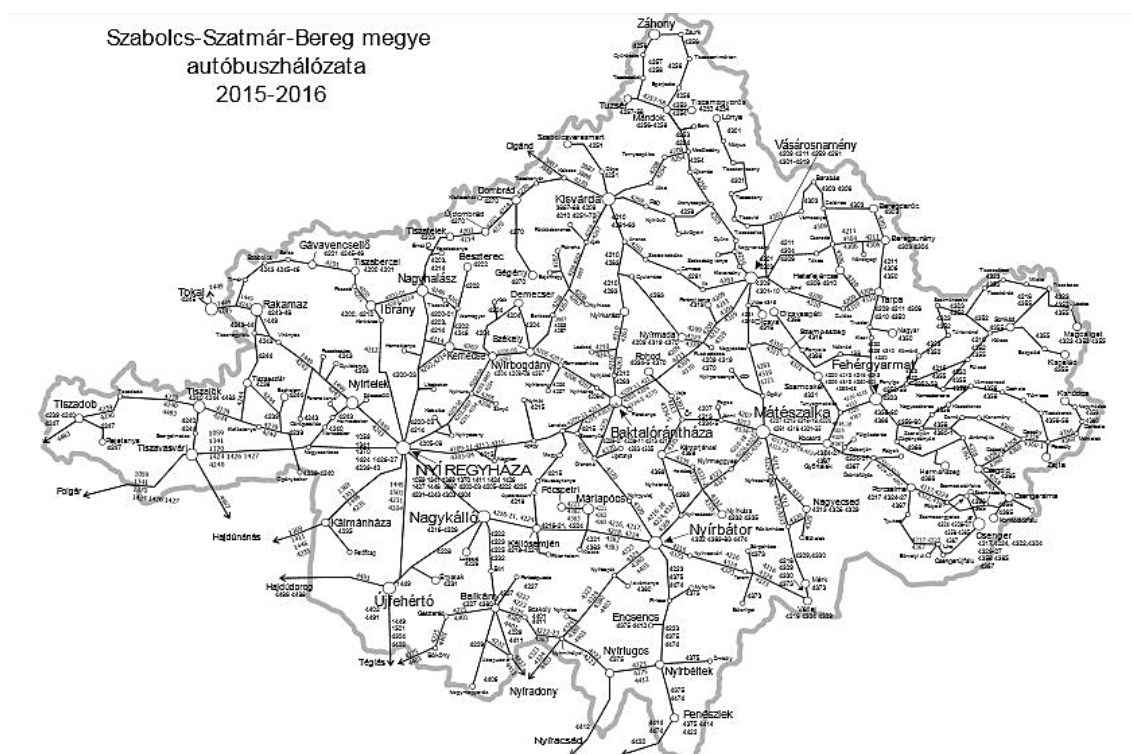
Autóbuszos infrastruktúra

Vaján az Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt. helyközi buszjáratok közlekednek, 7 darab megállópart használva. Autóbusz pályaudvar a városban nem található, a buszjáratok a megállóhelyeket veszik igénybe.

Megállók:

- Vaja, Művelődési ház
- Vaja, Őri utca 50.
- Vaja, Rákóczitánya bej. út
- Vaja, szövetkezeti bolt
- Vaja, Tulipán utca 60.
- Vaja, vasútállomás bejárati út
- Vajai-Rohodi elágazás

12. térkép: Vaja szerepe a megyei buszhálózatban

Forrás: www.emkk.hu

Vaját érintő távolsági autóbusz járatok:

- 4207 [Nyíregyháza-] Baktalórántháza-Mátészalka
- 4213 Nyíregyháza-Mátészalka-Nagyecsed/Fehérgyarmat
- 4334 Mátészalka-Baktalórántháza
- 4335 Nyírkáta – Hodász/Baktalórántháza – Mátészalka
- 4370 Nyírbátor-Baktalórántháza-Vásárosnamény

A város kapcsolatai szempontjából legfontosabbak a Nyíregyháza és Mátészalka felé közlekedő járatok.

Az utastájékoztatás a megállóhelyeken hagyományos táblás rendszerű. Az Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt. internetes honlapján korszerű utastájékoztatási rendszert és e-jegyrendszer alakított ki, amelyet Vaja város lakossága is igénybe vehet.

Helyi autóbusz közlekedés

A helyi közösségi közlekedési szolgáltatásra jelenleg még nem volt igény, mivel kerékpárral és személygépkocsival megközelíthető 20 percen belül a városban bármely pontja. Az alacsony lakosságszám miatt ennek a szolgáltatásnak a fajlagos költsége igen magas lenne, ami gazdaságtalanná tenné ennek bevezetését.

1.12.3.2 Kötőpályás közlekedés

Vaját a 116. számú Nyíregyháza – Vásárosnamény egyvágányú, nem villamosított 58,2 km hosszú vasúti mellékvonala érinti 2 megállóhellyel. A központi településrész mellett Rákóczi-tanya is önálló megállóhellyel rendelkezik.

A vasútvonal a 111. számú vasútvonalon fekvő Vásárosnaményt köti össze kelet-nyugati irányban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye székhelyével, Nyíregyházával. Nyíregyházán a vonal csatlakozik a nemzetközi jelentőségű, 100. számú Budapest – Debrecen – Záhony vasútvonalhoz.

Az egyvágányú, dízelvontatású, 400 m-es engedélyezett vonathosszal rendelkező vasútvonalon a Nyíregyháza – Nyíregyháza külső szakaszon az engedélyezett sebesség 50 km/h, az engedélyezett tengelyterhelés 20,0 t, a Nyíregyháza külső – Nyírmada szakaszon az engedélyezett sebesség 40 km/h, az engedélyezett tengelyterhelés korlátozással 18,5 t, a Nyírmada – Vásárosnamény szakaszon az engedélyezett sebesség 60 km/h, az engedélyezett tengelyterhelés 21,0 t.

A vasútállomás a város É-i részén található, és rakodóterülettel is rendelkezik. Az állomáson egy átlagos munkanapon a 2014/2015. évi menetrend alapján 8 pár személyszállító vonat áll meg, a melyek mindegyike Vásárosnamény – Nyíregyháza viszonylatú személyvonat.

A tovább utazást segítő autóbusz megállóhely a vasútállomás bejárati úton található.

1.12.4 Kerékpáros és gyalogos közlekedés

1.12.4.1 Kerékpáros közlekedés

A városban a mezővárosi hagyományok és a kerékpározás szempontjából kedvező síkvidéki terepadottságoknak köszönhetően számottevő kerékpáros forgalom tapasztalható. A városközpontban található forgalomvonzó létesítményeket sokan kerékpárral közelítik meg.

Vaja város a rendkívül forgalmas és balesetveszélyes 49-es számú országos főútvonal mentén helyezkedik el, mely az útszakasz forgalmából adódóan kiemelt balesetveszélyt jelentett, és jelent a gépjármű- és kerékpárforgalom tekintetében egyaránt, ezért a város kiemelt célja a kerékpáros közlekedésbiztonság javítása.

Ennek érdekében korábban a Láhner úton – amely a 49. sz. főút belterületi átkelési szakasza – egy kétirányú 1762 m hosszú önálló kerékpárutat alakítottak ki.

A közelmúltban az Önkormányzat 112.590.495,- Ft-os támogatással valósította meg a KÖZOP-3.5.0-09-11-2014-0032 kódszámú „Vaja-Ór települések közötti külterületi kerékpárút építése” című projektjét. A létrejött kerékpárút hossza 1 208,593 méter, burkolatszélessége 2,60 méter, a padka szélessége 0,50 méter.

A város É-i oldalán pedig 194.330.577,- Ft-os Európai Unió támogatással valósult meg a KÖZOP-3.5.0-09-11-2014-0033 kódszámú „Vaja - 41. sz. főút közötti kerékpárút építése” elnevezésű projekt. Az így elkészült kerékpárút hossza 1.902,79 méter, burkolatszélessége 2,60 méter, a padka szélessége 0,50 méter.

A megvalósult fejlesztések a helyi közlekedésbiztonság fejlesztése mellett hozzájárulnak a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Kerékpárforgalmi Hálózatfejlesztési Konceptióban tervezett Rohod- Mátészalka-Csengersima regionális kerékpárút hálózat kialakításához, annak szakaszaként épültek meg.

1.12.4.2 Gyalogos közlekedés

Városközponton a településszerkezeti funkció által indokolt járműforgalom többszöröse halad át. A közlekedési helyzet e sajátossága kedvezőtlen hatást fejt ki az épített környezetre és közlekedés biztonsági szempontból is kiemelkedő veszélyforrást jelent. A veszélyhelyzetet növeli, hogy a településen nincs minden út mellett kiépített járda, ezért több helyen a gyalogosok kénytelenek az úttest szélén közlekedni. Több intézmény is forgalmas útszakaszok mentén

található, amelyek megközelíthetőségére szintén kedvezőtlenül hat a jelentős tranzit forgalom. A városban kevés a parkolási lehetőség.

1.12.5 Parkolás

A város nem rendelkezik parkolási koncepcióval. Jelenleg a belvárosban nincs külön kijelölt parkoló zóna, a különböző kereskedelmi egységek előtt van parkolási lehetőség a KRESZ szabályai szerint.

1.13 Közműszolgáltatás

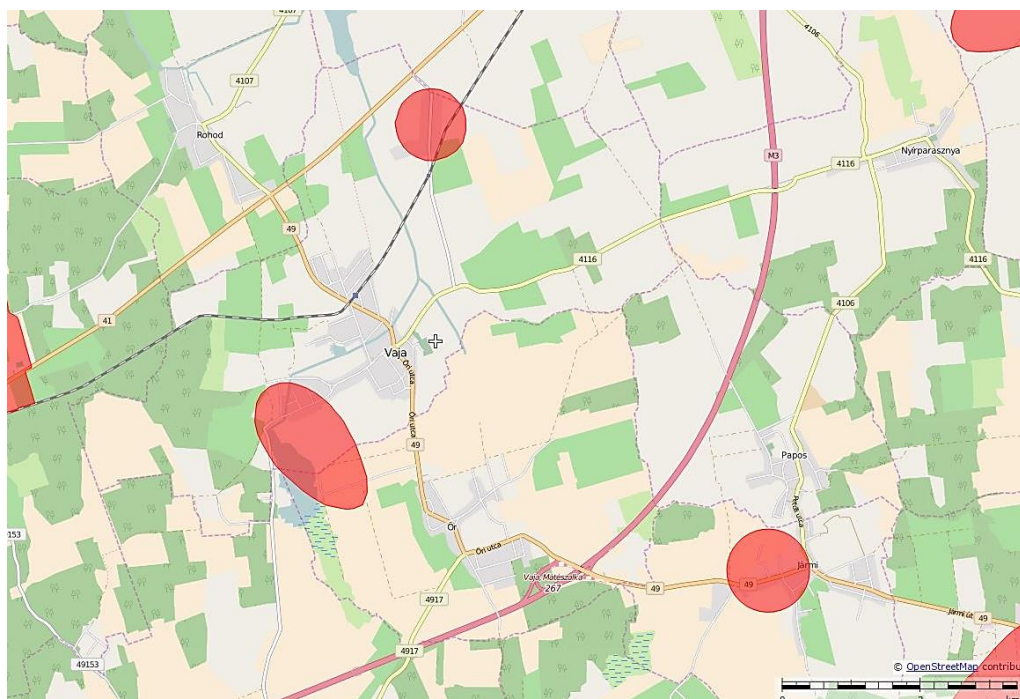
A közművesítettség, illetve a telekommunikációs eszközök elérhetősége a modern gazdaságok alapvető eleme. Bár a közművek megléte önmagában nem indukál jelentős fejlődést, hiányuk akadályozza a gazdasági tevékenységek bővülését, valamint a lakosság életminőségének növekedését.

1.13.1 Víziközművek

1.13.1.1 Vízgazdálkodás és vízellátás (ivó-, ipari-, tűzoltó-, öntözővíz, termásvíz hasznosítás) Ivóvíz, vízbázis

A 123/1997. (VII. 18.) Kormányrendelet értelmében az ivóvíz minőségű, az ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló igénybe vett, vagy távlati hasznosítást szolgáló közcélú vízbázisok esetén, ahol a védőidomnak van felszíni metszete, akkor védőidomot, védőövezetet kell kijelölni. Minden más esetben a védőidom, védőterület kijelölhető.

13. térkép: a Vajai Vízmű védőidomainak metszete

Forrás: <http://webgis.okir.hu/base/>

A hazai víziközmű ellátás, szolgáltatás aktuális és jövőbeni feladatokat jelentő súlypontjai az üzemelő és távlati vízbázisok biztonságba helyezése, az ivóvízellátás vízminőségi problémái-

nak rendezése, a szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás fejlett európai országokhoz viszonyított elmaradásának megfelelő ütemben történő felszámolása a vízbázisvédelem szempontjaira is figyelemmel és a megújult szabályozásoknak megfelelő víziközmű szolgáltatási struktúra, díjrendszer kialakulása.

Vaja területén a Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt. végzi a vízellátási, szennyvízgyűjtési és kezelési feladatokat. A város a Szatmári Üzemmnökség területéhez tartozik. Az 1983-ban épült közös vízműtelepről történik Őr és Rohod települések vízellátása is. A vízműtelep napi kapacitása 1400 m³/nap (csúcsban 1700 m³/nap). Vaja vízigénye átlagosan 500 m³/nap (csúcsban 1020 m³/nap). Rákóczi tanya vízellátását kisvízmű biztosítja.

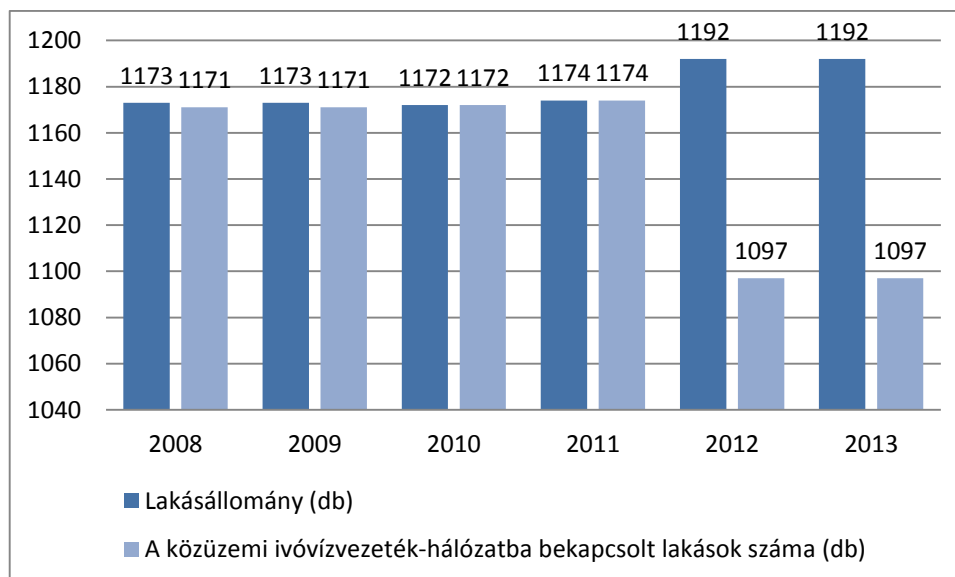
A vajai székhelyű Első Szatmári Ivóvízminőség-Javító Önkormányzati Társulás által az Európai Unió a víz-keretirányelvének Magyarországra vonatkozó végrehajtásához kapcsolódóan megvalósított „Első Szatmári Ivóvízminőség-javító Projekt” (KEOP-1.3.0/2F/09-2010-0016) projekt keretében sor került a vízmű épület bővítésére/felújítására, valamint az alkalmazott technológia fejlesztésére. A beruházás során 2 db víztorony felújítása is megvalósulhatott és lehetőség nyílt részleges vízhálózati rekonstrukcióra is.

A vízmű kapacitása megfelelő. A megvalósított ivóvízminőség-javító projekt a hálózat állapotán is sokat javított, a határérték feletti ivóvíz-minőségi paramétereket sikerült az előírásoknak megfeleltetni.

Vaja ivóvízellátása felszín alatti vizekből történik. A város vízbázisa a sérülékeny üzemelő vízbázisok közé tartozik. A lakossági vízvezeték hálózat 100%-os kiépítettségű.

A statisztikai adatok alapján szembetűnő, hogy 2011-ig gyakorlatilag 100 %-os volt a településen a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások száma. 2012-ben 92,03 %-ra csökkent úgy, hogy a lakásállomány számában nem történt csökkenés.

10. ábra: A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások számának (db) változása Vaján a teljes lakásállományhoz viszonyítva

Forrás: KSH

Termásvízhasználat

Vaján hévízkitermelés nincs. A település alatt kb. 1300 m mélyen fekvő pliocén víztartó képződmények vize a magas hőmérséklet, só- és gáztartalom miatt ivóvízként nem használható, alkalmas viszont esetlegesen felmerülő hévízigények kielégítésére.

1.13.1.2 Szennyvízelvezetés

Szennyvíztelep

Vaján a szennyvízelvezetést és tisztítást a Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt. üzemelteti. A szennyvíztisztító telep kapacitása 4100 LE (lakosegyenérték), az ellátott települések: Vaja, Őr, Rohod, Kántorjánosi.

A megépült szennyvízcsatorna hálózat gravitációs, elválasztó rendszerű, hossza 26,3 km.

A város szennyvizét feldolgozó tisztítótelep technológiai kapacitása 1000 m³. Az alkalmazott tisztítási technológia biológiai.

A telepre beérkező szennyvízből először a mechanikai szennyeződések eltávolítását végzik gépi rács segítségével. A gépi rács meghibásodása esetén durva rács lép üzembe. A mechanikai szennyeződések eltávolítását követően a szennyvizet homokfogóval kezelik elő, illetve tisztítják. A nyers szennyvíz ezt követően két 14 méter átmérőjű biológiai reaktorba, majd egy 12 méter átmérőjű Dorr utóülepítőbe kerül.

A fölösiszapot mamutszivattyú segítségével az iszapsűrítőbe szállítják. Az iszapréteg tetején kialakuló viszonylag tiszta vízréteget 3 db NA 80-as acélcsövön vezetik el. Az iszap víztartalmát présgéppel tovább csökkentik, ezután szivattyúval előírelő medencébe továbbítják a víztelenített anyagot.

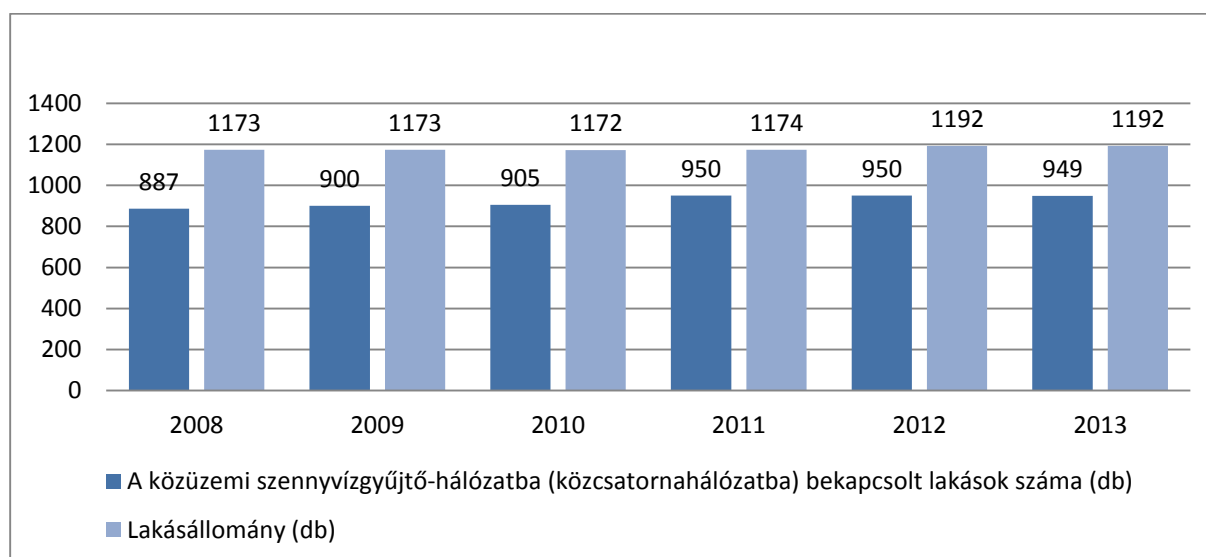
A biológiailag tisztított ülepített szennyvízben lévő kórokozók elpusztítására fertőtlenítő medence is található a szennyvíztelepen, a tisztított szennyvíz fertőtlenítésére klórgázt használnak.

A keletkezett komposztot laboratóriumi vizsgálatot követően eladják mezőgazdasági hasznosítás céljára.

Szennyvízgyűjtő-hálózat

A szennyvízgyűjtő hálózat hossza 29 km. A szennyvízgyűjtő hálózatba kapcsolt lakások száma a 2011. év óta stagnál. A bekötött lakások száma 2008-ban 887 db, 2013-ban 949 db volt. A város szennyvízgyűjtő-hálózatába_2008-ban a lakások 75,61 %-át, 2013-ban pedig 85%-át kapcsolták be.

11. ábra: A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatornahálózatba) bekapcsolt lakások számának változása Vaján a teljes lakásállományhoz viszonyítva

Forrás: KSH

A gerinchálózat alapvetően gravitációs, elválasztott rendszerű, helyenként nyomott szakaszokkal. A városban összesen 19 átemelő műtárgy, 18 db köztes átemelő és 1 db végátemelő működik a helyi domborzati viszonyoknak megfelelően.

A hálózat két ütemben épült ki. az első ütem 1983-ban valósult meg, az ekkor épült gravitációs gerincszakaszok 300 mm átmérőjű azbesztcement csőből készültek.

A második ütemben már 200 mm átmérőjű KG-PVC csöveket alkalmaztak, erre 1998-ban került sor.

A bekötővezetékek 200 mm átmérőjű azbesztcement, valamint 160 mm átmérőjű KG-PVC csövekből készültek, a nyomott szakaszok anyaga 150 mm átmérőjű azbesztcement, valamint KPE, 63, 110 és 160 mm átmérőkkel.

A nem közművel összegyűjtött háztartási szennyvíz összegyűjtését, elszállítását és a szennyvíztelepen történő elhelyezését Vaja Város Önkormányzatának 5/2014. (III.26.) önkormányzati rendelete alapján szintén a Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt. végzi el közszolgáltatási szerződés alapján.

Szennyvízkibocsátás

A csatornahálózaton, illetve szippantással összegyűjtött szennyvizek tisztítás után a Cinkóréti szivárgóba kerülnek. A tisztított szennyvizek biológiailag bontható szervesanyagot, növényi tápanyagokat és kisebb mennyiségben előforduló egyéb anyagokat (nehezen bontható szerves vegyületeket, sókat, fémeket, esetenként toxikus vagy hormonháztartást befolyásoló anyagok) is tartalmaznak. A szerves- és tápanyagok vonatkozásában a felszíni vizek közvetlen terhelését legnagyobb arányban a kommunális szennyvízbevezetések okozzák. A vízi ökoszisztémák ezeket az anyagokat általában a terhelés nagyságától és a befogadó vízhozama által biztosított hígulás mértékétől függően képesek tolerálni.

A nagyobb ipari szereplők szennyvizeinek kibocsátása két módon történik a városban. A szociális szennyvizek a szennyvíztelepre kerülnek. Az ipari kibocsátás élelmiszeripari szennyvíz-kibocsátás esetében több cég a mechanikai-kémiai tisztítás és PH beállítás után nyárfás elhelyező telepen helyezi el a szennyvizet.

1.13.1.3 Csapadékvíz elvezetés, felszíni vízrendezés

A belterületi vízrendezés kifejezetten önkormányzati feladat és a települések felszíni vizeinek az elvezetésével foglalkozik. Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) bekezdése tartalmazza a helyi közügyek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatokat, melynek 11. pontja szerint az önkormányzat feladata a helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás.

A települések belterületén elvégzendő vízrendezési munkákat befolyásolják a települést jellemző körülmények, mint például a település szerkezete, vízhálózata, hidrológiai jellemzők, lejtési viszonyok, talajtani adottságok, stb. A település szerkezete, beépítettsége nagyban meghatározza a vízrendezési művek vonalvezetését, a nyílt vagy zárt rendszerű árkok, csatornák kialakítását. A sűrűn lakott, burkolattal ellátott helyeken a zárt rendszerek szükségesek (bár számos hátrányt hordoznak), míg a laza - falusias vagy zöldövezetes településeken a nyílt, tájba illő vízvezető árkok kialakítása javasolt.

Az 1.9 fejezet vízrajzi szövegrészében leírtak szerint Vaja vízgazdálkodási szempontból 46. számú Nyíri belvízrendszerhez tartozik. A település belvítől mérsékelten veszélyeztetett. A várost belvízbetörés nem fenyegeti.

Tekintve, hogy síkvidéki településről van szó, mely kis lejtéssel jellemezhető, nagyobb esőzések alkalmával kialakuló lejtőleomosással nem kell számolnunk.

A belterületi csapadékvíz elvezető rendszer kiépítettsége a térségre jellemző, nem kielégítő, 60 %-ra tehető.

A város területén beépíteni csak vízrendezett területeket lehet. Az utcákban lévő belvízelvezető létesítmények állapota kielégítő. Az önkormányzat közmunka program keretében igyekszik a hálózatot rendbe hozni, melynek keretében a vízvezetők mederlapokkal történő kibélelését is megkezdte.

A belterületi vizek legfőbb befogadója a Vajai (III. sz.) főfolyás mely a Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság kezelésbe tartozik. Szintén a Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság kezelésébe, fenntartásába tartoznak az alábbi belvízcsatornák:

- Baktatói (III/3.sz.) mellékág
- III/5 mellékág
- Cinkóréti szivárgó
- Pallavichini szivárgó
- Kútláposi Szivárgó

A csatornák állapota a Társulat munkájának köszönhetően az elmúlt tíz évben sokat javult.

1.13.2 Energia

1.13.2.1 Energiagazdálkodás és energiaellátás

A település területén az energiaellátás alapvetően két módon történik:

- Földgáz: A telephelyen elkülönítve található a földgáz fogadóállomás, mely korrekttal szerelt NA 200 méretű mérőt tartalmaz. A fogadótól jut el a földgáz a kazánházba a kazánokhoz, illetve a gázmotorhoz.
- Elektromos energia: A városi elektromos légvezeték hálózatról történik a lecsatlakozás.

A településen a földgázszolgáltatást a TIGÁZ ZRt. biztosítja. Vaján a középnomású (3 bar) gázellátás kiépítése 1994-ben valósult meg. Az azóta történt kisebb hálózatbővítésekkel a gázelosztó hálózat teljes körű lefedettséget ad.

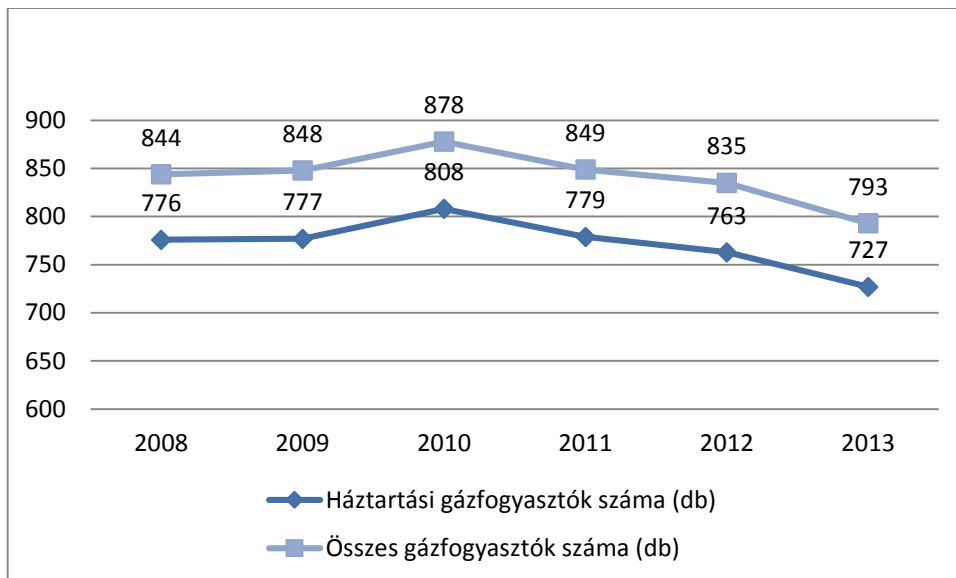
A települést tápláló nagyközép nyomású (6 bar) gázvezeték déli irányból az Őr község közigazgatási területén elhelyezkedő gázátadó állomástól indulva éri el Vaja belterületi határánál telepített gázfogadó állomást. A gázfogadó típusa KIPSZER SZN 65, teljesítménye 1000 m³/h.

Meg kell említeni, hogy Vaja DK-i külterületi részén K-Ny-i irányban halad keresztül az „Őszszefogás” gázszállító vezeték, mely az ország energia ellátása szempontjából is kiemelkedő jelentőségű 64 bar nyomású gázszállító vezeték, mellyel párhuzamosan északabbra egy másik 64 bar nyomású stratégiai gáztárolót ellátó távvezeték is áthalad a város területén.

Az alábbi diagramok a város földgáz felhasználását szemléltetik.

12. ábra: A földgázfogyasztók számának alakulása Vaján (2008-2013)

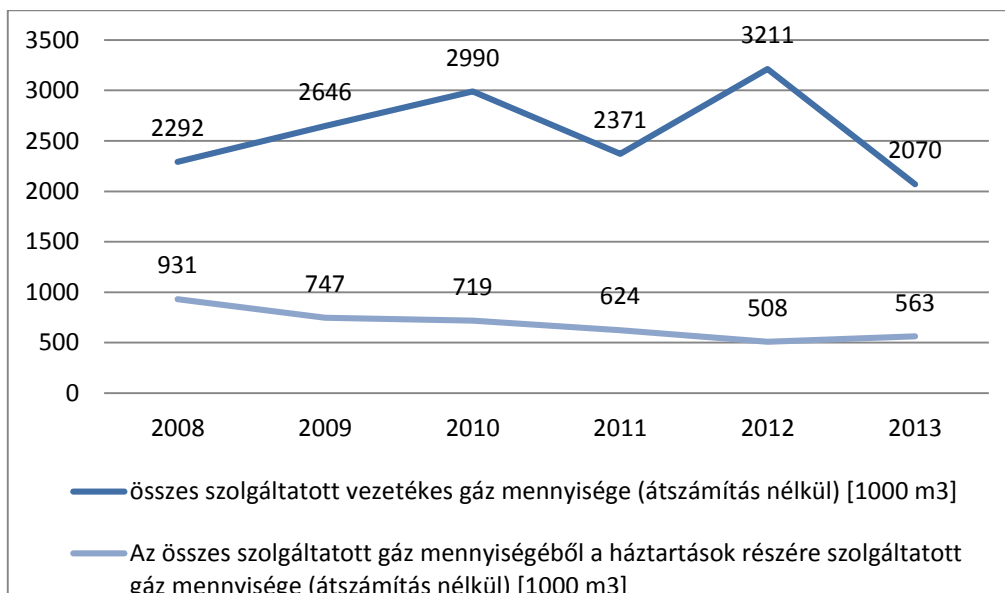

Forrás: KSH

A fenti ábrán látható, hogy 2010 óta a városban a gázfogyasztók száma folyamatosan csökken.

A lenti ábra szerint a gázfogyasztók számának csökkenésével nem egyenesen arányos a városi fogyasztók részére szolgáltatott gázmennyiség csökkenése. A földgázfogyasztás mértékének csökkenése leginkább a lakosság körében szembetűnő.

13. ábra: A szolgáltatott gáz mennyiségének alakulása Vaján

Forrás: KSH

A felhasznált földgáz mennyiség csökkenésének oka részben az, hogy a lakosság más energiahordozókkal is kiegészíti fűtését, valamint a lakások szigetelésének javulása jobb hatásfokot biztosít a fűtési rendszerben.

Szembevetendő azonban, hogy a csökkenés a 2008-as világgazdasági válság óta folyamatos. Ez a tény feltételezi azt a tendenciát is, hogy a földgáz használatának csökkentését nem feltétlenül a környezettudatos szemlélet terjedése, sokkal inkább a gazdasági kényszer befolyásolta, ami számos háztartásban a hagyományos, illetve kevésbé környezetbarát vegyes tüzelő anyagok előtérbe kerülését ösztönözte.

Vaja elektromos energiával történő ellátását az E-On, Magyar Villamos Művek biztosítja. Az elektromos energiával való ellátottság teljesnek mondható.

A városban a meglévő transzformátor állomások kapacitása a jelenlegi villamos energia igényt tudja biztosítani. Az áramszolgáltató folyamatosan tervezi a meglévő 20 kV-os és az elavult, főleg fa oszlopos 0,4 kV-os hálózatok korszerűsítését, amelyek vezeték keresztmetszet növelésével és transzformátor átépítésekkel, kapacitás bővítéssel járnak.

A következő táblázat alapján megfigyelhető, hogy a városban a villamosenergia-fogyasztók száma gyakorlatilag évek óta stagnál.

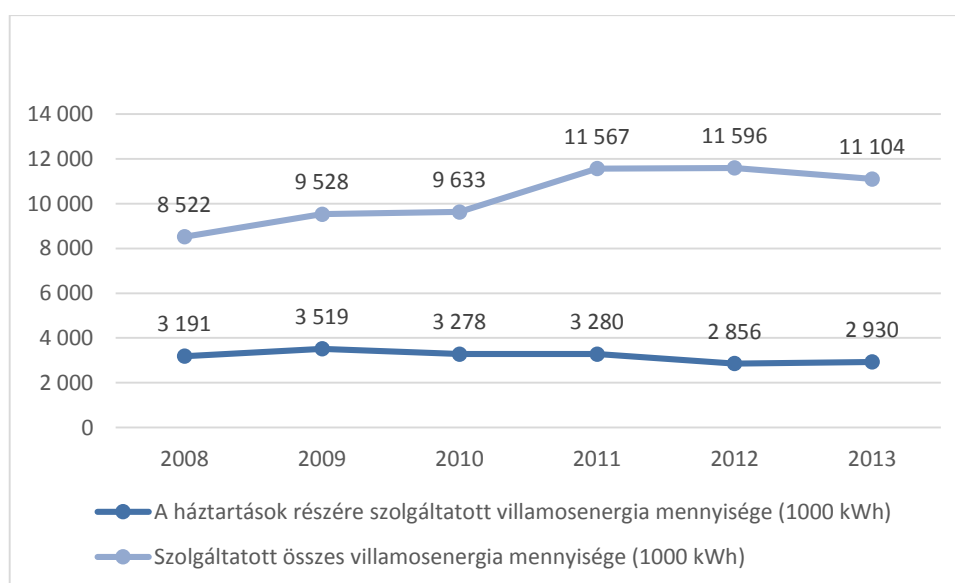
30. táblázat: A villamosenergia-fogyasztók számának alakulása Vaján (2008-2013)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Háztartási villamosenergia-fogyasztók száma (db)	1 326	1 328	1 315	1 315	1 307	1 305
Villamosenergia-fogyasztók száma (db)	1 429	1 440	1 422	1 453	1 415	1 415

Forrás: KSH

A fenti megállapítást árnyalja, a következő diagram, amely szerint a városban a szolgáltatott villamos energiamentiségében a lakossági szegmens az amelynek fogyasztása nem emelkedett. A teljes településre vetítve a fogyasztás emelkedése megfigyelhető (vállalkozások, önkormányzati szervezetek, stb. fogyasztása).

14. ábra: A szolgáltatott villamos energia mennyiségének alakulása Vaján

Forrás: KSH

1.13.2.2 Megújuló energiaforrások alkalmazása, a környezettudatos energiagazdálkodás lehetőségei

Vaja jó megújuló energia potenciállal rendelkezik. Mint a korábbi fejezetekben már bemutattuk, a környező külterületeken elérhető a hullott biomassza, illetve van lehetőség energiafű termesztésére is. A napenergia potenciál is kedvező. A középületek részére további fotovoltanikus rendszerek telepítésére is van adottság. A geotermikus fűtésre is van lehetőség, hiszen számos környező alföldi településen már alkalmazzák ezt a forrást az energiaigények kielégítésére. Szélenergia hasznosításra jelenleg nincsen lehetőség az állami szabályozás miatt.

1.13.2.3 Az önkormányzati intézmények energiahatékonysági értékelése

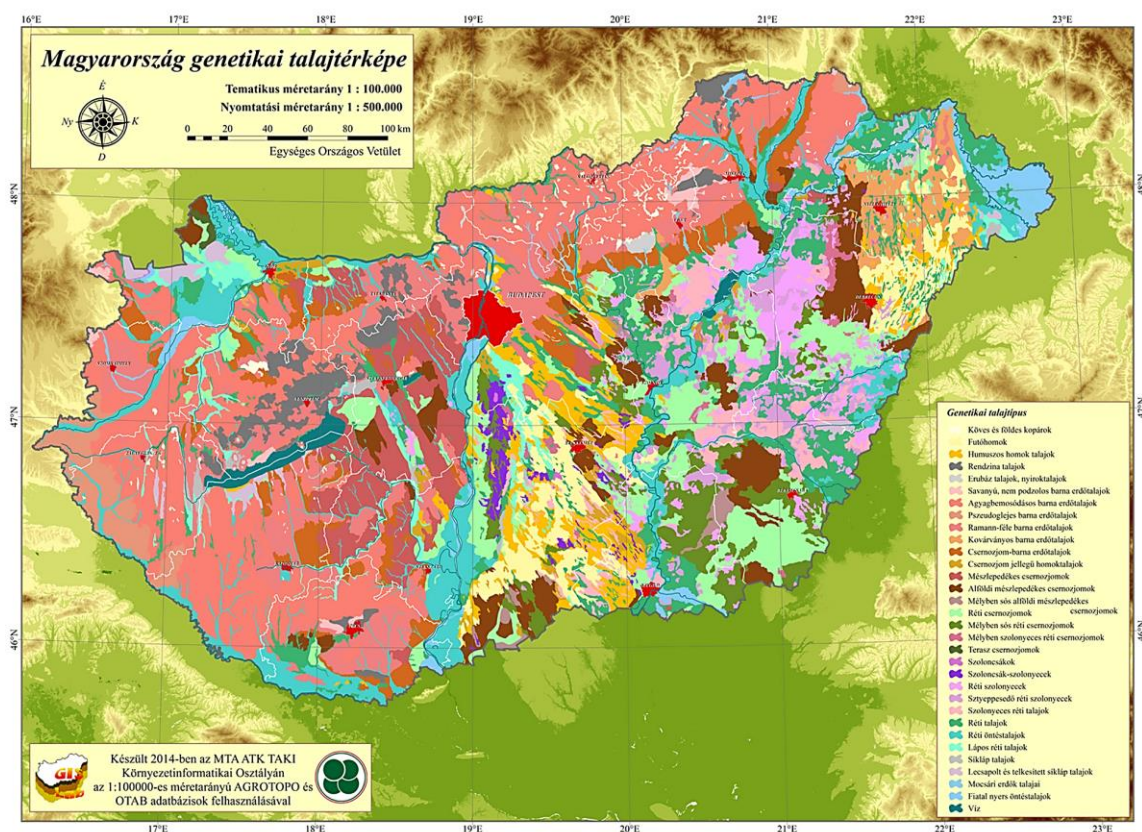
A megújuló energiahasznosítás mellett érdemes az épületek energetikai hatékonyságát is javítani, ugyanis számos középületnek az állaga már elavult.

1.14 Környezetvédelem

1.14.1 Talaj

A Nyírség szinte teljesen sík területén a homokos jellegű talajtípusok az uralkodók. Talaj minőségi romlását a savasodás és a szelerózió (defláció) folyamata gyorsítja. A nagymértékű defláció oka elsősorban az uralkodó talajtípusokhoz helytelenül kiválasztott művelési ágakban (túlzott arányú a szántóföldi művelés erőltetése és támogatása), valamint a helytelenül kiválasztott agro-technikai módszerekben keresendők (pl. gyümölcsstermesztés esetén a sorközök tárcsázása füvesítés helyett). Továbbá a defláció folyamatát erősíti a fasorok kivágása, noha a káros folyamat megállításában nagy szerepük lenne.

14. térkép: Magyarország genetikai talajtípusai

Forrás: <http://agrobio.hu/hu/talajtani-terkepek/magyarorszag-genetikai-talajterkepe/>

1.14.2 Felszíni és a felszín alatti vizek

1.14.2.1 Felszíni vizek

Vaja felszíni vízhálózatát a települést átszelő Vajai- (III. sz.) főfolyás, valamint a Vajai víztározó határozza meg, emellett az 1.13.1.3 alfejezetben hivatkozott belvízcsatornák és a város turisztikai bemutatásánál leírt Hódi-horgászto egészítik ki a vízrajzát.

Az Európai Unió Víz Keretirányelvének végrehajtásához kapcsolódóan elkészült Vízyűjtő-gazdálkodási tervek szerint Vaja a Tiszai részvízyűjtőn belül a 2-3 jelű Lónyay-főcsatorna tervezési alegységhez tartozik.

31. táblázat: Az alegység Vízyűjtő-gazdálkodási terve szerinti felszíni víztestek

Víztest kód	Víztest neve	Mesterséges (VGT2)	Jelentős hidromorfológiai befolyásolttság (erősen módosított víztest)	Típus kódja	Típus leírása
AEQ091	Vajai-főfolyás felső	nem	igen	6S	síkvidéki – kis esésű – meszes – közepes-finom mederanyagú – kicsi vízgyűjtőjű
ANS561	Vajai-tározó	nem	igen	5	síkvidéki - meszes vagy szerves - kis, közepes vagy nagy felületű - sekély vagy nagyon sekély - állandó vízborítottságú

Forrás: 2-3 Lónyay főcsatorna alegység Vízyűjtő-gazdálkodási terve (2010)

A Lónyay-főcsatornába torkolló Vajai főfolyást a dombok közötti mélyedések összekötésével hozták létre. Vízyűjtő területe 209,547 km².

Vaja a főfolyás felső szakaszához tartozik. A Vajai főfolyás felső víztest 12+010-47+470 között helyezkedik el. Alsó határa a Laskodi véstározó (zsilipes mederelzárás) felső végétől kezdődik és a főfolyás felső végéig tart. Legnagyobb vízhozama 0,97 m³/s, hossza 35,47 km.

A Vajai és a Rohodi tározók a Nyírség legidősebb tározói. A Vajai a Vajai (III.sz.) főfolyás 28+910 - 31+260 km szelvényei közötti völgyben épült meg 1962-ben. A Vajai tározó vízgyűjtő területe 93,4 km². Tározható vízmennyiség 807.000 m³, területe 81 ha.

1.14.2.2 Felszín alatti vizek

A Lónyay-főcsatorna vízgyűjtő sekély porózus (kódja: sp.2.4.1) és porózus (kódja: p.2.4.1) felszín alatti víztestek területén található. Vaja területe is ezen a felszín alatti víztesten található, és az erre vonatkozóan meghatározott célok és intézkedések teljesítésében érintett. Az Európai Unió 2000/60/EK Víz Keretirányelve előírása szerint a Vízyűjtő-gazdálkodási Terveket hatévente felül kell vizsgálni. Az országos terv felülvizsgálata, befejeződött, a felülvizsgálat során, elvégzett állapotértékelések alapján a Nyírség- Lónyay- főcsatorna-vízgyűjtő sekély porózus víztest mennyiségi szempontból gyenge minősítést kapott

Vaja vízbázisa az üzemelő sérülékeny vízföldtani környezetben lévő vízbázisok közé tartozik. Vaja Térségi Vízmű és a tartalékba helyezett Vaja-Rákóczi tanya Kisvízmű vízbázisa 50 éves elérési idejű becsült „B” jelű hidrogeológiai védőterülettel rendelkezik.

A vízbázisok védelmét a vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóellátást szolgáló víz-
létesítmények védelméről szóló 123/1997. (VII. 18.) Korm. rendeletben meghatározott jogsza-
bályi kötelezettség írja elő, amely egyaránt vonatkozik a felszíni és a felszín alatti vízbázisokra.

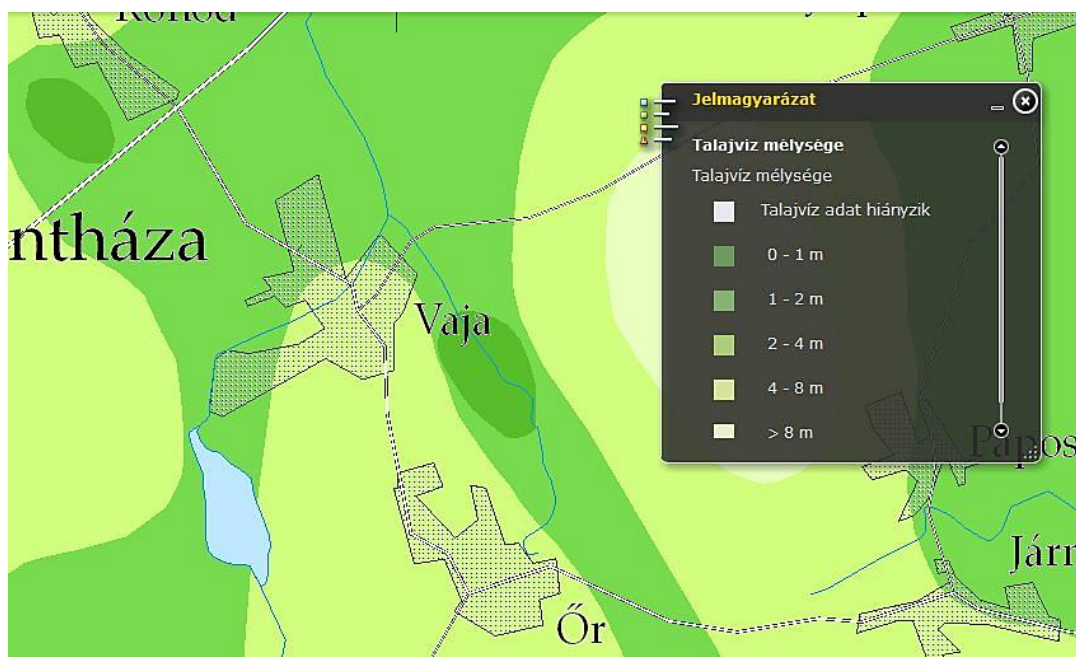
A 1995. évi LVII. törvény alapján a vízbázis védelemmel összefüggő egyes feladatok elvégzé-
sért az ivóvízellátó létesítmények tulajdonosai, azaz regionális vízmű esetében a magyar ál-
lam, míg önkormányzati, vagy azok társulásából létrejött vízmű esetében az önkormányzatok
felelősök.

A 123/1997, (VII. 18.) Korm. rendelet 5. számú melléklete tartalmazza a vonatkozó terület-
használati korlátozásokat.

A felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területeken levő települések besorolásáról
szóló 27/2004 (XII. 25.) KvVM rendelet melléklete alapján Vaja város az érzékeny felszín alatti
vízminőség védelmi területen lévő települések közé tartozik.

Vaján és környékén a talajvíz átlagos mélysége 1-4 méter körül van. A város külső területein
magasabb (1-2), központi területén 4 m alá süllyed.

15. térkép: A település és környékének felszín alatti vízszint térképe

Forrás: Magyarország talajvízszint mélység térképe (0-8m)

1.14.3 Levegőtisztaság és védelme

A levegő minőségére legjelentősebb hatást a közlekedésből, a lakossági fűtésből és az ipari
tevékenységből származó szennyezések gyakorolják, de nem hanyagolhatók el a különböző
meteorológiai helyzetekben esetlegesen nagyobb távolságról érkező szennyezések sem. A
településeken a fűtési időszakban a nitrogén-oxid (NOx) és a kisméretű szállópor (PM10),
nyáron a felszín közeli ózon szennyezettség jelenthet problémát. A levegő védelméről szóló
306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet alapján az ország területét és településeit a légszennye-
zettség mértéke alapján a környezetvédelmi és a közegészségügyi hatóság javaslatának fi-
gyelembevételével zónákba kell sorolni. A zónák kijelölésére a légszennyezettségi agglome-
rációk és zónák kijelöléséről szóló 4/2002. (X. 7.) KvVM rendeletben került sor 11 szennyező
anyag értékelésével. Vaja nem szerepel a kiemelt települések között, a levegő minősége jó,
de időszakosan a nagyobb közlekedési útvonalak mentén, illetve télen tapasztalható nagyobb

levegőszennyezettség, továbbá az uralkodó szélirányból érkező, a mezőgazdasági területekről származó por-terhelés. (Pontos adatok nem állnak rendelkezésre, mivel az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózatnak a településen, illetve annak környezetében manuális vagy automata mintavevő helye nincs.)

1.14.4 Zaj- és rezgésterhelés

A környezeti zaj- és rezgésterhelési határértékek megállapításáról szóló 27/2008. (XII. 3.) KvVM-EüM együttes rendelet 1. sz. melléklete tartalmazza az üzemi és szabadidős létesítményektől származó zaj terhelési határértékeit a zajtól védendő területeken.

32. táblázat: Üzemi és szabadidős létesítményektől származó zaj terhelési határértékei a zajtól védendő területeken

Zajtól védendő terület	Határérték (dB)	
	06-22 óra	22-06 óra
Üdülőtérület, egészségügyi területek	45	35
Lakóterület (kisvárosias, kertvárosias, falusias, telepszerű beépítésű), oktatási létesítmények, temetők, zöldterület	50	40
Lakóterület (nagyvárosias beépítésű), vegyes terület	55	45
Gazdasági terület	60	50

Forrás: 27/2008. (XII. 3.) KvVM-EüM együttes rendelet

A határérték túllépések is a zaj és rezgés vonatkozásában elsősorban a közlekedéshez, kisebb arányban a szabadidős tevékenységhez, illetve lokálisan a termelő üzemekhez kapcsolhatók.

A városban található üzemek elhelyezkedése vagy a keltett zaj időszakossága miatt nem zavaró zajforrásnak.

Közlekedési zajforrások: Legjelentősebb közlekedési zajforrás a 49. számú fő közlekedési út átmenő forgalma, mely az ipari jellegű területek mellett sajnos a lakóövezetet, valamint a településközpontot is nagy mértékben terheli. A vasúti forgalom szakaszos zajforrás, az alapvető terhelést a közúti forgalom adja.

1.14.5 Sugárzás védelem

Vaja a Paks illetve Mochovce atomerőművek 300 km-es Élelmiszer-fogyasztási Korlátozások Óvintézkedési Zónája (ÉÓZ) területére esik. Az ÉÓZ az a terület, amelyen belül egyes esetekben szükségessé válhat a lakosság élelmiszer-fogyasztásának korlátozása, a mezőgazdasági termelők és az élelmiszer-feldolgozó ipar ellenőrzése, tevékenységük szükség szerinti, szigorú rendeleti szabályozása, illetve korlátozása.

1.14.6 Hulladékkezelés

Vaja a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szilárdhulladék-gazdálkodási Társulás tagja. A hulladékszállítási közszolgáltató az Észak-Alföldi Környezetgazdálkodási Nonprofit Kft. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 100%. A szelektív hulladékgyűjtést korábban

gyűjtőszigettel oldották meg, jelenleg havi egyszeri zsákos elszállítás történik. A város korábbi hulladéklerakóját bezárták, rekultivációja egy komplex megyei program keretében megtörtént.

A lakosságtól elszállított települési szilárdhulladék mennyisége 2007 és 2013 között jelentősen csökkent, amiben nagy szerepe van a környezettudatos szemléletmód terjedésének is; az egy főre jutó érték a megyei városok átlagának felel meg.

1.14.7 Vizuális környezetterhelés

Ipari hasznosítású területek elsősorban a városba vezető utak, vasúti területek mentén találhatóak. Egy külszíni bánya működik a város közigazgatási területén belül. A város peremterületein folyamatosan képződő illegális hulladéklerakások találhatóak, amelyek felszámolását az önkormányzat végzi.

1.14.8 Árvízvédelem

Vaját a Vajai III. számú főcsatorna szeli ketté, a település a Felső-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság működési területén található. A 18/2003. (XII. 9.) KvVM-BM együttes rendelet alapján a település nem tartozik az árvíz veszélyeztetettségi települések közé. Ennek alapján az elmúlt években nem volt árvízesemény a település területén.

1.14.9 Fennálló környezetvédelmi konfliktusok, problémák

Vaja környezetvédelmi szempontjából fontos a település közigazgatási határában húzódó érzékeny területként nyilvántartott ökológiai folyosó sértetlenségének megőrzése. A település természeti környezetében bekövetkező terhelések befolyásolják az ökológiai folyosóként nyilvántartott terület és annak környezetének környezeti és természeti fenntarthatóságát. A település környezeti konfliktusai, problémái gazdasági és társadalmi, illetve közlekedési tevékenység következményeként értelmezhetőek:

- A közlekedési forgalomból és az ipari létesítményekből származó zajterhelés.
- Légszennyezési konfliktushoz vezethet a szabadtéri avar- és hulladékégetésből, kommunális energianyélhasználasból, így a fűtési időszakban a háztartások fűtések kibocsátott füstből és égéstermékekéből, valamint a közlekedésből származó káros anyag kibocsátás.
- A mezőgazdasági tevékenység eredményeként jelentős a település talajszennyezése. A település közigazgatási határában magas a talajerózió mértéke, amely jelentősen befolyásolja a hatékony mezőgazdasági tevékenységeket. Környezetvédelmi előírás-ként a településen végzett tevékenységek során talajvédelmi intézkedések végrehajtására, illetve a talajvédelmi előírások figyelembevételére van szükség.
- Vaja fő hulladékkezelési problémáját a szegregált területeken a fentebb már említett illegális hulladéklerakás jelenti.

1.15 Katasztrófavédelem

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság tájékoztatása alapján Vaját a háromfokozatú skálán II. katasztrófavédelmi osztályba sorolták, vagyis kevésbé számít veszélyeztetett településnek.

33. táblázat: Vaja katasztrófavédelmi szempontú értékelése a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet alapján

Katasztrófavédelmi tényezők		Érintettség Vaján
Építésföldtani korlátok	Alábányászott területek, barlangok és pincék területei	-
	Csúszás, süllyedésveszélyes területek	-
	Földrengés veszélyeztetett területek	-
Vízrajzi veszélyeztetettség	Árvízveszélyes területek	-
	Belvízveszélyes területek	-
	Mély fekvésű területek	külterületen helyenként, foltokban
Egyéb katasztrófavédelmi tényezők	Kedvezőtlen morfológiai adottságok	-
	Mélységi, magassági korlátozások és tevékenységből eredő korlátozások	-
	Ipari veszélyforrások	Súlyos káresemény elhárítási tervvel rendelkező küszöbérték alatti üzem: Ardagh Metál Kft. 4562 Vaja, Rohodi út 1-3. sz alatti telephelye.

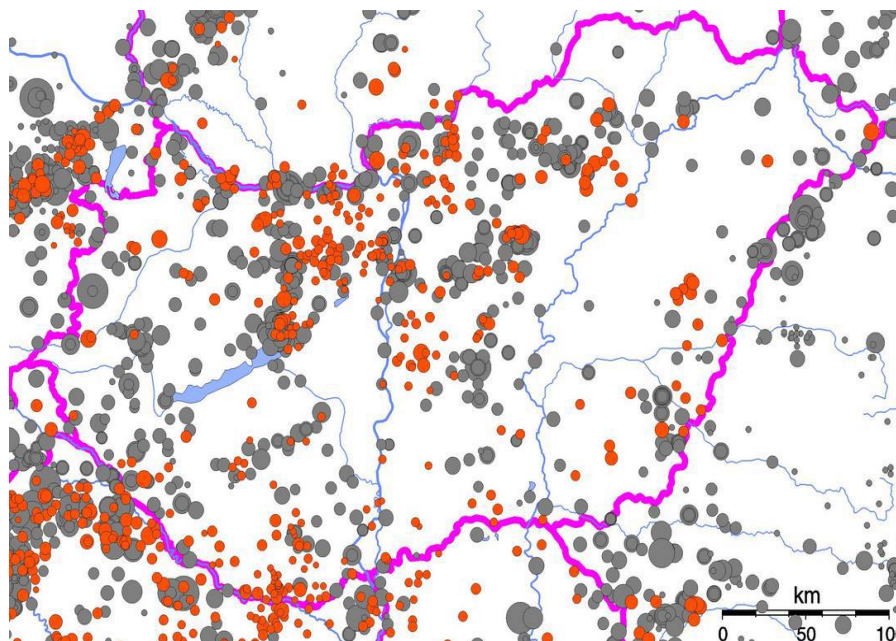
Vaja területén alábányászott területek, barlangok és pincék nincsenek.

A város területén a domborzati viszonyokból és a tájhasználatból adódóan csúszás- és süllyedésveszélyes terület nincs.

Földtani szempontból a földrengések hordoznak némi kockázatot. Az ország területén évente átlagosan 100-120 földrengést érzékelnek, ám ezek többnyire kis erejűek, csak speciális gépekkel mérhetőek. Éves szinten megközelítőleg 4-5 olyan földrengés pattan ki, amelyet már műszerek nélkül is jól érzékelhetünk, de ezek sem okoznak jelentős károkat. Azok a földrengések, amelyek már anyagi kárt is eredményeznek, csupán 15-20 évente következhetnek be.

16. térkép: A földrengések területi eloszlása Magyarországon

(A szürke körök a historikus rengéseket (456-1994), a piros körök az utóbbi évek rengéseit (1995-2009) mutatják)

Forrás: foldrenges.hu//index.php?option=com_content&view=article&id=94:magyarorszag-foeldrenges-veszelyeztetettsége&catid=5:geofizika&Itemid=7

A település nincs kitéve közvetlen árvízveszélynek. A belvíz általi veszélyeztetettsége fekvéséből adódóan közepes fokú. Magyarország éghajlata ugyanakkor az utóbbi években nagyon változékony, amely rendkívüli időjárási viszonyokat eredményezhet. Ennek egyik fő oka, hogy éghajlatunkra a kiegyenlítettebb hőmérsékletjárású, csapadékos óceáni, a szélsőséges hőmérsékletű, kevés csapadéku kontinentális, illetve a nyáron száraz, télen csapadékos mediterrán éghajlat egyaránt hatással van, ezen klímátípusok közül bármelyik hosszabb-rövidebb időre uralkodóvá válhat. Ennek következményeként, főleg az elmúlt évek tapasztalatai alapján előfordulhatnak extrém enyhe vagy hideg telek, hűvös, vagy akár több héten keresztül tartó rendkívüli meleg és száraz időszakok. A globális klímaváltozás következtében a térségben is előfordulhatnak rövid ideig tartó, nagy csapadékmennyiséget (jégesőt) hozó, erős széllel járó viharok, melyek veszélyeztethetik az élet- és vagyonszolgálatokat.

A lakosság alapvető ellátását biztosító infrastruktúrák sérülékenysége, a közigazgatás és a lakosság ellátását közvetve biztosító infrastruktúrák sérülékenysége: A lakosság alapvető ellátását biztosító kritikus infrastruktúrák főként az energiaszolgáltatóktól való függésük miatt összekapcsolódnak. Az elmúlt időszakban bekövetkezett heves zivatarok, viharos erejű szél- lökések következményeként kialakult áramkimaradások bebizonyították, hogy a lakosság alapvető ellátását végző infrastruktúra-elemek olyan szorosan épülnek egymásra, hogy egy elem kimaradása esetén fokozatosan állnak le a szolgáltatások.

A riasztási küszöbértéket elérő mértékű légszennyezettség Vaja esetében nem releváns. Veszélyt csupán a település határát érintő 41-es számú főút hordoz, valamint a településen áthaladó 49-es számú főút, amelyek rossz meteorológiai körülmények közt erősen befolyásolhatják a légszennyezettséget. A térségben Nyíregyháza veszélyeztetett a szmog jelenség által, amely azonban Vajától távol mintegy 35 km-es távolságban fekszik.

1.16 Ásványi nyersanyag lelőhely

Vaján az alábbi érvényes hatósági engedéllyel rendelkező bányászati területek, kutatási engedéllyel rendelkező területek és Műszaki üzemi terv határozattal rendelkező működő, külfejtéses művelésű bányák találhatóak:

34. táblázat: Bányaterületek Vaján

Bányatelek	Ásványi nyersanyag	Bányavállalkozó (jogosított) neve
Vaja I. - homok	homok	TISZBAU Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.
Vaja II. - homok	agyag, homok	P-D. Gold Mine Trans Szolgáltató és Kereskedelmi Kft. F.A.
Vaja III. - homok	homok	Magyar Bányászati és Földtani Hivatal

Forrás: Magyar Bányászati és Földtani Hivatal

1.17 Városi klíma

A városokban sajátos klimatikus viszonyok alakulnak ki (városklíma), amelyek hőhullámok idején különösen megterhelőek lehetnek. Az egyes városok klímája között jelentős eltérés lehet, mely eredhet az épületek, építmények, burkolatok fizikai jelenlétéből, vagyis az összetett beépítési struktúrából, a burkolatokon használt vízzáró anyagok (aszfalt, beton) miatt megváltozott lefolyási viszonyokból, az alacsony növényborítottságból, a sokféle emberi tevékenység általi (közlekedés, fűtés, ipar) kibocsátásból (hő, vízgőz, szennyező anyagok, stb.).

A fentieknek megfelelően szükségeszerű, hogy a településszerkezeti, a szabályozási és beépítési tervekben, a zöldterületi rendszer tervezésben és a közút- és közműtervezés során nagyobb hangsúlyt kapjanak a klimatikus szempontok.

Vaja városklímáját befolyásoló tényezők közül a 49-es, a 41-es számú főútvonalak, valamint az ipari létesítmények emelhetőek ki, de ezek hatása sem jelentős.

A település jelenleg még nem tagja a Klímabarát Települések Szövetségének.

2 HELYZETELEMZŐ MUNKARÉSZ

2.1 A vizsgált tényezők elemzése, egymásra hatásuk összevetése

Társadalom: demográfiai viszonyok és tendenciák

A településen az átlagnál magasabb népszaporulat következtében a népességszám stagnálást mutat az utóbbi egy évtizedben, ami elsősorban a település etnikai szerkezetének következménye. A magas születésszámot a jelentős fokú elvándorlás ellensúlyozza, amely komoly demográfiai problémákat eredményez a település számára. Elsősorban a fiatal, magasabb képzettséget szerző társadalmi rétegek elvándorlása a legmeghatározóbb. A település struktúrájának jellemzője, hogy magas a 15 éven aluliak részesedése az összlakosságból. Azonban a lakosság legmagasabb iskolai végzettségét nézve már negatív kép rajzolódik ki, hiszen a lakosok jelentős száma legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik. Ezen felül jelentős demográfiai kockázatot jelent a magas munkanélküliségi ráta és a szegregált településrészek megléte.

Települési közösség (kohézió, kultúra, hagyományok, civilek) – a közösség, mint településfejlesztési erő

Vaja nem rendelkezik komoly nagy tömegeket vonzó rendezvényekkel, a szervezett eseményeken a város lakosságán felül a környékbeli település lakosait képes megmozgatni. Vaja legnagyobb többnapos programokat szolgáltató eseménye az országos, ötévente nemzetközi tárogató találkozó. A várost sokrétű civil élet jellemzi, melyek egyházi, kulturális és sport érdekeltsgű egyesületek. A kultúra és hagyományok őrzésének intézményesült feladatait a Művelődési Ház látja el. Helyi turisztikai vonzerőt a Vay-kastély, illetve a benne működő, országos jelentőségű Vay Ádám Muzeális Gyűjtemény, a tájház valamint a Vajai-tó jelent.

Intézmény-rendszer (közszolgáltatások) és városüzemeltetés

Vaja intézményrendszere saját lakosságának alapvető szükségleteit képes kielégíteni, néhány esetben a szomszédos településekre is kiterjednek ezen funkciói. Azonban járási szintű intézményrendszerrel nem bír, így térségi, megyei szintű kiterjedtségről nem beszélhetünk. Oktatási intézményei között alapfokú képzés van jelen, amely térségi, néhány esetben járási térségen túlnyúló szerepkörrel is rendelkezik. Alapvető egészségügyi és néhány esetben emelt szociális ellátás is biztosított a település és annak közvetlen környezete számára.

Gazdasági szerkezet és dinamika

A település a megyei átlagnál alacsonyabb vállalkozási aktivitással bír, s emiatt alacsonyabb súllyal van jelen a térség gazdasági életében. Érdemi gazdasági hatással a várost leszámítva csupán a közvetlen környezetében lévő településekre van. A foglalkoztatottakat vizsgálva a nemzetgazdasági ágak szerinti megoszlás tekintetében, megállapítható, hogy Vaján a mezőgazdaság – erdőgazdálkodás terén, illetve az ipar - építőipar terén dolgozók aránya meghaladja az országos szintet; a szolgáltató szektorban tevékenykedőké viszont elmarad attól. Mindez jól igazolja a hagyományos mezőgazdasági ágazatok máig fennálló jelentős szerepét a település életében. A turizmus gazdasági szerepköre nem meghatározó a település mindennapjaiban. Hátrányt jelenthet a magas hozzáadott értékű szektorok hiánya, az alacsony képzettség, valamint a szállítói kapacitások hiánya.

Önkormányzat vagyoni helyzete és gazdálkodási egyensúlya

Vaja Város Önkormányzati költségvetését pozitív egyenleget felmutató gazdálkodás jellemzi. Az elmúlt években az önkormányzat és az állam közötti feladatmegosztások változása kihatott a település pénzügyi helyzetére is, mivel az átengedett központi adók egy jelentős része immár

nem marad a városnál. Jelentős változást hozott az állami adósságvállalás is, melynek következtében csökkent az önkormányzat kiadási kötelezettségei és megszabadult a hosszú lejáratú hiteleitől. Az önkormányzat településfejlesztési tevékenységének ellátásáért a Képviselőtestület, valamint az alá rendelt Bizottságok a felelősek. Az önkormányzat jelentős szerepet vállal a település foglalkoztatottsági mutatóinak javításában.

Táji és természeti adottságok

A város tájképére főként a mezőgazdasági művelés alatt álló területek a jellemzőek, erdősült térszín csupán foltokban található. Éghajlata mérsékelten meleg, de jelentős hatása van az északkelet felől – főleg téli időszakokban betörő hideg levegőnek, amely hatására magas a fagyveszély. Uralkodó széliránya emiatt az északkeleti. A település környezetében az uralkodó talajtípus is alacsony aranykorona értékű, átlagosan 9 aranykoronás.

Zöldfelületek

A település központjában a Vay-kastély és annak gondozott, parkosított környezete kínál rekreációs lehetőséget a lakosság számára. Emellett a Vajai-tó természetvédelmi terület jelent megfelelő lehetőséget a szabadidős tevékenységekhez, programokhoz. Ugyanakkor a település parkokkal, köztterekkel való ellátottsága alacsony, és a közutak menti zöldfelületek rendszer szintű fejlesztése, állagának, rendezettségének javítása is indokolt. A település fiatalos korstruktúrája ellenére a hatályos, vonatkozó szabványoknak, előírásoknak megfelelő, közterületi játszótérrel sajnos nem rendelkezik a település.

Épített környezet

A településen több helyi, illetve országos jelentőségű, műemléki védeltséget élvező épület/építmény található, melyek ismerete különösen a település jövőbeni fejlesztéseivel kapcsolatos műszaki/fizikai beruházások esetében fontos. Műemléki védeltségű építmények a Református templom (Damjanich u., 1/2 hrsz.), a Vay-kastély (Damjanich u., 3 hrsz.), illetve a Tájház (Damjanich u. 102., 377 hrsz.) és a Református templom (Kálvin tér). Helyi építészeti védelemre kijelölt értékek a Vay család síremléke, az I. és II. világháborús emlékmű és park (1/1 hrsz.), valamint a kiskastély épülete (4. hrsz.).

Közlekedési hálózat és minősége

A város számára a közúthálózat meghatározó eleme a 49-es számú főútvonal, valamint a 41-es számú főútvonal, amely gyorsan és egyszerűen elérhetővé teszi a város lakossága számára a megyeszékhelyet, Nyíregyházát és a járásszékhely Mátészalkát. Az európai hálózatokhoz való kapcsolódást az M3 autópálya őri lehajtója teszi lehetővé, ami a település szomszédságában található. A térségen egy másodrendű vasútvonal (Nyíregyháza-Vásárosnamény) halad át, így Vaja rendelkezik közvetlen vasúti összeköttetéssel. A párhuzamosan közlekedő autóbuszok erős konkurenciát jelentenek a vasút számára. Vaján részben kiépített járdahálózat található. A település alföldi jellegének köszönhetően a lakosok nagy része használ kerékpárt is. Kevés kiépített kerékpárúttal rendelkezik Vaja, a forgalom jelentős része a burkolt közutakon és járdákon zajlik, nem kevés balesetveszélye helyzet kialakulásához vezetve ezzel. A településen a Szabolcs Volán buszjáratái biztosítják a napi közlekedést. A belterületen 5 megálló található, naponta 9-10 járat oda-vissza kora hajnaltól késő délutánig átszállás nélkül biztosítja a Nyíregyházára és vissza történő közösségi közlekedést.

Közművek és elektronikus hírközlés

Vaja egész területén a csapadékvíz elvezetés megfelelő kiépítettségének hiánya jelent problémát. A többi közmű infrastruktúra elem, mint az ivóvízhálózat, gázvezeték, elektromos hálózat kiépítettsége teljes körű, azonban műszaki állapotát tekintve az ivóvíz vezeték élettartamának végéhez közelít, több szakaszon felújításra szorul. A településen a nagy sebességű internet-hozzáférési lehetőség kiépített, továbbá kábeltelevíziós szolgáltatás is működik.

Környezetvédelem - klímatudatosság/ energiahatékonyság

Vaja környezeti terhelését leginkább a légszennyezés jelenti, amelynek elsődleges forrása a közlekedés, ugyanis a települést főútvonalak érintik és jelentős a tranzitforgalom is. A város területén található ipari létesítmények zajterhelése is tapasztalható. A fenntartható fejlődés egyik kulcstényezője a természeti környezet, mely védelme, értékeinek megőrzése érdekében a település komoly erőfeszítéseket kíván tenni. A város energiahatékonysági szempontból az utóbbi években komoly lépéseket tett egy fenntartható városfejlesztés megvalósításához. Több közintézményben korszerű napenergiát hasznosító napelemes beruházás valósult meg.

- negatív hatás

+ pozitív hatás

1 jel: gyenge kapcsolat

2 jel: erős kapcsolat

3 jel: nagyon erős kapcsolat

0 semleges

		Vizsgált tényezők ("hatott")										
		demográfiai viszonyok és tendenciák	települési közösség (kohézió, kultúra, hagyományok, civilek)	intézményrendszer (közszolgáltatások) és városüzemeltetés	gazdaság szerkezet és dinamika	önkormányzat vagyoni helyzete és gazdálkodási egyensúlya	táji és természeti adottságok	zöld-felületek	épített környezet (épített örökség is)	közlekedési hálózat és minősége (belső és külső)	közművek és elektronikus hírközlés	környezetvédelem – klímatudatosság/energiahatékonyság
Ható tényezők	demográfiai viszonyok és tendenciák		--	--	--	-	0	+	-	0	+	0
	települési közösség (kohézió, kultúra, hagyományok, civilek)	+		++	+	+	0	++	0	+	0	
	intézményrendszer (közszolgáltatások) és városüzemeltetés	++	+		++	++	0	+	+	0	++	+
	gazdaság szerkezet és dinamika	-	-	+		-	+	0	0	-	+	+
	önkormányzat vagyoni helyzete és gazdálkodási egyensúlya	-	++	+++	++		0	+	++	+	+	0
	tágabb táji és természeti adottságok	+	0	0	-	0		+++	++	0	0	+++

	zöldfelületek	+	+	0	0	0	+++		++	+	0	+++
	épített környezet (épített örökség is)	++	++	+	0	+	+	+		0	+	++
	közlekedési hálózat és minősége (belső és külső)	--	0	-	--	0	0	-	0		0	+
	közművek és elektronikus hírközlés	+	+	++	+++	+	0	+	+	0		++
	környezetvédelem - klímataudatosság/ energiahatékonyság	+	+	++	++	+++	+++	++	++	-	+	

3 HELYZETÉRTÉKELŐ MUNKARÉSZ

3.1 A helyzetelemzés eredményeinek értékelése, szintézis

3.1.1 A folyamatok értékelése

Társadalom: A városban növekszik az elveszületések száma, azonban ezt a folyamatot a fokozódó elvándorlás ellensúlyozza, ami jelentős demográfiai problémákhoz vezethet a későbbiekben. Ennek oka, hogy főként a fiatal, képzett munkaerő vándorol el a városból. Az elvándorlás célpontjai alapvetően a környező nagyvárosok, de többen költöztek az ország távolabbi területeire, illetve külföldre is. A megfelelő oktatási színvonal fenntartása mellett a település építhet a fiatalokra, akiknek a száma folyamatosan növekszik. Jelenleg az iskolázottsági adatok elmaradnak az országos átlagtól, azonban a tendenciák bizakodásra adnak okot. Problémát jelent a magas munkanélküliség, illetve a lakosság igen jelentős részét érintő szegregációs folyamatok.

Települési kohézió: A településen megvalósuló rendezvények egy-két kivételtől eltekintve mindössze helyi jelentőséggel bírnak, általában az általános iskola, óvoda szervezésében valósulnak meg. A civil együttműködések szerteágazók és számos jó példát szolgáltatnak.

Intézményrendszer: Vaja számos városi funkciót is betölt, azonban több területen is tapasztalhatók hiányosságok. A városban nincs, nappali tagozatos középfokú oktatási intézmény, illetve a házi gyermekorvosi praxist sem töltik be, így ezeken a területeken szükséges az előrelépés. Az általános iskolába járók száma 2005 óta csökken. Amennyiben település közvetlen környezetéből sikerülne több gyermeket is az iskolába csábítani (ennek feltétele a korszerű infrastruktúra és a szakmai háttér), stabilabbá lehetne tenni az intézmény működését.

Gazdasági szerkezet: A település gazdasági aktivitása megyei szinten sem jelentős, alapvetően csak a városban és a környező kistelepüléseken élőkre van hatással a város gazdasága. A primer és a szekunder szektorban dolgozók aránya meghaladja az országos átlagot, míg a szolgáltató szektor elmaradottabb. Bizakodásra adhat okot a középvállalkozások számának, valamint az iparüzési adó növekedése. A turizmus egyelőre jelentéktelen gazdasági szegmens a településen, pedig a település viszonylag kedvező adottságai miatt ez a terület jelentős fejlesztési potenciált rejt. Az önkormányzat gazdaságfejlesztő tevékenysége sem volt jelentős az utóbbi években.

Önkormányzat gazdálkodása: A város költségvetése pozitív előjelű annak ellenére, hogy az állam és az önkormányzatok közti feladatmegosztások megváltoztak, amely a helyi adóbevételek csökkenését eredményezte. Az állami adósságvállalás eredményeként a város több hitel-visszafizetési kötelezettségtől is megszabadult, ami szintén pozitív hatású volt az önkormányzat gazdálkodására. Kihívást jelent azonban, hogy a szociális ellátórendszer erősen megterhelt.

Táji és természeti adottságok: A város külterületének tájképét a mezőgazdasági művelés alá vont területek dominálják, a tájgazdagító tényezők száma alacsony, erdős területek foltokban találhatóak. A város közvetlen környékén a Vajai-főfolyás és a Vajai-tó jelentik a nagyobb vízfolyást, illetve vízfelületet. A település körüli termőtalajok értéke alacsonynak mondható. A globális klímaváltozás potenciális veszélyforrást hordoz, mivel a város nagymértékben támaszkodik a primer szektorra és az agráriumban előállított termékekre.

Zöldfelületek: A városban a zöldfelületek aránya, a parkokkal és közterekkel való ellátottság ennek egyelőre alacsonynak mondható, vagyis a zöldfelületeken nem kerültek kialakításra a közösségi terek. A meglévő közparkok rendezettsége jellemzően megfelelő.

Épített környezet: A helyi és országos műemléki védeltséget élvező épületek alapot jelenthetnek az attrakciók kialakításához. A városban a központi funkciókat betöltő hagyományos területek fennmaradtak. Arányaiban jelentős az önkormányzati tulajdon a városban, amely növeli az önkormányzat mozgásterét a potenciális fejlesztések létrehozásához. A középületek egy része az elmúlt években jelentős épületenergetikai fejlesztéseken esett át. A települést öreg, elavuló lakásállomány jellemzi, illetve több, közösségi funkciót betöltő intézményre is szükség lenne.

Közlekedési hálózat: Az M3-as autópálya és a 49-es, valamint 41-es főút révén a település elérhetősége kedvezőnek mondható. A város vasúti összeköttetéssel is rendelkezik, azonban a pálya állapota és a szolgáltatás színvonala fejlesztésre szorul. A helyközi autóbuszjáratok több helyre és megfelelően mondható sűrűséggel közlekednek. A járdahálózat kiépítettsége kielégítőnek mondható, azonban több területen fejlesztésre szorul. A kerékpárral való közlekedés népszerűsége ellenére a kerékpárúthálózat igen hiányos, ami növeli a közlekedési balesetek kockázatát.

Közművek és hírközlés: A város közművekkel való ellátottsága jó, az elmúlt években számos fejlesztés valósult meg ezen a területen, azonban egyes részterületek (pl.: ivóvízhálózat) korszerűsítésre szorulnak. A szennyvízgyűjtő-hálózatba bekapcsolt háztartások száma dinamikusan emelkedik, azonban a szennyvíz- és a közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba nem minden lakás van bekapcsolva az önrész hiánya miatt. A városban megoldott a szélessávú internet-hálózathoz és a kábeltelevíziós szolgáltatásokhoz való csatlakozás lehetősége, illetve a településen könyvtári szolgáltatás is működik.

Környezetvédelem és energiahatékonyság: Az átmenő tranzitforgalom jelentős környezetterhelést jelent a város számára. Fontos fejlesztési dokumentum a témában a települési környezetvédelmi program, amelynek keretében több fejlesztési elképzelés is megvalósulhat. Sor került a napenergia hasznosítására több közintézményben. Teljes körűvé vált a hulladékkezelés és a szennyvíz tisztítása is megoldott a városban. Az eddigi tapasztalatokra alapozva érdemes lenne külön energiagazdálkodási koncepciót, fejlesztési dokumentumot létrehozni, ezzel is fokozva nemcsak az önkormányzat, hanem a lakosság energiahatékonyságát is, mely jelenleg sajnos igen alacsony szintű.

3.1.2 A település és környezetének fejlesztését befolyásoló külső és belső tényezők összefoglaló értékelése

35. táblázat: Vaja SWOT analízise

Erősségek	Gyengeségek
1. Társadalom: demográfiai viszonyok és tendenciák	
<ul style="list-style-type: none"> Magas a fiatal- és aktív korúak aránya Csökkenő arányú munkanélküliség A munkahelyek miatt a város ingázási célpont 	<ul style="list-style-type: none"> Szelektív elvándorlás Hátrányos helyzetű lakosok magas aránya Alacsony jövedelmi helyzet Alacsony képzettségi szint Magas munkanélküliségi ráta
2. Települési közösség (kohézió, kultúra, hagyományok, civilek) – a közösség, mint településfejlesztési erő	
<ul style="list-style-type: none"> Vay Ádám Múzeum 	<ul style="list-style-type: none"> Jellemzően helyi rendezvény kínálat

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Közös kulturális értékek • Történelmi gyökerű helyi identitás 	
3. Intézmény-rendszer (közszolgáltatások) és városüzemeltetés	
<ul style="list-style-type: none"> • A városban megfelelően működik a szociális, az alapfokú oktatási (óvoda, általános iskola) és az egészségügyi ellátórendszer. • Esélyegyenlőség a közszolgáltatások elérhetőségében • A közműhálózat teljes mértékben kiépült 	<ul style="list-style-type: none"> • Az intézményi infrastruktúra térségi szerepe kevésbé jelentős • Az intézmények fenntartása jelentős költséget jelent • Az önkormányzat korlátozott befolyása egyes közszolgáltatások esetében a megváltozott fenntartói viszonyok miatt
4. Gazdaság szerkezet és dinamika	
<ul style="list-style-type: none"> • Jelentős a középvállalkozások jelenléte • Iparterület jelenléte, mely a város fő gazdaságfejlesztési eszköze • Agrár-feldolgozóipari központ • a Vay kastély, mint ismert idegenforgalmi vonzerő • jó alapok a természet közeli turizmusformák fejlesztéséhez (tó, kerékpárút, Alföldi Kéktúra útvonal) 	<ul style="list-style-type: none"> • A városban csúcstechnológiát alkalmazó vállalkozás nem található. • A helyi vállalkozásoknál a K+F+I tevékenység alacsony, a város K+F potenciálja alacsony. • A helyi munkaerőbázis képzettségi szintje alacsony. • A gazdaságban nagy számban vannak az alacsonyabb jövedelemszintet nyújtó mezőgazdasági és ipari munkahelyek. • A turizmus szálláshely és vendéglátás háttere mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt fejlesztésre szorul • Csökkenő turisztikai vendégforgalom
5. Önkormányzat vagyoni helyzete és gazdálkodási egyensúlya	
<ul style="list-style-type: none"> • A költségvetés kiegyensúlyozott, likviditása biztosított. • A helyi adó bevételek növekvő tendenciát mutatnak. • Javuló hatékonyság 	<ul style="list-style-type: none"> • A helyi forráslehetőségek sajátéris fejlesztéseket nem tesznek lehetővé. • Korlátozott összegű helyi adók • Átengedett központi adók csökkenése
6. Táji és természeti adottságok	
<ul style="list-style-type: none"> • A bemutatható természeti értékek a város idegenforgalmi (rekreációs fejlesztési potenciál) vonzerejét növelik. • Helyi környezetvédelmi rendelet jogi lehetőségei. • Kedvező adottságok a megújuló energiaforrások hasznosítására • Védett természeti értékek (Vajai Ős-tó, Ősláp) 	<ul style="list-style-type: none"> • Természetvédelmi érdekeket veszélyeztető tájhasználatok (rekreáció, mezőgazdaság) • Rossz termőképességű, defláció által veszélyeztetett talaj • Mély talajvízszint

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> Ár- és belvízveszély korlátozott 	
7. Zöldfelületek	
<ul style="list-style-type: none"> A Kastély parkja jelentős településképi értékű, történelmi múlttal bíró zöldfelület, amelynek meghatározó a szerepe a város-szerkezetben. 	<ul style="list-style-type: none"> Nyilvános közterületek alacsony aránya Zöldfelületek részben nem megfelelő minősége Utcai sávós zöldfelületek rendezetlensége
8. Épített környezet (épített örökség is)	
<ul style="list-style-type: none"> Védett műemlékek Megújult középületek Harmonikus települési környezet 	<ul style="list-style-type: none"> A közterületek rendezése elsősorban a belvárosra terjed ki, a többi városrésze kevésbé jellemző. Az alacsony komfortfokozatú lakások viszonylag magas aránya Egyes közintézmények felújításra szorulnak
9. Közlekedési hálózat és minősége (belső és külső)	
<ul style="list-style-type: none"> Kedvező az utazási mód választás (kerékpáros, gyalogos, gépjármű) a településen A város autópálya, illetve két országos főúti kapcsolattal rendelkezik, melyek forgalma csak részben érinti a települést Főútvonal melletti fekvés Csomóponti fekvés Vasút jelenléte Megfelelő elérhetőség közösségi közlekedési eszközökkel 	<ul style="list-style-type: none"> Külterületi úthálózat minősége fejlesztésre szorul 49-es út erős tranzitforgalma Alacsony színvonalú vasúti szolgáltatások
10. Közművek és elektronikus hírközlés	
<ul style="list-style-type: none"> Magas szinten kiépített települési közmű hálózat (víz, gáz, villany stb.) Záródó közműolló Nagy sebességű internet elérés 	<ul style="list-style-type: none"> Alacsony társadalmi státuszú közösségek nem tudják kihasználni a közművesítettség előnyeit
11. Környezetvédelem - klímatudatosság/ energiahatékonyság	
<ul style="list-style-type: none"> Szelektív hulladékgyűjtés Megújuló energia potenciál Intézmények energiahatékonysági fejlesztése Lakosság növekvő környezettudatossága 	<ul style="list-style-type: none"> Megújuló energia (szél-, napenergia) potenciál alacsony kihasználtsága Önkormányzati épületek egy része nem energia hatékony, felújításra szorul Allergén gyomok terjedése Lakossági energiahatékonyság terén elmaradás

Erősségek	Gyengeségek
	<ul style="list-style-type: none"> Tranzitforgalom miatti növekvő lég- és zajszennyezés

Lehetőségek	Veszélyek
1. Társadalom: demográfiai viszonyok és tendenciák	
<ul style="list-style-type: none"> A külföldi munkalehetőségek helyi ellensúlyozása: helyben történő lakhatás, képzés, munkához jutás támogatása. A befelé irányuló népességmozgások kihasználása, ösztönzése. Falvakból városokba munkavállalói céllal való odavándorlás Javuló képzettségi szint 	<ul style="list-style-type: none"> A külföldi munkavállalás lehetősége fokozottan és tartósan elszívja a helyi fiatal réteget. A gyermekvállalás terhei a gyermekvállalás elhalasztását eredményezik. Elvándorlás fokozódása a gazdasági magterületek irányába Társadalmi előregedése A hátrányos helyzetűek és inaktívak számának növekedése Helyi szociális válság kialakulása
2. Települési közösség (kohézió, kultúra, hagyományok, civilek) – a közösség, mint településfejlesztési erő	
<ul style="list-style-type: none"> A vonzáskörzet bekapcsolása a helyi hagyományőrző és kulturális eseményekbe, programokba. Testvérvárosi kapcsolatokban rejlő lehetőségek. A helyi kulturális kínálat potenciális külső célcsoportjainak vonzása. Civil szervezetek erősödése 	<ul style="list-style-type: none"> Az utánpótlás hiánya a sport, a kultúra, a rekreációs tevékenységek területén. A fiatal népesség elvándorlása miatt a közösségi terek funkcióinak elvesztése. Civil szervezetek tevékenységének ellehetetlenülése a jogszabályi környezet változásával A helyi kohézió ellen ható globalizációs folyamatok
3. Intézmény-rendszer (közszolgáltatások) és városüzemeltetés	
<ul style="list-style-type: none"> Feladatellátás átstrukturálása következtében új lehetőségek a térségszervező erő növelésére Közigazgatási szerepkör további erősödése Elektronikus közszolgáltatások iránti igény növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> Az intézmények fejlesztésére a források nem állnak rendelkezésre. A népességfogyás révén a fiataloknál túlzott, az időseknél elégtelen kapacitások keletkeznek az intézményrendszerben. Csökkenő állami támogatások Önkormányzati feladat- és hatáskörök kedvezőtlen alakulása Részleges ellenérdekek a járási központ és a járás többi települése között A város szükségleteinek, igényeinek alulreprezentáltsága az országos/megyei/járási fejlesztési elképzelések között

Lehetőségek	Veszélyek
	<ul style="list-style-type: none"> Az európai uniós források tekintetében élesedő verseny
4. Gazdaság szerkezet és dinamika	
<ul style="list-style-type: none"> Nő a kereslet a jó minőségű félkész és kész élelmiszeripari termékek iránt. A város tökevonzó képességének javulása az M3 autópálya közelsége miatt Jelentős befektetők megjelenése Az önkormányzati és a vállalkozó szféra közötti erősödő együttműködés Intenzívebb határon átnyúló gazdasági kapcsolatok A gazdasági együttműködések (integrátor szervezetek, új típusú szövetkezetek) felértékelődő szerepe A nem kiemelt termőhelyi adottságú területek speciális támogatása Belföldi és külföldi turisztikai kereslet növekedése A kulturális és örökségturizmus előtérbe kerülése Az idegenforgalom szezonálisának csökkenése A turisztikai kínálat iránti kereslet erős, fokozódó és többretű. Gazdaságfejlesztésre irányuló pályázati lehetőségek 	<ul style="list-style-type: none"> A Magyarországon telephelyet kereső vállalkozások igényei eltérhetnek a helyi kínálattól. A rendelkezésre álló helyi és térségi munkaerő képzettsége nem felel meg a helyi és települő vállalkozások igényeinek. Szomszédos országok olcsóbb munkaerőjének tökeelszívó hatása Jogszabályi környezet változása miatt befektetések elmaradása A kiskereskedelmi tevékenység keresleti és kínálati viszonyainak kedvezőtlen alakulása Csökkenő befektetői érdeklődés Magyarország és Kelet-Közép-Európa iránt a gazdasági válság továbbgyűrűző hatásai miatt A város hazai és nemzetközi versenytársainak erősödése a gazdaság minden területén Kedvezőtlen vállalkozási feltételek Kedvezőtlen turisztikai tendenciák A különbségek növekedése a járásközpont és a környező település között A város szükségleteinek, igényeinek alulreprezentáltsága az országos/megyei/járási fejlesztési elképzelések között Az európai uniós források tekintetében élesedő verseny
5. Önkormányzat vagyoni helyzete és gazdálkodási egyensúlya	
<ul style="list-style-type: none"> A 2014-2020 EU-s tervezési ciklus forrásai esélyt adnak a tervezett önkormányzati fejlesztések finanszírozására. Feladatátstrukturálás pozitív hozadéka Helyi adók összegének növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> További forrás és feladatelvonás. Az önkormányzat szerepkörének csökkentése. Átengedett központi adók csökkenése Kedvezőtlen makrogazdasági változások
6. Táj- és természeti adottságok	
<ul style="list-style-type: none"> Természeti értékek védelem alá helyezése Növekvő igény az alternatív erőforrásból származó energia előállítására iránti Energiaerdők telepítésével biomassa erőművek ellátása 	<ul style="list-style-type: none"> A védelemre érdemes természet-közeli területek további feltárásának és védelem alá vételének elmaradása Szántók parlagon hagyása, invazív, és allergén gyomok terjedése Klímváltozás okozta negatív hatások

Lehetőségek	Veszélyek
	<ul style="list-style-type: none"> A természeti-környezeti értékek (élővizek, növény- és vadállomány) károsodása az ökológiai szemlélet hiányában Fokozódó antropogén tevékenység, tájhasználati korlátok, konfliktusok
7. Zöldfelületek	
<ul style="list-style-type: none"> Együttműködés lehetősége a táji-természeti értékek védelmében a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságával A fejlesztésekben érdekelt magántőke érdekeltté válik a zöldfelületi fejlesztésekben is. Kastélykert nyilvánosság tétele Rekreációs tevékenységek elterjedése 	<ul style="list-style-type: none"> A védett területek környezetében tervezett profitorientált fejlesztések potenciális környezetterhelése. Klíímaváltozás okozta negatív hatások Nem helybeli használók növekedése miatti degradáció
8. Épített környezet (épített örökség is)	
<ul style="list-style-type: none"> Új térségi hatókörű funkciók telepítése a városba, ezzel az épületek használata és felújítása megoldódhat. Megfelelő nagyságú gazdasági területekkel rendelkezik a város, az iparterület bővíthető Hagyományos, de korszerű gazdálkodással az alföldi tájkép megőrződik. A város arculatához illeszkedő beépítések Magánérs építkezések és felújítások számának növekedése Vidéki életkörülmények felértékelődése Kulturális és örökségturizmus jelentőségének növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> A csökkenő lakosság miatt az üres lakások, üres ingatlanok száma nő A nem megfelelő időben és funkció szerint felújított védett épületek állaga jelentősen romolhat Kihasználatlanság miatt jelentkező amortizáció (a csökkenő népesség nem fogja tudni eltartani az intézményeket, ami további kihasználatlan, romló állagú épületet eredményez)
9. Közlekedési hálózat és minősége (belső és külső)	
<ul style="list-style-type: none"> A 49. sz. főút elkerülő szakaszának megépüléssel a város mentesül szinte teljes egészében a közúti tranzitforgalomtól Vasút fejlesztés A környezetbarát közlekedési módok terjedése Közösségi közlekedés fejlesztésére kiírt pályázati források 	<ul style="list-style-type: none"> A motorizáció dinamikus növekedése, mely a gépjármű közlekedés elsőbbőségét követeli a fejlesztések során A helyközi és távolsági közösségi közlekedés finanszírozása az államtól függ, a bizonytalanság ronthatja a használat arányát, amely növelheti a gépjárműhasználatot, Vasútvonal kihasználatlansága, megszüntetés veszélye Összekötő utak felújításának elmaradása
10. Közművek és elektronikus hírközlés	

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> Nagy sávszélességű internet kapcsolat elterjedése Infokommunikációs technológia fejlődése 	<ul style="list-style-type: none"> Az egyre százazabb éghajlat mellett az öntözőrendszer fejlesztésének, vagy mezőgazdasági struktúra váltás elmaradás Közművekre és elektronikus adatátviteli rendszerekre való rácsatlakozás elmaradása
11. Környezetvédelem - klímatudatosság/ energiahatékonyság	
<ul style="list-style-type: none"> Szelektív hulladékgyűjtés és hasznosításának tovább fejlesztése Energetikai korszerűsítések folytatása, megújuló energiák minél szélesebb körű alkalmazása Környezeti hatékonyság javulása 	<ul style="list-style-type: none"> Klímaváltozás okozta negatív hatások Az energiafüggőség fokozódása Környezetterhelő ipari létesítmények betelepülése Az európai uniós források tekintetében élesedő verseny

3.1.3 A településfejlesztés és -rendezés kapcsolata

A 314/2012. (XI.8.) Kormányrendelet rendelkezik a településfejlesztési és településrendezési eszközök tartalmáról és azok összefüggéseiről. A rendelet 3.§ szerint:

„(4) A koncepció és a településszerkezeti terv egymással tartalmi összhangban készül.

(5) A stratégia a koncepcióval összhangban, a településszerkezeti terv figyelembevételével kerül kidolgozásra.

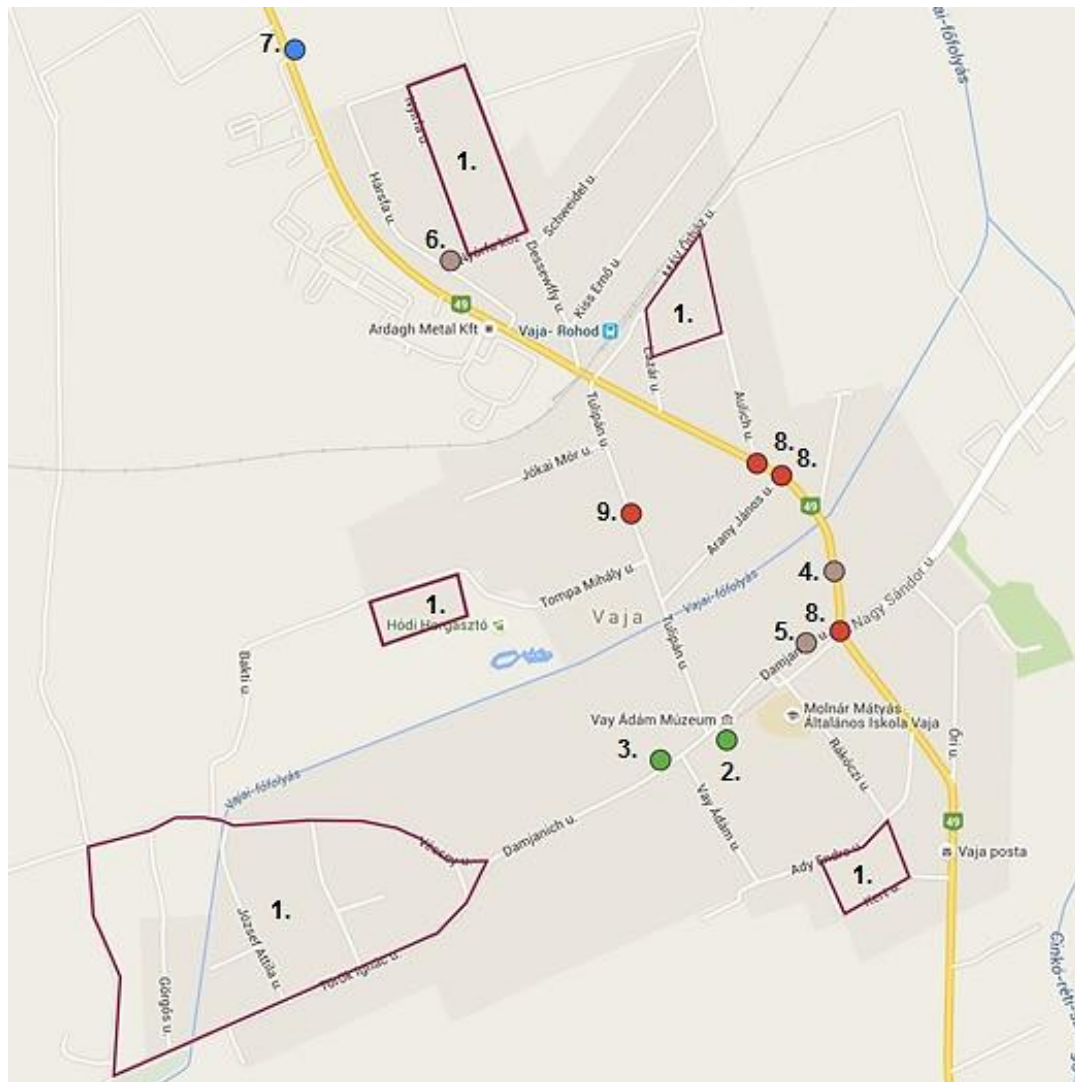
(6) A helyi építési szabályzat a településszerkezeti tervvel összhangban – a tervezett változások időbeli ütemezésének figyelembevételével – készül.”

Vaja város önkormányzata a 2011. évben fogadta el egységes szerkezetben a hatályos építési szabályzatot, illetve a hatályos településszerkezeti tervet, amelynek legutóbbi módosítására 2013 szeptemberében került sor. A hatályos településrendezési eszközök a 2009. évben elfogadott településfejlesztési koncepció alapján készültek.

3.2 Problématérkép / értéktérkép

Az alábbi térképek tartalmazzák Vaja ábrázolható legfontosabb problémáit, illetve értékeit.

17. térkép: Problématérkép

PROBLÉMATÉRKÉP

TÁRSADALOM

1. Szegregátumok és szegregációval veszélyeztetett területek

ÉPÍTETT KÖRNYEZET

2. „Kis kastély” épületének kihasználatlansága
3. Művelődési központ alulhasznosítottsága

KÖRNYEZET

4. Közlekedésből eredő zaj- és légszennyezés
5. Rendezetlen utcai zöldfelületek
6. Csapadékvíz elvezetés hiánya

GAZDASÁG

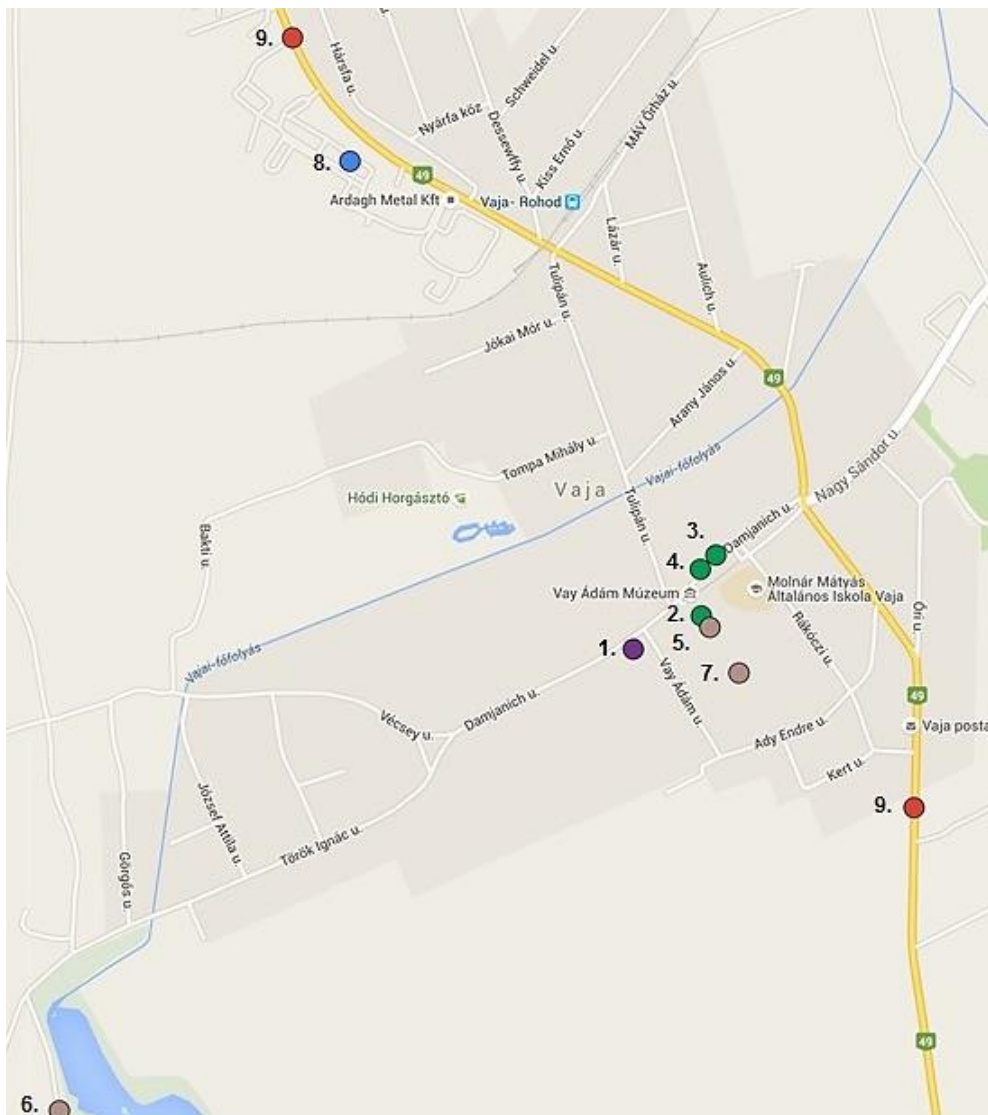
7. Ipari célú területek hiánya

INFRASTRUKTÚRA

8. Balesetveszélyes csomópont
9. Parkolók hiánya

18. térkép: Értéktérkép

ÉRTÉKTÉRKÉP

TÁRSADALOM

1. Szerteágazó intézményi és közszolgáltatások

ÉPÍTETT KÖRNYEZET

2. Vay-kastély és múzeum
3. Református templom
4. Népi lakóház

KÖRNYEZET

5. Vay-kastély parkja
6. Vajai-tó
7. Sportpálya

GAZDASÁG

8. Fejlődő helyi vállalkozások

INFRASTRUKTÚRA

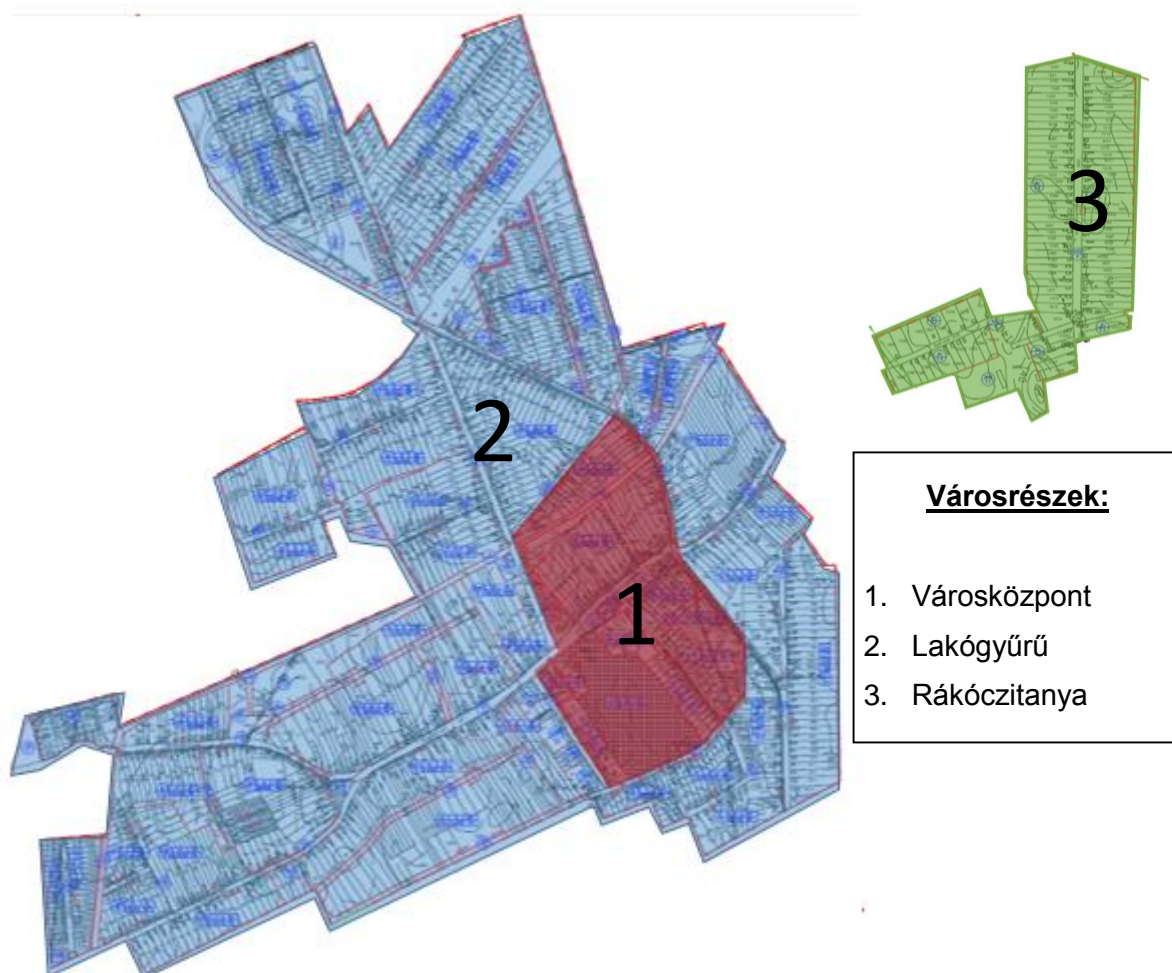
9. Kiépült kerékpárutak

3.3 *Eltérő jellemzőkkel rendelkező településrészek*

3.3.1 **Településrészek kijelölése, pontos lehatárolása, a lehatárolás indoklása, térképi ábrázolása, a lehatárolt településrészek rövid bemutatása**

A városrészek lehatárolásakor a területek funkcionálisan és településmorfológiailag homogén kijelölése volt a cél, annak érdekében, hogy fejlesztési irányait a koncentráció elvének lehető legnagyobb mértékű érvényesítésére törekedve lehessen meghatározni. A fenti koncepció, a településrendezési terv, a korábbi elemzések és az előzetes egyeztetések alapján Vaja belterületén 3 városrész lehatárolására került sor.

15. ábra: Vaja városrészeinek eloszlása

36. táblázat: Vaja városrészeinek lehatárolása

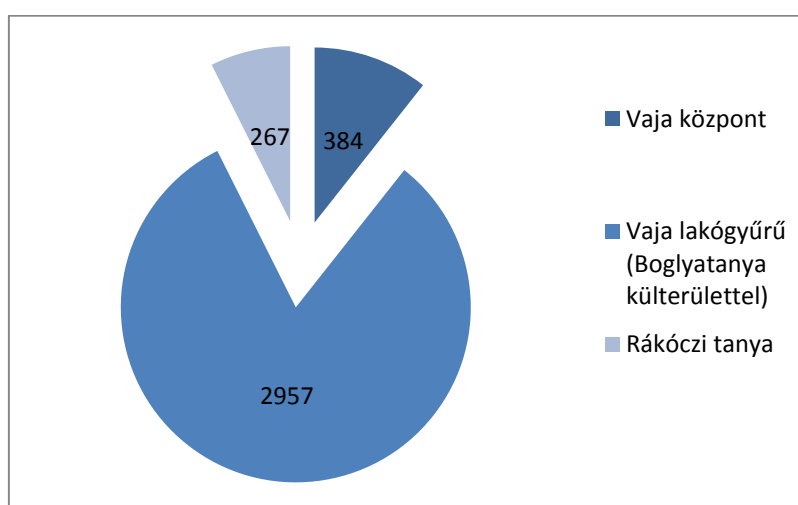
Városrész	Lehatárolás
Városközpont	Arany János u. – Tulipán u. – Damjanich u. – Vay Ádám u. – Ady Endre u. – Láhner u.

Városrész	Lehatárolás
Lakógyűrű	Belterület határa
Rákóczitanya	Belterület határa

A városrészi szintű gazdasági, társadalmi és településszerkezeti helyzetelemzés egyrészt a KSH 2011. évi népszámlálási adataira, másrészt a Polgármesteri Hivatal adatbázisára épül.

Ezeket egészítettük ki a jelenlegi folyamatokra épülő adatok, tendenciák átfogó bemutatásával annak érdekében, hogy a városrészek adottságait, problémáit, legfontosabb funkcióit, lehetséges kitorési pontjait, illetve felzárkóztatási esélyeit feltárjuk.

16. ábra: A lakónépesség számának megoszlása városrészenként, 2011

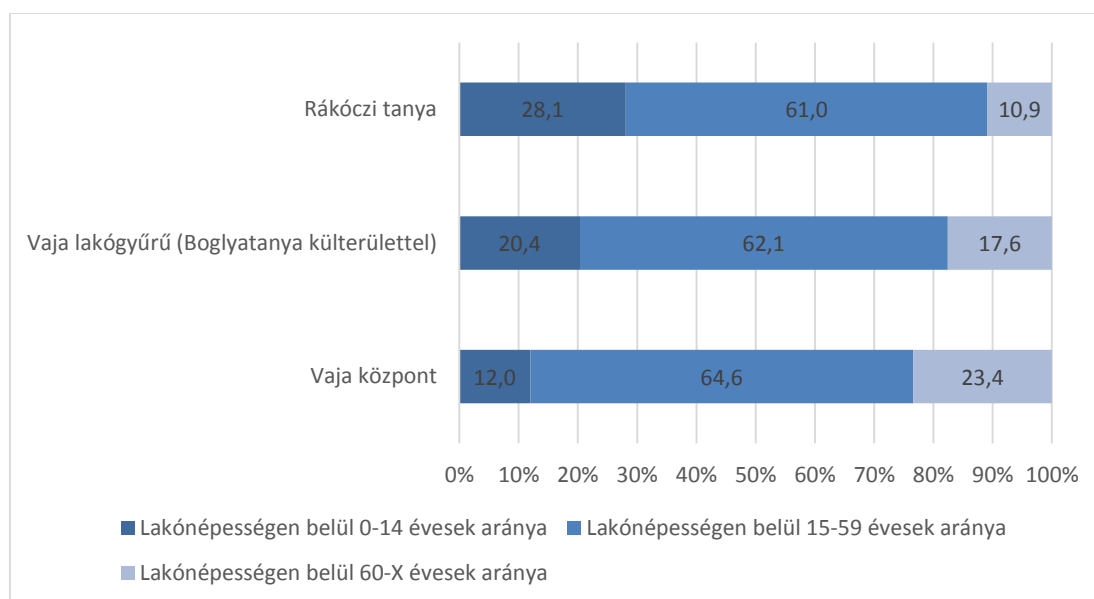

Forrás: KSH 2011. évi népszámlálási adatok

A városrészek lakónépességét megvizsgálva megállapítható, hogy a legnagyobb népességkoncentrációjú terület egyértelműen a lakógyűrű a maga 2 957 lakosával, mely így a település összlakosságának mintegy 96,4%-át adja. A városközpont jelentősen alacsonyabb népességgel bír (384 fő, 10,6%), míg Rákóczitanyán 267 fő él, mely a település lakosságának 7,4%-át jelenti.

A városrészek lakóinak korcsoportos megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy az általunk kijelölt városrészek mindegyikében a munkaképes korú lakosság (15-59 éves) képviseli a legnagyobb arányt. A fiatalabb és idősebb korosztály esetében különbségek mutatkoznak az egyes városrészek között: míg a 0-14 éves korosztály Rákóczitanyán (28,1%), addig a 60 év fölötti korosztály a városközpontban képvisel nagyobb arányt (23,4%).

17. ábra: A lakónépesség korcsoportos összetétele városrészenként, 2011

Forrás: KSH 2011. évi népszámlálási adatok alapján

37. táblázat: A városrészek népességének szociális jellemzői a 2011. évi Népszámlálás alapján (%)

Mutató megnevezése	Vaja összesen	Városközpont	Lakógyűrű	Rákóczitanya
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	37,4	16,5	38,4	57,7
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	7,2	13,7	6,6	2,2
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	57,2	44,0	58,0	68,7
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül	27,2	9,3	28,4	41,1
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességben belül	39,4	49,5	38,7	30,0
Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	48,6	41,4	49,0	55,1

Forrás: KSH 2011. évi népszámlálás

Összességében elmondható, hogy a lakosság képzettségi szintjét tekintve a Városközpont messze megelőzi a többi településrészt. Ebben a városrészben a városi átlagnál kisebb az alacsony iskolai végzettségűek aránya (16,5%) és nagyobb a felsőfokú végzettségűeké (13,7%). Mind az alacsony iskolai végzettségűek (57,7%), mind pedig a felsőfokú végzettségűekre vonatkozó mutató pedig Rákóczitanyán adja a legrosszabb értéket (2,2%).

A jövedelmi helyzet tekintetében szintén a városközpont lakosságának helyzete a legkedvezőbb, itt a legalacsonyabb a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya (44,0%), a Lakógyűrű területén tapasztalható érték (58,0%) sincs messze a település egészének átlagától (57,21%), míg Rákóczitanya városrész e tekintetben jelentősen kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkezik (68,7%).

Az előző mutatóval jól korrelál a foglalkoztatottak aktív korú népességben belüli aránya, mely tekintetében ugyancsak a Városközpont rendelkezik a legkedvezőbb értékekkel (49,5%).

Míg a Lakógyűrű (38,7%) a település átlagát (39,4%) közelíti, addig Rákóczitanyán mindössze 30% ez az arány.

Végül a foglalkoztatott nélküli háztartások arányát tekintve Rákóczitanya van a legrosszabb helyzetben, a Lakógyűrűben ez az arány a települési átlag körüli értéket mutat, míg a Városközpont értékei jóval kedvezőbbek.

A fenti megállapítások alapján az egyes városrészek esetében jól körvonalazhatók azok a területek, melyekre a fejlesztések során nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a társadalmi, szociális és gazdasági problémák csökkentése, a kedvezőbb, egyenletesebb arányok megteremtése érdekében.

3.3.1.1 Városközpont bemutatása

A Városközpont városrész az elnevezésének megfelelően a település központi magját foglalja magába. A területet északról az Arany János utca, nyugatról a Tulipán utca, illetve a Vay Ádám utca, délről az Ady Endre utca, míg keletről a Láhner utca (49-es számú főút) határolja. A terület elsősorban Vaja közszolgáltatási központjaként funkcionál, ahol a közigazgatási, humán szolgáltatási, kereskedelmi és egyéb szolgáltatásokat nyújtó intézmények tömörülnek.

Vaján a Városközpont lakosságának társadalmi helyzete szinte valamennyi vizsgált tényező szempontjából kedvezőbb a települési átlagnál és a többi városrész hasonló értékeinél: Lakónépesség tekintetében a Városközpont Vaja népességének mintegy 10,6%-át teszi ki, a település egészének átlagához képest (62,3%) valamelyest magasabb az időskorúak aránya a településrészen (64,6%). A 15-59 éves korosztály iskolai végzettsége a Városközpontban mutatja a legkedvezőbb értéket:

- a felsőfokú végzettségűek aránya 13,7%, mely a települési átlag közel kétszerese,
- míg a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya 16,5%, mely az egész városra számolt értéknek kevesebb, mint a fele.

A Belváros lakosságának szociális és jövedelmi helyzetét tekintve az alábbi megállapítások tehetőek:

- a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya (44,0%) a település egészére vonatkozó értéknél (57,2%) jelentősen kedvezőbb képet mutat,
- a foglalkoztatottak aktív korú népességen belüli aránya (49,5%) pedig szintén felülmúlja a település átlagát (39,4%).

18. ábra: A Városközpont elhelyezkedése

38. táblázat: A Városközpont társadalmi helyzete

Mutató megnevezése	Városközpont
Lakónépesség száma	384
Lakónépességen belül 0-14 évesek aránya	12,0
Lakónépességen belül 15-59 évesek aránya	64,6
Lakónépességen belül 60-X évesek aránya	23,4
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	16,5
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	13,7
Lakásállomány (db)	144
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya	5,6
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	44,0
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül	9,3
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül	49,5
Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	41,4
Alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya	36,1
A gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül	56,3
Munkanélküliek aránya (munkanélküliségi ráta)	14,3
Tartós munkanélküliek aránya (legalább 360 napos munkanélküliek aránya)	7,1
A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül	3,8
Egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül	0,0

Forrás: KSH 2011-es népszámlálás

A Városközpont alapvetően koncentrikus településmag, mely többnyire falusias képet mutat. A Városközpont szerkezetére - csakúgy, mint a város egészére - jellemző, hogy belterületének viszonylag nagy területei tartalékai vannak. A lakófunkciók fejlesztése a még beépítetlen telkek, illetve a nagy mélységű tömbök feltárására épülő telekalakításokkal képzelhető el. A egyes (lakó- és intézményi funkciók) terület településszerkezetileg is indokolt növelésével és intenzitásnöveléssel – elsősorban a településközpontban fejleszthető. Zöld területek és különleges intézményi területek növelésére a mély-fekvésű és településszerkezetileg kedvező pozícióban elhelyezkedő területek rendezésével nyílhat lehetőség, valamint a meglévő közterületek további fásításával, rendezett állapotának megtartásával.

A városközponton a településszerkezeti funkció által indokolt járműforgalom többszöröse halad át – elsősorban a 49-es számú főút (Láhner utca) jelentős átmenő forgalmának köszönhetően. A közlekedési helyzet ezen sajátossága kedvezőtlen hatást fejt ki az épített környezetre és közlekedésbiztonsági szempontból is kiemelkedő veszélyforrást jelent. Több intézmény is forgalmas útszakaszok mentén található, amelyek megközelíthetőségére szintén kedvezőtlenül hat a jelentős tranzitforgalom. A település központjában jellemzően kevés a parkolási lehetőség. A városközpontban található a város tömegközlekedési gócpontját jelentő autóbusz megállóknak többsége, amelyek a kistérség, illetve a környező térségi központok irányába való közösségi közlekedési kapcsolatot is biztosítják. Az autóbusz-közlekedés csak távolsági járatokkal biztosított. A buszmegállóknak közlekedésbiztonsági szempontból több helyen nem megfelelő kialakításúak.

A központi városrész infrastruktúrával jól ellátott. Az ivóvízhálózat, gázvezeték, elektromos hálózat kiépítettsége gyakorlatilag teljes körű.

A településrész építészeti örökségeiben gazdag. Területén található a református templom, a Vay-kastély (jelenleg múzeum), és a Tájház, melyek mind országosan védett műemlékek. A városrész természeti értékei közül kiemelkedő az impozáns kastélykert és park, mely szabadidős programokhoz remek adottságokkal rendelkezik.

A szolgáltató szektor dominanciája a városrészen belüli munkaerő-piaci helyzetet is jelentősen befolyásolja. A gazdasági jellegű szolgáltató egységeken túl, a közigazgatási és humán-közszolgáltatások is jelentős foglalkoztatók.

A közszolgáltató intézmények a város tulajdonát képezik. A közelmúltban lezajló fejlesztések, korszerűsítések megvalósítása ellenére az intézmények egy része még mindig nem felel meg a modern kor elvárásainak. A legnagyobb problémát továbbra is a korszerűtlen energetikai mutatókkal rendelkező intézmények fenntartása okozza.

39. táblázat: A városközpont SWOT elemzése

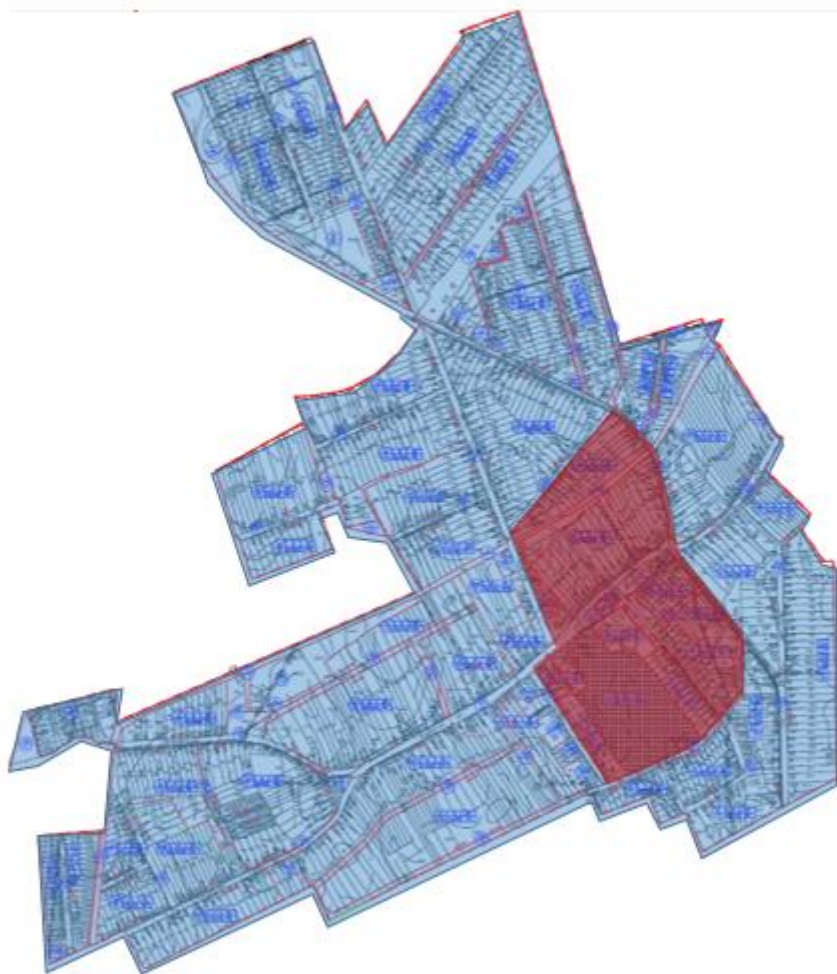
Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> Funkcionálisan is valós városközpont Közigazgatási / közszolgáltatási intézmények nagyfokú koncentrációja Jól kiépített infrastruktúra A városközponti városrész magas iskolai végzettsége Magas komfortfokozatú lakások 	<ul style="list-style-type: none"> Közművelődési intézmények felújításra szorulnak Közösségi közlekedés infrastrukturális feltételei fejlesztendők Összefüggő, burkolt rendezvényter hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> Oktatási szerepkör erősítése Településközpont közigazgatási funkcióinak erősítése térségi szinten Közösségi terek kialakítása 	<ul style="list-style-type: none"> Fiatalok elvándorlása Szegregációs folyamatok megindulása Oktatási intézmények képzési struktúrájának eltávolodása a helyi gazdaság igényeitől

3.3.1.2 Lakógyűrű bemutatása

A lakógyűrű területe a városközpontot öleli körbe, határait szinte teljes egészében a település belterületének határai jelentik. A városrész elsődleges funkciója a lakóterület, amelynek vi-

szonylag nagy területi tartalékai vannak. A belterület beépített területei sok esetben terjengősek. Ezek az igen nagy telkes tömbök még a falusias életmódhoz képest is alulhasználnak mondhatók, költségesebbé téve a települési közművek üzemeltetését.

19. ábra: A Lakógyűrű (a késsel jelölt terület) elhelyezkedése

A népszámlálási és a jelenlegi adatok szerint a Lakógyűrű városrész hozzávetőlegesen 82%-kal részesedik Vaja lakónépességéből, amelyen belül a települési átlagtól csupán néhány tized százalékponttal tér el az itt élő lakosság korcsoportok szerinti megoszlása. A 2011-es KSH adatok szerint az iskolai végzettség tekintetében a Lakógyűrűben a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (38,4%) valamelyest meghaladja a települési átlagot (37,4%), valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkezőké (6,6%) is alatta marad (7,2%).

40. táblázat: A Lakógyűrű társadalmi helyzete

Mutató megnevezése	Lakógyűrű
Lakónépesség száma	2957
Lakónépességen belül 0-14 évesek aránya	20,4

Mutató megnevezése	Lakógyűrű
Lakónépességen belül 15-59 évesek aránya	62,1
Lakónépességen belül 60-X évesek aránya	17,6
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	38,4
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	6,6
Lakásállomány (db)	962
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya	11,9
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	58,0
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül	28,4
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességen belül	38,7
Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	49,0
Alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya	52,0
A gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül	61,5
Munkanélküliek aránya (munkanélküliségi ráta)	31,3
Tartós munkanélküliek aránya (legalább 360 napos munkanélküliek aránya)	14,8
A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül	11,0
Egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül	5,4

Forrás: KSH 2011-es népszámlálás

Mivel a városrész a település teljes lakosságának több, mint 80%-át adja, ennek megfelelően az egyes statisztikai mutatók is nagyban közelítenek a település egészére számolt mutatókhoz. A Lakógyűrű lakosságának szociális és jövedelmi helyzetét tekintve negatívumként értékelhető, hogy a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya (58,0%) magas, míg a foglalkoztatottak aránya az aktív korú népességen belül (38,7%) a lakosság alig több mint egyharmadát éri csak el.

Az előző népszámlálás óta eltelt években a lakáskörülmények, a lakókörnyezet jelentősen javult a városrész területén. A víz, gáz és elektromos hálózat mellett kiépítésre került a szennyvízhálózat. Az utak szilárd burkolattal történő ellátása is túlnyomó részben megoldódott, ugyanakkor – jellemzően a lakógyűrű peremén, illetve a szegregátumok területén – jelentős hosszban találhatóak szilárd burkolat nélküli közutak. Sajnos az egész térség gazdasági lemaradásának gyökerét jelentő foglalkoztatási helyzetben komoly változás Vaján sem történt az elmúlt években, így a foglalkoztatottak száma továbbra is alacsony, a szociális ellátásokban

részesülők száma pedig magas. Az utóbbi időszakban a munkaerőpiaci reintegrációt – az országos programokhoz csatlakozva - az önkormányzat közfoglalkoztatással igyekezett segíteni.

Negatívumként értékelhető továbbá az is, hogy a városrész lakosainak jelentős része kedvezőtlen szociális körülmények között él. A KSH 2011-es népszámlálási adataiból kirajzolódó szegregációs térkép szerint amellet, hogy ebben a városrészben található a településen lehatárolt öt szegregátumból négy, a városrészhez további két, nagy kiterjedésű szegregáció szempontjából veszélyeztetett terület is tartozik. Az itt élők kitörési lehetőségét a munkaerőpiaci kompetenciák és a szakképzettség hiánya nehezíti meg leginkább. A szegregátumokra vonatkozó adatokat a városrészek bemutatását követően részletesen elemezzük.

41. táblázat: A lakógyűrű városrészi SWOT elemzése

Erősség	Gyengeség
<ul style="list-style-type: none"> fiatalos korstruktúra településközponti funkciók könnyű elérhetősége 	<ul style="list-style-type: none"> a városrész lakosságának alacsony iskolai végzettsége alacsony komfortfokozatú lakások magas aránya a lakosság kedvezőtlen jövedelmi helyzete
Lehetőség	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> munkaerő-piaci átképzések önkormányzat aktív munkaerő-piaci politikája (közcélu foglalkoztatás) 	<ul style="list-style-type: none"> lakáskörülmények romlása népesség elvándorlása szegregációs folyamatok felerősödése

3.3.1.3 Rákóczitánya bemutatása

Rákóczitánya Vaja teljesen különálló, jól elhatárolható településrésze. A tanya Vaja központjától légvonalban mintegy 3 km-es távolságra, északkeletre fekszik. A településrészt a Vaját kettészelő Nyíregyháza-Vásárosnamény vasútvonal vasúti megállóhelye köti össze a településközponttal. Közúton sajnos csak jelentős kerülővel, egy szilárd burkolatú, de felújításra szoruló bekötőúton keresztül, vagy pedig a településen áthaladó 49-es főútról a település határában elhaladó 41-es főútra felhajtva közelíthető meg a településrész. A kedvezőtlen, településközponttól távoli fekvés, az elszigetelt elhelyezkedés – Rákóczitanyát a településközponttól külterületi, mezőgazdasági művelés alatt álló területek választják el – sajnos nagyban rányomta a bélyegét a városrész fejlődésére. Rákóczitanyán egyértelmű szegregációs folyamatok indultak meg az elmúlt 10-15 évben, a KSH adatok alapján a teljes településrész szegregációval sújtott terület, a város 5. számú szegregátuma. A szegregáció leginkább szembeötlő jele a zömében alacsony komfortfokozatú, egyre rosszabb állapotú lakásállomány, de a kedvezőtlen társadalmi folyamatok (alacsony iskolai végzettség, a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező aktív korúak magas aránya) is jelen vannak. Mivel a teljes településrész szegregátumként került azonosításra, Rákóczitánya társadalmi – szociális

20. ábra: A Rákóczitánya

helyzetét részletesen a szegregált városrészek bemutatásánál, a következő, 3.3.2. fejezetben mutatjuk be, jelen fejezethez csak az alábbi, összefoglaló statisztikai táblázatot illesztjük.

42. táblázat: A Rákóczitanya SWOT elemzése

Erősség	Gyengeség
<ul style="list-style-type: none"> fiatalos korstruktúra 	<ul style="list-style-type: none"> a városrész lakosságának alacsony iskolai végzettsége alacsony komfortfokozatú lakások magas aránya a lakosság kedvezőtlen jövedelmi helyzete településközponttól távoli fekvés
Lehetőség	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> munkaerő-piaci átképzések önkormányzat aktív munkaerő-piaci politikája (közcélu foglalkoztatás) 	<ul style="list-style-type: none"> lakáskörülmények romlása népesség elvándorlása szegregációs folyamatok felerősödése

43. táblázat: Rákóczi-tanya társadalmi helyzete

Mutató megnevezése	Rákóczitanya
Lakónépesség száma	267
Lakónépességben belül 0-14 évesek aránya	28,1
Lakónépességben belül 15-59 évesek aránya	61,0
Lakónépességben belül 60-X évesek aránya	10,9
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	57,7
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	2,2
Lakásállomány (db)	84
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya	51,2
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	68,7
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül	41,1
Foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességben belül	30,0
Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya	55,1

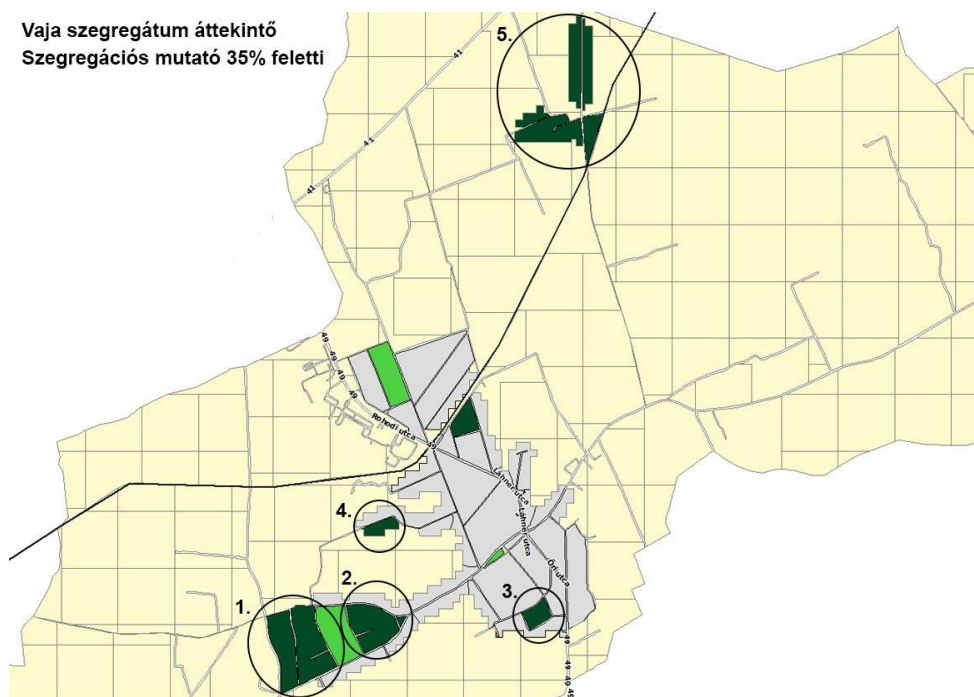
Mutató megnevezése	Rákóczytánya
Alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya	74,5
A gazdaságilag nem aktív népesség aránya a lakónépességen belül	78,7
Munkanélküliek aránya (munkanélküliségi ráta)	10,5
Tartós munkanélküliek aránya (legalább 360 napos munkanélküliek aránya)	1,8
A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül	50,0
Egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül	17,9

Forrás: KSH 2011-es népszámlálás

3.3.2 Szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek lehatárolása, térképi ábrázolása, helyzetelemzése

Vaja területén a Központi Statisztikai Hivatal 2011-es népszámlálási adatai alapján öt, együttesen 967 fős lakosságszámmal rendelkező szegregátum azonosítható be. A szegregátumok a következő településrészeket fedik le:

19. térkép: Vaja szegregált területei a KSH adatok alapján

Forrás: KSH

1. szegregátum (Vécsey u. - József A. u. - Török I. u. - névtelen u.)
2. szegregátum (Vécsey u. - Török I. u. - Móra F. u.)
3. szegregátum (Ady E. u. - Rákóczi u. - Kert u. - Kert köz)
4. szegregátum (Petőfi S u. déli oldala)
5. szegregátum (Rákóczytanya)

A lehatárolás a 314/2012-es Kormányrendelet 10. mellékletében meghatározott szegregációs mutató alapján történt. A szegregációs mutató a 2011-es népszámlálási adatokból állítható elő. A 314/2012-es Kormányrendeletben foglaltak szerint azon területek tekinthetők szegregátumnak, ahol a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15–59 év) belül eléri, illetve meghaladja az adott településtípusokra vonatkozó határértéket, Vaja esetében a 35%-ot. Azokat a területeket, ahol a népszámlálási adatokon alapuló szegregációs mutató 30 és 35 % közötti értékű, szegregációval veszélyeztetett területeknek tekintjük.

A Vaja területén kijelölt öt szegregátum mindegyikében jelen vannak a szegregációt előidéző és azzal együtt járó társadalmi-gazdasági problémák. A helyszíni szemle alapján, az 1., a 2. és az 5. szegregátum tekinthető igazán olyan területnek, amely telepszerű megjelenése, mérete és a társadalmi-gazdasági problémák összetettsége miatt, ténylegesen is szegregátumnak tekinthető.

Az 1. és 2. számú szegregátum a város délnyugati peremén elhelyezkedő terület, a város átlagához képest rosszabb szociális és lakhatási körülményeket biztosító, hátrányos helyzetű – nagy arányban roma családok által lakott szegregátumként azonosítható be, ahol a gazdasági és társadalmi problémák egymást erősítő komplex rendszere van jelen. Az anti-szegregációs program ennek megfelelően erre a két szegregátumra kiemelt hangsúlyt fog fektetni. Emellett egyértelműen elhatárolható szegregátum Rákócztanya teljes területe, ahol a rossz lakhatási körülmények mellett a jellemzően hátrányos helyzetű lakónépesség eredményezi a magas szegregációs mutatót.

Az analitikus megközelítés és az ehhez illeszkedő, rendszer szintű problémamegoldás lehetővé teszi, hogy az önkormányzat a város legkedvezőtlenebb helyzetű területére koncentrálva, érdemben javítson a jelzett szegregátumokban élő lakosok helyzetén. Mindazonáltal az anti-szegregációs programban bemutatandó, abban vállalásként megjelenő, többnyire szociális, oktatási, egészségügyi fejlesztést kitzúzó projektek végrehajtása a teljes települést (esetenként a kistérséget) érinti, így a város összes hátrányos helyzetű lakosára vonatkozóan történnek intézkedések az ITS által lefedett tervezési időszakban.

Az öt szegregátumban, a korábban meghatározott kritériumok szerint, a következőképp alakul a legfeljebb általános iskolai végzettségű és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező aktív korú lakosság aránya, azaz az ún. szegregációs mutató értéke.

44. táblázat: A szegregációs mutató értékei a vajai szegregátumokban

	1. szegregátum	2. szegregátum	3. szegregátum	4. szegregátum	5. szegregátum	Vaja összesen
Népszámlálási alapú szegregációs mutató	59,8	45,2	35,9	43,5	41,1	27,2

Forrás: KSH

Az adatokból jól látható, hogy a szegregációs folyamatok mértéke az 1. szegregátumban a legnagyobb. Az adatokat figyelembe véve megállapítható, hogy Vaján kiemelt figyelmet kell fordítani az 1. számú szegregátumra.

45. táblázat: A szegregátumokban fennálló problémák

Mutató megnevezése	1. szegregátum	2. szegregátum	3. szegregátum	4. szegregátum	5. szegregátum
Lakónépesség száma	363	216	71	50	267
Lakónépességben belül 0-14 évesek aránya (%)	25,3	24,1	19,7	32,0	28,1
Lakónépességben belül 15-59 évesek aránya (%)	66,4	62,5	54,9	46,0	61,0
Lakónépességben belül 60- x évesek aránya (%)	8,3	13,4	25,4	22,0	10,9
Legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül (%)	72,2	56,3	56,4	60,9	57,7
Felsőfokú végzettségűek a 25 éves és idősebb népesség arányában	0,5	2,2	3,6	0,0	2,2
Lakásállomány (db)	83	55	23	16	84
Alacsony komfort fokozatú lakások aránya (%)	33,7	14,5	0,0	6,3	51,2
A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül (%)	33,7	13,0	0,0	6,3	50,0
Az egyszobás lakások aránya a lakott lakásokon belül (%)	12,0	5,6	0,0	0,0	17,9

Forrás: KSH

3.3.2.1 A szegregátumok városszerkezeti elhelyezkedése

A szegregátumok – amelyek a településrendezési terv alapján zömében falusias, kertvárosias területnek minősülnek – településszerkezeti szempontból a város szerves részét képezik. Ez alól Rákóczitánya településrész tekinthető kivételnek, mely a település központjától távolabb, attól mintegy 3 km északkeletre, különállóan helyezkedik el. A térkép alapján a körülhatárolt területek mellett más, szegregációval fenyegetett területek is azonosíthatóvá váltak. Az egyik ilyen terület a település északi részén található, amely veszélyeztetett terület azonban a mutatói tekintetében még nem minősül valós szegregátumnak. A másik ilyen veszélyeztetett terület a település délnyugati peremén az 1. és 2. szegregátumok között található. Ezen terület – tekintettel annak elhelyezkedésére – a szegregációs folyamatok tekintetében kiemelten veszélyeztetett. Az öt szegregátumból négy terület – jóllehet periférikus fekvést mutatnak – Vaja város központjának közelében, attól mindössze 0,3-1,5 km távolságra fekszik. A központban valamennyi közszolgáltatás biztosított, melyek a település teljes lakossága számára rendelkezésre állnak. A tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak, hiszen a település helyi tömegközlekedéssel nem rendelkezik, de pozitívum, hogy a távolsági járatok megállóhelyei a település több pontján, így a szegregátumok közelében is megtalálhatóak. A különféle intézmények, úgymint óvoda, iskola, orvosi rendelő, családsegítő elérhető távolságban, a városközpontban vannak. Mindez nem jár szegregációt erősítő hatással, hiszen ily módon biztosított az integrált szolgáltatásnyújtás, valamint a szegregációs hatások mérséklése. E tekintetben az 5. szegregátum, Rákóczitánya kedvezőtlenebb helyzete kiemelendő, mivel a településrész a város központjától mintegy 3 km-es távolságra fekszik. A relatíve nagy földrajzi távolság és a helyi tömegközlekedés hiánya ezen szegregátum tekintetében további negatívan befolyásoló tényező, hiszen egyértelműen gátolja a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést.

3.3.2.2 Az 1. szegregátum helyzetelemzése

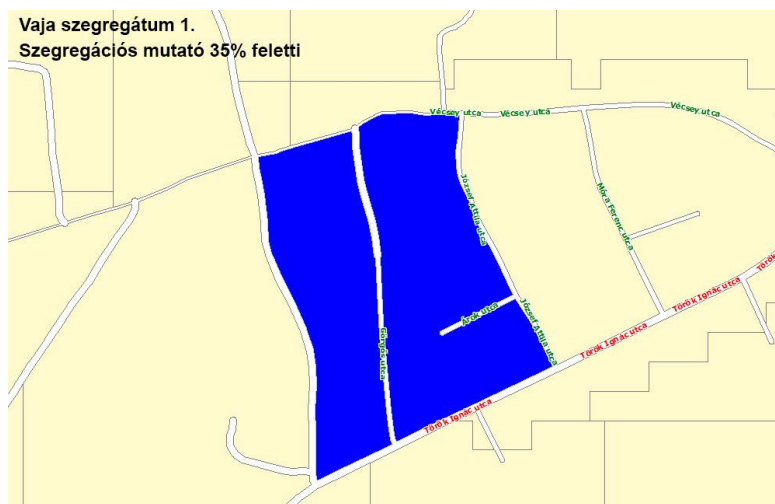
Ez a terület Vaja legnagyobb kiterjedésű és népességű szegregátuma: 363 főt számláló lakosságával a város népességének 10,1%-át teszi ki.

A lakosság korösszetétele viszonylag kedvező, hiszen magas a fiatalkorúak aránya (25,3%), és a középkorúak aránya is (66,4%), míg alacsony az időskorúak (8,3%) aránya. A városnak ezen a részén a legmeghatározóbb a népességszám növekedése, s ezáltal itt a legfiatalosabb korstruktúra is.

A területen élők iskolai végzettsége a városhoz és a többi szegregátumhoz viszonyítva is igen kedvezőtlen, hiszen 72,2% a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya, míg a felsőfokú végzettségűek 0,5%-ot képviselnek a lakosságban.

A lakosság több mint kétharmadát kitevő, legfeljebb általános iskolát végzett emberek munkaerő-piaci, és azzal párhuzamosan szociális helyzete, egyre romlik, így a segélyezés marad az egyetlen jövedelmi forrása a lakosság jelentős rétegeinek. Mindezt alátámasztja, hogy itt a legmagasabb a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül: 84,6%, míg Vaja egészében ez az arány 57,2%-os. Kiemelkedően magas, 59,8% a

20. térkép: Vaja 1. sz. szegregátuma

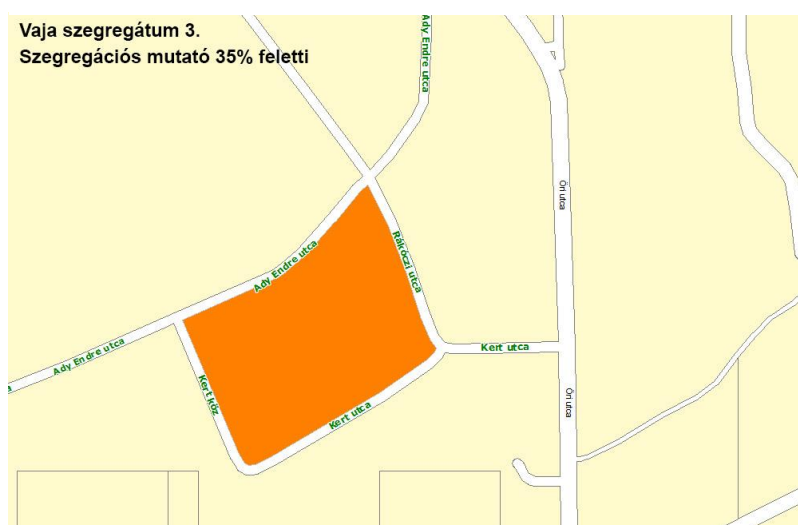
A területen 55 lakás található, melyek közül 14,5% az alacsony komfortfokozatú lakások aránya. Ez a városi átlaggal (13,9%) szinte egyező, a szegregátumok között a második legalacsonyabb érték. A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya ezen a területen közelít leginkább a vajai átlaghoz, mindössze 1 tized százalékpont az eltérés (2. szegregátum: 13,0%, Vaja összesen: 12,9%), míg az egyszobás lakások aránya megegyezik a települési átlaggal, (5,6%).

3.3.2.4 A 3. szegregátum helyzetelemzése

A terület lakónépessége a 2011-es népszámlálási adatok szerint 71 fő, mellyel a második legalacsonyabb népességű szegregátum a településen.

A lakosság korösszetétele kedvezőtlen. A teljes városhoz viszonyítva a lakónépességben belül a gyermekek (0-14 évesek) száma mindössze 0,3 százalékponttal marad el a települési átlagtól (20%). Míg a középkorúak aránya (54,9%) alacsonyabb a települési átlagnál (62,3%), addig az időskorúak aránya ebben a szegregátumban a legmagasabb (25,4%), ami jelentősen meghaladja a települési átlagot is (17,7%).

22. térkép: Vaja 3. sz. szegregátuma

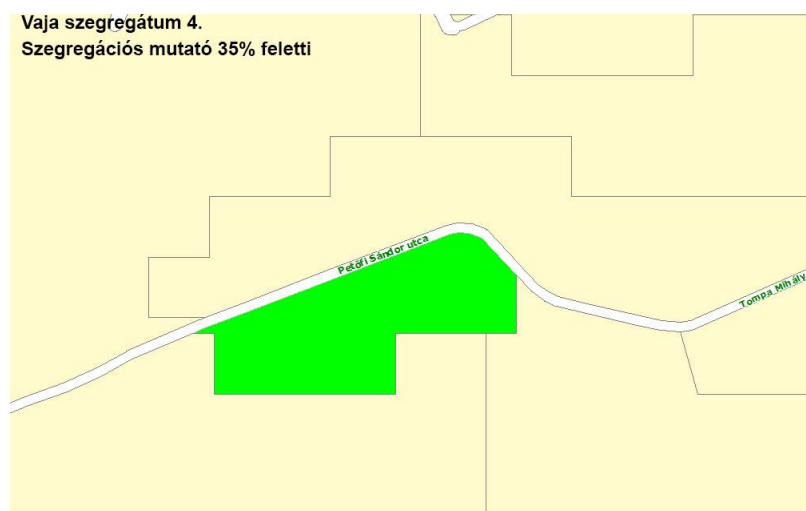

Az iskolázottság terén a többi szegregátumhoz viszonyítva kedvező a helyzet, hiszen 3,6% a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, 56,4% a legfeljebb általános iskolai végzettségűeké. A többi négy szegregátumban ugyanis a felsőfokú végzettségűek aránya 0-2,2%-os, a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezőké pedig az 1. szegregátumban 72,2%. Az egész város viszonylatában azonban már kevésbé biztatóak ugyanezen mutatók (7,2% és 37,4%). A szegregátumokhoz képest kedvező iskolázottsági mutatókat tapasztalunk a foglalkoztatási-jövedelmi helyzetre. Itt relatíve kevéssel marad el a foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességben belül (34,0%) a városi átlaghoz képest (39,4%). A foglalkoztatottság tekintetében elmondható, hogy a városi átlagértéknél nem számottevően magasabb a foglalkoztatott nélküli háztartások aránya: 50,0 % (Vaja 48,6%), így a szegregátumok között itt a második legalacsonyabb ez az arányszám. A területen a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkező aktív korúak aránya 53,8%, ami néhány százalékponttal még a települési átlagnál (57,2%) is kedvezőbb. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül pedig 35,9%, ami a másik négy szegregátumhoz viszonyítva alacsonyabb, de az össztelepülési mutatószámhoz képest (27,2%) még így is magas. A területen a munkanélküliek aránya 28,0%, a tartós munkanélkülieké pedig 12%. Mindkét adat a szegregátumok között a második legalacsonyabbnak bizonyul, és még a települési átlagtól is jobb valamelyest (28,3% és 13,3%). A város lakásállományának 1,9%-a (23 db lakás) található a területen. A lakásállomány állapotát jól jelző, alacsony komfortfokozatú lakások aránya 0,0% ami a szegregátum kedvező, településközpontjához közeli fekvésével, ezáltal a gyakorlatilag teljes közművesítettségével magyarázható. Az egész várost tekintve ez az érték 13,9%. A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya a lakott lakásokon belül ennek megfelelően szintén 0,0%, valamint egyszobás lakások sem található ezen szegregátum területén.

Mutatói alapján megállapítható, hogy ez a legkedvezőbb helyzetben lévő szegregátum.

3.3.2.5 A 4. szegregátum helyzetelemzése

23. térkép: Vaja 4. sz. szegregátuma

A 4. szegregátum a település legkisebb ilyen területe, ahol a város lakosságának mindössze 1,4%-a, 50 fő élt 2011-ben.

A lakosság korösszetételére jellemző, hogy a települési átlagnál jóval magasabb a fiatalok aránya (32,0%), viszont a települési átlaghoz képest (62,3 jóval alacsonyabb a 15-59 évesek aránya (46,0), ugyanakkor az időskorúak aránya (22,0%) magasabb a városi átlaghoz (17,7%) képest. Megállapítható tehát, hogy a korstruktúra

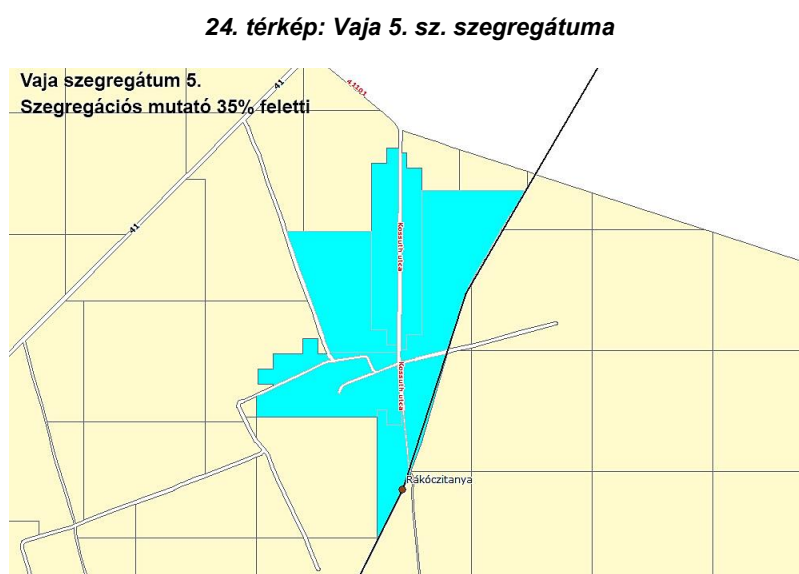
nem kiegyensúlyozott, kifejezetten alulreprezentált az aktívkorú népesség a szegregátumban. A lakosság iskolai végzettségét tekintve megállapítható, hogy kifejezetten magas a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya (60,9%), valamint a szegregátum 25 év feletti lakosainak egyike sem (0,0%-a) rendelkezik felsőfokú végzettséggel.

A 4. szegregátumban élők alacsony végzettsége ellenére az aktív korú lakosoknak csak 47,8%-a nem rendelkezik rendszeres munkajövedelemmel, ami számottevően jobb még a települési átlagnál is (57,2%). A foglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességben belül 46,2%, ami szintén kedvezőbb érték a települési átlaghoz képest. A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 37,5%, amely a szegregátumok között a legalacsonyabb, és ez az arány a települési átlaghoz képest (48,6%) is számottevően jobb. Azonban a foglalkoztatottak pontosan háromnegyede alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban tevékenykedik, mely érték a települési átlag (50,8%) másfélszerese. A gazdaságilag nem aktív népesség aránya – a kedvezőtlen korszerkezetnek köszönhetően - az akcióterületi népességben belül 68,0%, ami érezhetően magasabb a vajai átlagnál (62,2%). A munkanélküliség 25,0%-os szintje ugyanakkor még valamivel alacsonyabb is a város egészének mutatójához képest, és a tartós munkanélküliek aránya is viszonylag kedvező (12,5%). A mutatókból egyértelműen kiderül, hogy a szegregátumokhoz, sőt a települési értékekhez képest is kedvezőbb munkanélküliségi mutatók dacára az egyenetlen koreloszlás és az alacsony presztízsű foglalkoztatottak magas aránya indukálják a kedvezőtlen társadalmi folyamatokat, a szegregációt. A szegregátum területén mindössze 16 lakás található, melyek közül 6,3% az alacsony komfortfokozatú lakások aránya. Ez a városi átlagtól (13,9%) jelentősen kedvezőbb. A komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások aránya ezen a területen szintén 6,3%, ez a mutató is kedvezőbb a települési átlaghoz képest, és a lakások között nincs is egyszobás ingatlan, így a lakhatási körülmények nem jelzik a szegregációs folyamatokat ezen a területen.

3.3.2.6 Az 5. szegregátum helyzetelemzése

A különálló településrésznek tekinthető Rákóczitánya Vaja második legnagyobb kiterjedésű és népességű szegregátuma: 267 főt számláló lakosával a város népességének 7,0%-át teszi ki.

A lakosság korösszetétele viszonylag kedvező, hiszen magas a fiatalkorúak aránya (28,1%), és a középkorúak aránya is a települési átlagnak nagyjából megfelelő (61,0%), míg alacsony az időskorúak (10,9%) aránya. A városnak ezen a részén meghatározó a népességszám növekedése, s ez megfigyelhető a fiatalos korstruktúrán.

A területen élők iskolai végzettsége a vajai átlaghoz viszonyítva kedvezőtlen, 57,7% a legfeljebb általános iskolai végzettségűek aránya, míg a felsőfokú végzettségűek aránya 2,2% a 25 év feletti népesség körében, mely mutató szintén jóval elmarad a települési mutató 7,2%-os értékétől

Az itt élő lakosság munkaerő-piaci és szociális helyzete folyamatosan romlik, a lakosság számottevő részének a segélyezés marad az egyetlen jövedelemforrása. Mindezt alátámasztja, hogy nagyon magas a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül: 68,7%, míg Vaja egészében ez az arány 57,2%-os. Szintén magas, 41,1% a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül a városi átlaghoz képest (27,2%).

A szegregátumban kifejezetten alacsony a foglalkoztatottság szintje: az aktív korúak mindössze 30,0%-a foglalkoztatott. A foglalkoztatottak nélküli háztartások aránya (55,1%) magasabb a városi átlaghoz képest (48,6%), valamint a foglalkoztatottak majdnem háromnegyede (74,5%), alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban tevékenykedik, mely érték a település egészéhez (50,8%) viszonyítva kiemelkedően rossz. Érdekes, hogy az alacsony képzettségi szint, illetve a gazdaságilag nem aktív népesség kirívóan magas aránya (78,7%) ellenére a munkanélküliek (10,5%) és a tartós munkanélküliek (1,8%) aránya is jóval alacsonyabb a többi szegregátum, sőt a települési értékekhez képest is.

A területen található 84 lakás közül 51,2% volt alacsony komfortfokozatú, míg 50,0% a komfort nélküli, félkomfortos és szükséglakások, 17,9% pedig az egy szobás lakások aránya. A lakáshelyzet a többi szegregátumhoz képest is igen kedvezőtlennek tekinthető, messze Rákóczitánya a legrosszabb helyzetű szegregátum. A fenti mutatók, leginkább pedig az aggasztó lakhatási körülmények alapján megállapítható, hogy Vaja egyik leghátrányosabb helyzetű városrészének nevezhető az 5. szegregátum.

Demográfiai és szociális helyzet

A KSH adatai alapján 2011-ben a szegregátumok össznépessége 967 fő volt, ami a teljes városi lakosság 26,8%-a.

A szegregátumok lakónépességének korszerkezetében a 14 év alatti korosztály aránya 25,74%, mely a városi átlagot kis mértékben meghaladja, szemben a 60 évnél idősebbek 12,1%-os arányával, ami alulmúlja a vajai átlagot. A területen tehát a város egészére is jellemző fiatalosabb jellegű korszerkezet figyelhető meg. Az utóbbi években a korszerkezetben tovább növekedett a fiatal és aktív korúak aránya, melynek hátterében az időközben felnövekvő fiatal generáció és az alacsony státuszú lakosság gyermekvállalási hajlandósága állhat.

A lakosok iskolai végzettségét tekintve jelentős elmaradás figyelhető meg a városi átlaghoz képest. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúakon belül jóval 60% feletti, mely a városi átlag majdnem kétszerese. Felsőfokú végzettséggel a szegregátumok lakosságának mindössze 1%-a rendelkezik, ez a mutató a városi 7,2%-os átlagtól messze elmarad.

A szegregátumokban élők foglalkoztatási helyzetét legjobban a foglalkoztatottak aránya (15-64 éves népességen belül) mutatja. A 30% alatti foglalkoztatási arány több mint 10 százalékponttal marad el a városi átlagtól. A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya 64%, azaz háromból mintegy két háztartás kenyérkereső nélküli. Tovább súlyosbítja a helyzetet, hogy az alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya 68,1%.

A szegregátumokban élők munkaerő-piaci helyzetének nehézségét mutatja, hogy a munkanélküliek aránya 50% körüli, míg a tartós munkanélkülieké is 20% feletti. Ilyen magas munkanélküliségi érték kialakulásához jelentős mértékben hozzájárult a már korábban említett alacsony képzettségi, illetve foglalkoztatottsági szint is. Az alacsony gazdasági aktivitás az érintettek jövedelmi helyzetét is jelentősen befolyásolja.

A rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül 70% feletti (az itt élők közel háromnegyede), míg a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon belül szintén közel 70%.

Lakáskörülmények

A népszámlálás idején 261 lakást regisztráltak a szegregátumokban, amelynek 30,65%-a (80 db) alacsony komfortfokozatú volt. Az egy lakásra jutó személyek száma (3,7 fő) magasabb a városi átlagnál (3 fő). Problémát jelent továbbá, hogy a lakások 10,73%-a (28 db) mindössze egyetlen szobával rendelkezik.

A városnak ezekben a részeiben is jellemzően kiépített az ivóvíz-, a gáz- és szennyvízcsatorna-hálózat, illetve a közvilágítás. Ezen jellemzőknek köszönhetően a közszolgáltatásokhoz minden itt és a város más részében lakó egyenlő eséllyel fér hozzá. A járdák kiépítettsége hiányos, amely azonban a város többi részére is jellemző.

46. táblázat: A szegregátumokban fennálló problémák

1. Lakókörülményeket érintő problémák		
<i>Infrastrukturális hiányosságok</i>	<i>Egészségre káros problémák a lakóépületekben</i>	<i>Lakóépületek méretbeli problémái, egyéb hiányosságai</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Vízvezeték-hálózatra való rákapcsolódás az átlagnál alacsonyabb • Elektromos-hálózatra való rákapcsolódás az átlagnál alacsonyabb • Gázvezeték-hálózatra való rákapcsolódás az átlagnál alacsonyabb • Szennyvízcsatorna-hálózatra való rákapcsolódás az átlagnál alacsonyabb 	<ul style="list-style-type: none"> • Penészedés • Vizesedés • Rágcsálók jelenléte 	<ul style="list-style-type: none"> • Lakások állagbeli problémái • Lakások kis mérete • Fürdőszoba hiánya • Szervezett szemétszállításban való bekapcsolódás alacsony aránya
2. Oktatást / képzést érintő problémák		
<ul style="list-style-type: none"> • Magas a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya 		
<ul style="list-style-type: none"> • Az otthoni tanulás feltételei az átlagosnál kedvezőtlenebbek 		
<ul style="list-style-type: none"> • Továbbtanulási motiváció (pl. családon belüli közép vagy felsőfokú végzettségű személy) alacsony szintű 		
3. Foglalkoztatást érintő problémák		
<ul style="list-style-type: none"> • Többgenerációs munkanélküliség családon belül 		
<ul style="list-style-type: none"> • Alacsony képzettségből adódóan nehézkes elhelyezkedés 		

Közszolgáltatások elérhetősége

Vaján a közszolgáltatások szinte mindegyikét a településközpontban vehetik igénybe a lakosok. A településen – méretéből adódóan is – a legtöbb közintézmény egy helyszínen működik, ideértve a szegregátumokban élő hátrányos helyzetű népességet fokozottan érintő szociális intézményeket is, e téren tehát nem áll fenn a szegregálódás veszélye. A településközpont a relatíve alacsony földrajzi távolságoknak köszönhetően a jellemzően a település periferiáján elhelyezkedő szegregátumokból is könnyen megközelíthető gyalog vagy kerékpárral. Ez alól egyedül Rákóczi tanya képez kivételt, mely távolabb esik a településközponttól, ugyanakkor közúton, illetve vasúttal is lehetséges a lakosok eljutása a településközpontba.

Vaján a szociális ellátást az Egyesített Szociális Intézmények Vaja intézmény látja el. Mind a szociális rászorultságtól függő pénzbeli és természetbeni szociális ellátásokat, mind a személyes gondoskodást nyújtó szociális és gyermekjóléti ellátásokat helyi rendelet szabályozza, ily módon minden rászorult vajai lakos számára biztosítja a támogatást az önkormányzat.

Az oktatásnak, oktatáspolitikának kulcsszerepe van a szegregátumokban élő népesség hátrányos helyzetének leküzdésében különösen a fiatalabb generációk esetében.

A város óvodájában és általános iskolájában teljes mértékben integrált oktatás és nevelés folyik. A vajai Tavirózsa óvoda 1952 óta működik a településen, tevékenysége nem terjed ki a

környező községekre. Az új intézmény átadására 2007. augusztus 20.-án került sor. A korszerű 1600 m² alapterületű óvoda minden tekintetben megfelel az elvárásoknak. 6 csoportszoba, 6 öltöző, 6 mosdó áll a gyermekek részére. Az óvodához 156 m²-es tornaterem tartozik, amely lehetővé teszi a gyermekek mozgásigényének kielégítését, a mozgásfejlesztést.

Az óvodához a Damjanich utca 71. sz. alatti székhelyén kívül további feladat ellátási helyek nem kapcsolódnak. Az intézmény férőhelyszáma 180 fő, de alapító okirata szerinti engedélyezett maximálisan felvehető gyermeklétszám 150 fő 6 csoportban. A 2015/16-os nevelési évre vonatkozóan a beiratkozott 123 gyermek alapján a kihasználtság 82 %-os.

Az óvodáskorú gyermekek létszáma az elmúlt 10 évben lassú csökkenést mutat, így az óvoda kihasználtsága is változott az elmúlt években a 80% körüli kihasználás jellemző. 10 éve még 160 fő volt a maximális létszám. Az óvoda a pedagógiai munkát és működést segítő munkatársakkal együtt 28 munkahelyet jelent a településen.

Az intézményben évről-évre nő a hátrányos helyzetű, illetve a veszélyeztetett gyermekek száma. Problémák esetén, - a be nem íratott hátrányos helyzetű gyermekek, vagy ha hosszabb ideig nem látogatja az óvodát a gyermek minden jelzés, bejelentés nélkül, - az óvoda gyermekvédelmi felelőse és az óvoda vezetője családlátogatásra megy, így közvetlenül is próbál segítséget nyújtani a családok számára.

A csoportbeosztás kialakításakor hatványozottan veszik figyelembe a szegregáció megelőzésének szempontját is – természetesen a szabad óvoda-választás keretei között.

Az óvoda a jelenlegi keretek között csak a 3. életévüket betöltött gyerekeket tudja fogadni. A fiatalabb gyermekek napközbeni elhelyezésére, oktatására a bölcsőde biztosít lehetőséget.

A város általános iskolája a Molnár Mátyás Általános Iskola (2000-ig Vajai Általános Iskola volt a neve) állami fenntartásban működik. A 22 tantermes iskola épületben 2013-ban a nappali oktatásban 17 általános iskolai osztály működött. Az általános iskolai nappali oktatásban résztvevő tanulók száma 2013/2014-es tanévben 361 fő volt. Az elmúlt évek (2007 óta) tendenciája szerint ez a szám csökkenő. Az intézmény létesítő okirata szerint a maximálisan felvehető tanulói létszám 450 fő. Az általános iskolában nemzetiségi oktatásban részesülő tanuló nincs. A város iskolájába más településről bejáró általános iskolai tanulók száma elenyésző (2013-ban 3 fő. Ennek oka, hogy a környező településeken vagy önálló iskola működik, vagy több település együtt működtet iskolát (Jármi-Papos-Őr Általános Iskola).

Az iskola vezetősége továbbképzések szervezésével igyekszik a tanítás szakmai színvonalát és a hátrányos helyzetű gyerekek oktatási hatékonyságát növelni. Az iskolában szintén magas, de az óvodánál némileg alacsonyabb a hátrányos helyzetű tanulók aránya.

Vaja Város Önkormányzatának Képviselő-testülete 238/2013. (VI.28.) sz. határozatával elfogadta az önkormányzat *Helyi Esélyegyenlőségi Programját (HEP)* mely rögzíti a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) és a sajátos nevelési igényű (SNI) gyermek jogainak és esélyegyenlőségeinek kereteit. A Képviselő-testület kifejezett figyelmet fordít arra, hogy az oktatás területén ne legyen szegregáció, és megvalósuljon a halmozottan hátrányos helyzetű, valamint sajátos nevelési igényű gyermekek társadalmi integrációja. Ennek érdekében például szakmai programok keretében kiemelt hangsúlyt fektetnek az integrált oktatási formák elterjesztésére, valamint a pedagógusok speciális képzéseken való részvételére.

A KLIK által üzemeltetett iskola alaptervevényessége a következőkre terjed ki: alapfokú oktatás, nappali rendszerű általános iskolai nevelés-oktatás, valamint sajátos nevelési igényű tanulók nevelése-oktatása. Az általános iskola tevékenységébe tartozik ezen felül a nemzetiségi, etnikai, cigány kisebbségi oktatás; hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrációs és képesség kibontakoztató oktatása, fejlesztése.

A létesítményben működik napközis tevékenység, tanulószobai tevékenység; intézményi közétkeztetés; könyvtári tevékenység; felnőtt munkahelyi étkeztetés.

A város nagy gondot fordít a hátrányos helyzetűek továbbtanulásának támogatására, amit nem csak az iskolákban folyó oktatás és nevelés során, illetve a különböző programok, képzések révén érvényesít, hanem a továbbtanulás anyagi vonzatának egy részét is átvállalja.

A helyi képzési-, foglalkoztatási politika terén a járási munkaügyi központ folyamatosan tájékoztatást nyújt az aktuális képzési programokról, melyek elsősorban az átmeneti vagy tartós elhelyezkedési gondokkal küzdő álláskeresők, pályakezdők számára nyújtanak képzési támogatást. Az önkormányzat közcélú foglalkoztatás keretében is hozzájárul a lakosság foglalkoztatási helyzetének javulásához.

A Vaján működő intézmények együttműködési rendszere hatékony és többrétű. A Polgármesteri Hivatal Igazgatási csoportja folyamatos kapcsolatban áll a területileg illetékes Gyámhivattal, a Mátészalkai Járási Hivatal Járási Munkaügyi Kirendeltségével.

47. táblázat: A szegregátumok szociális helyzetének mutatói (%)

Mutató megnevezése	1. szegregátum	2. szegregátum	3. szegregátum	4. szegregátum	5. szegregátum
Alacsony presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztattak aránya	90,0	51,2	50,0	75,0	74,5
A gazdaságilag nem aktív népesség aránya az akcióterületi lakónépességen belül	63,6	60,2	64,8	68,0	78,7
Munkanélküliek aránya az akcióterületen belül (munkanélküliségi ráta)	69,7	50,0	28,0	25,0	10,5
Tartós munkanélküliek (legalább 360 napig) aránya	31,8	22,1	12,0	12,5	1,8
Rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korúakon (15-59 évesek) belül	84,6	68,1	53,8	47,8	68,7

Forrás: KSH

3.3.3 Egyéb szempontból beavatkozást igénylő területek

Ilyen terület a városban nem található.

4 MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett növényfajai

48. táblázat: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett növényfajai

Fajnév magyarul	Fajnév latinul
fehér tündérrózsa	Nymphaea alba
szálkás pajzsika	Dryopteris carthusiana
széleslevelű békakorsó	Sium latifolium
tarajos pajzsika	Dryopteris cristata

Forrás: Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság adatszolgáltatása

2. sz. melléklet: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett állatfajai

49. táblázat: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett növényfajai

Fajnév magyarul	Fajnév latinul
bakcsó	Nycticorax nycticorax
barna ásóbéka	Pelobates fuscus
barna rétihéja	Circus aeruginosus
bölömbika	Botaurus stellaris
búbos banka	Upupa epops
búbos vöcsök	Podiceps cristatus
cigányréce	Aythya nyroca
cserregő nádiposzáta	Acrocephalus scirpaceus
csíz	Carduelis spinus
erdei fülesbagoly	Asio otus
fattyúszerkő	Chlidonias hybrida
függőcinege	Remiz pendulinus
guvat	Rallus aquaticus
héja	Accipiter gentilis
karvaly	Accipiter nisus
küszvágó csér	Sterna hirundo
mocsári béka	Rana arvalis
nádirigó	Acrocephalus arundinaceus
nagy lilik	Anser albifrons
szürke gém	Ardea cinerea
törpegém	Ixobrychus minutus
vízisikló	Natrix Natrix
vízityúk	Gallinula chloropus
zöldike	Carduelis chloris

Forrás: Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság adatszolgáltatása

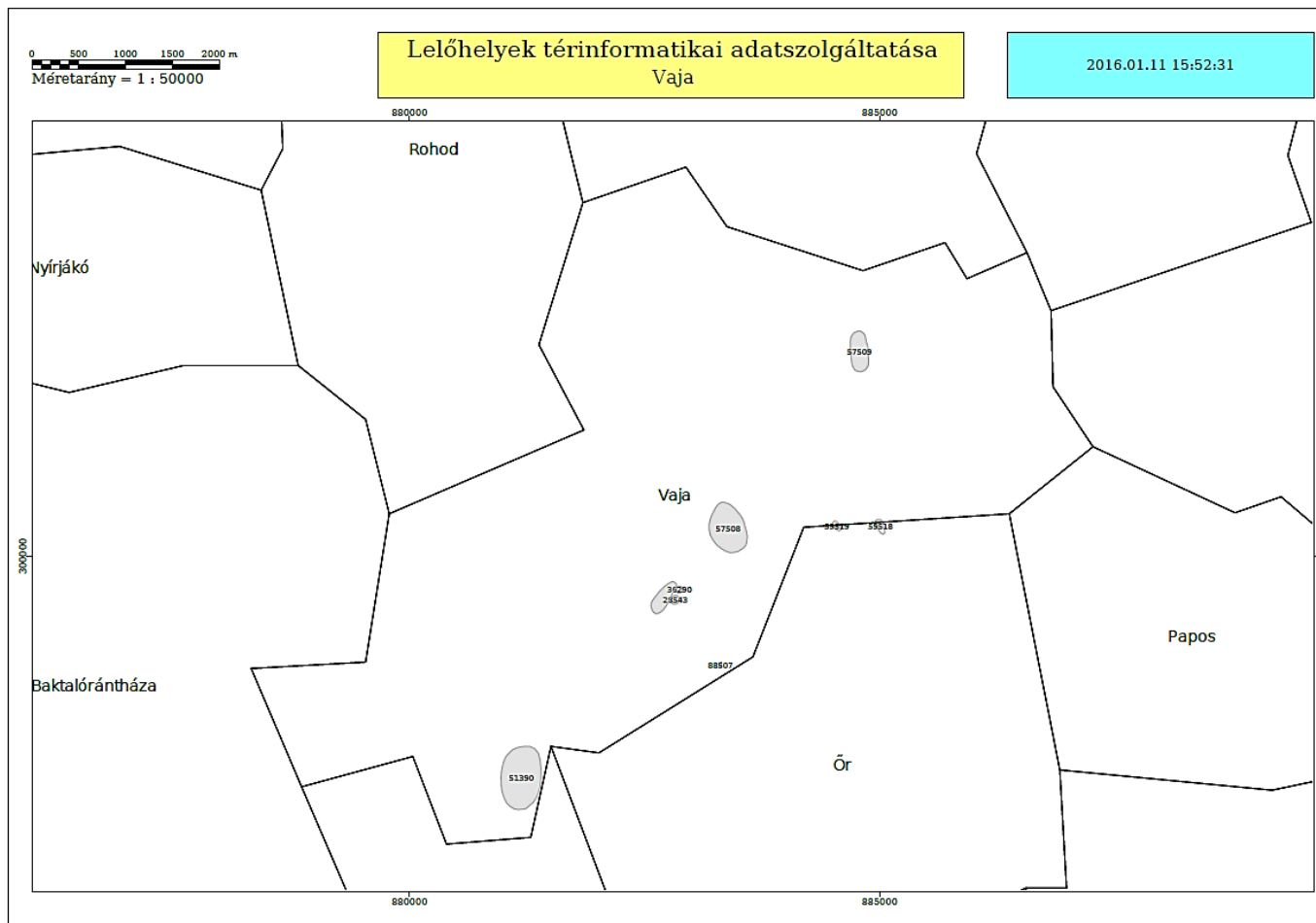
3. sz. melléklet: Vaja város régészeti lelőhelyei

50. táblázat: Vaja régészeti lelőhelyeinek listája

azonosító	lelőhelyszám	név	védelem	HRSZ	EOV Y koordináta	EOV X koordináta
28543	1	Vay-kasély	szakmai	3, 904, 83/1	882834	299527
36290	2	Református templom	szakmai	1/1, 2, 1/2, 903/2, 904, 83/1	882876	299635
51390	3	Öregtő partja	szakmai	2739, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2751, 2752, 2753, 053/2, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771/1, 2771/2, 2771/3, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 054, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2325/1, 2325/2, 0251	881191	297631
57507	4	Damjanich u. 45.	szakmai	243/1, 243/2, 243/3, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252/3, 356, 357/1, 357/4, 357/5, 357/6, 357/7, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 83/1, 4, 5/1, 7/1, 5/25, 9, 10, 11, 12, 13, 252/1	882703	299547
57508	5	Béke tsz udvara	szakmai	03/18, 03/13, 03/14, 03/1, 0144, 03/2, 03/3, 03/4, 03/5, 03/6, 03/7, 03/8, 03/9, 03/10, 022, 02/1, 02/2, 02/4, 02/5, 02/7, 02/8, 744, 745, 746, 748, 034/3, 034/8, 034/10, 034/44, 034/45, 034/13, 034/15, 034/95, 034/96, 034/98	883394	300285
57509	6	Ravasz-hegy	szakmai	09, 08/15, 08/8, 08/17, 08/16	884792	302169
59518	7	Hosszú-Peca-dűlő déli része I.	szakmai	030/62	885015	300311
59519	8	Hosszú-Peca-dűlő déli része II.	szakmai	030/51, 030/52, 030/53, 031	884552	300313
88507	9	Zoltán tagja	szakmai	041/14	883311	298833

Forrás: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ adatszolgáltatása

25. térkép: Régészeti lelőhelyek elhelyezkedése Vaján

Forrás: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ adatszolgáltatása

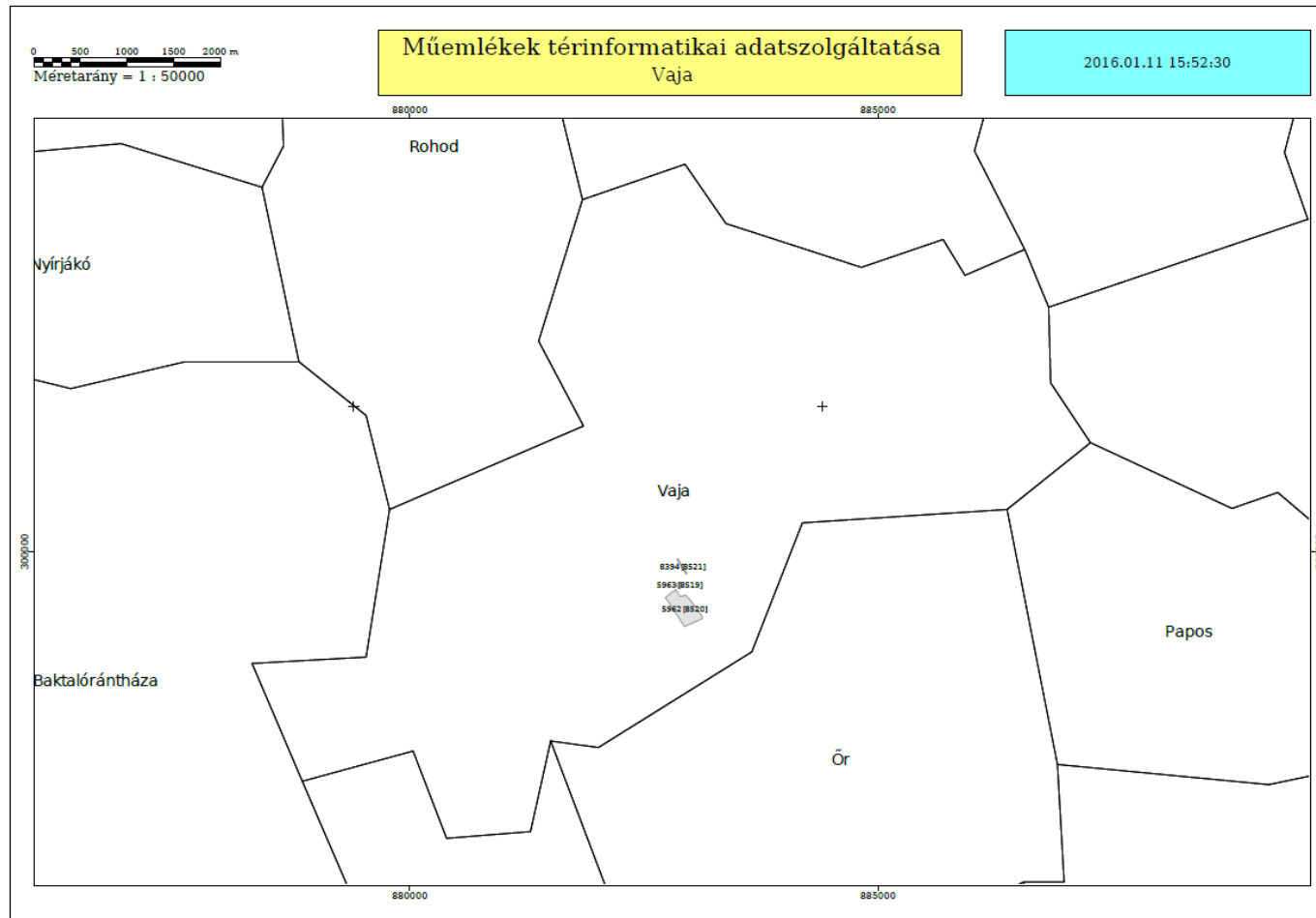
4. sz. melléklet: Vaja Város műemlékei

51. táblázat: Vaja város műemlékeinek adatai

törzs-szám	azonosító	cím	név	védelem	bírság kategória	védési ügyiratok	helyrajzi szám	EOV Y koordináta	EOV X koordináta
5963	23741		Ref. templom ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet			1/1, 2, 83/1, 903/2, 365, 366, 367, 368, 904, 903/1		
5962	23743		Vay-kastély ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet			2, 5/1, 1/1, 904, 251, 356, 357/5, 357/6, 357/7, 362, 363, 864, 863, 862, 861, 860, 859, 858, 857, 856, 855, 854, 853, 852, 851, 850, 5/22, 5/5, 5/6, 5/7, 5/10, 5/16, 5/17, 83/1		
8394	23744		Lakóház ex-lege műemléki környezete	Műemléki környezet			83/1, 376, 378, 372, 901		
5962	8520	Leininger u. 79.	Vay-kastély	Műemlék	I.	863-4/1953. FOM, 22509/1958. ÉM 120344/1958. MM	3, 4	882830	299520
5963	8519	Rákóczi u.	Ref. templom	Műemlék	II.	863-4/1953. FOM, 22509/1958. ÉM 120344/1958. MM	1/2	882882	299634
8394	8521	Leininger u. 102.	Lakóház	Műemlék	I.	12603/1973. OMF	377	882956	299765

Forrás: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ adatszolgáltatása

26. térkép: Műemlékek elhelyezkedése Vaján

Forrás: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ adatszolgáltatása

5 ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK, TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

Ábrajegyzék

1. ábra: Vaja város népességszám változása 2002-2013.....	15
2. ábra: Vaja település korfája 2011	16
3. ábra: Nyilvántartott álláskeresők a munkavállalási korú népesség %-ában (január hónap)	19
4. ábra: Nyilvántartott munkanélküliek száma havi bontásban, 2014.....	19
5. ábra: Száz lakosra jutó adófizetők száma Vaján (fő)	21
6. ábra: Óvodába beírt gyermekek és az óvodai férőhelyek száma (gyógypedagógiai neveléssel együtt) (fő-db)	27
7. ábra: Általános iskolai feladat-ellátási helyek átlagos létszáma (fő).....	28
8. ábra: A lakásállomány változása (2000-2013)	44
9. ábra: A lakásállomány megoszlása építési év szerint (2011).....	44
10. ábra: A közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások számának (db) változása Vaján a teljes lakásállományhoz viszonyítva	69
11. ábra: A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatba (közcsatornahálózatba) bekapcsolt lakások számának változása Vaján a teljes lakásállományhoz viszonyítva	70
12. ábra: A földgázfogyasztók számának alakulása Vaján (2008-2013)	73
13. ábra: A szolgáltatott gáz mennyiségének alakulása Vaján.....	73
14. ábra: A szolgáltatott villamos energia mennyiségének alakulása Vaján.....	74
15. ábra: Vaja városrészeinek eloszlása	98
16. ábra: A lakónépesség számának megoszlása városrészenként, 2011	99
17. ábra: A lakónépesség korcsoportos összetétele városrészenként, 2011	100
18. ábra: A Városközpont elhelyezkedése.....	101
19. ábra: A Lakógyűrű (a késsel jelölt terület) elhelyezkedése.....	104
20. ábra: A Rákóczitánya	106

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A mátészalkai járás települései	7
2. táblázat: A Vaját érintő térségi funkciók kiterjedése	8
3. táblázat: Vaja települési funkciói.....	9
4. táblázat: Vaja kapcsolódása a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területi céljaihoz	12
5. táblázat: Vaja város népességszám változása 2001-2011	14
6. táblázat: Vaja város népmozgalmi adatai (2001-2011)	16

7. táblázat: A népesség korösszetétele	17
8. táblázat: Vaja város lakossága iskolai végzettség szerint megyei és országos összehasonlításban (2001, 2011).....	18
9. táblázat: Vaja város befizetett SZJA értéksávonként	20
10. táblázat: Vaja város segélyezésének adatai	21
11. táblázat: Háztartások, családok életkörülményei (2001 és 2011).....	22
12. táblázat: Civil szervezetek a városban (2015. évi adatok szerint)	25
13. táblázat: Egészségügyi ellátást biztosító ellátóhelyek főbb jellemzői	29
14. táblázat: Önkormányzati szociális ellátás Vaján (2013-2014)	31
15. táblázat: A vállalkozások létszám kategória szerinti bemutatása Vaja városban.....	37
16. táblázat: A vállalkozások ágazonkénti bemutató táblázata (2013)	37
17. táblázat: A földterület használók összehasonlító táblázata	38
18. táblázat: A használt földterület művelési ágak szerint.....	39
19. táblázat: Földrésztlet statisztika művelési áganként.....	39
20. táblázat: A kiskereskedelmi üzletek megoszlása Vaján (2013)	41
21. táblázat: Vaja legfontosabb vállalkozásai	42
22. táblázat: A költségvetés bevételi tételeinek alakulása (2005-2014)	45
23. táblázat: A költségvetés kiadási tételeinek alakulása (2005-2014).....	46
24. táblázat: Az önkormányzati vagyon alakulása (2005-2014.)	46
25. táblázat: Vaja Város Önkormányzata által fenntartott önálló költségvetési szervek (2015)	48
26. táblázat: városüzemeltetési szolgáltatások és szolgáltatók Vaján.....	50
27. táblázat: Vajai-tároló közösségi jelentőségű élőhely-típusai	54
28. táblázat: Vaja város területhasználatának alapadatai	58
29. táblázat: Vaja intézményei és funkciói	59
30. táblázat: A villamosenergia-fogyasztók számának alakulása Vaján (2008-2013).....	74
31. táblázat: Az alegység Vízyűjtő-gazdálkodási terve szerinti felszíni víztestek	76
32. táblázat: Üzemi és szabadidős létesítményektől származó zaj terhelési határértékei a zajtól védendő területeken.....	78
33. táblázat: Vaja katasztrófavédelmi szempontú értékelése a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet alapján.....	80
34. táblázat: Bányaterületek Vaján	82
35. táblázat: Vaja SWOT analízise	89
36. táblázat: Vaja városrészeinek lehatárolása.....	98
37. táblázat: A városrészek népességének szociális jellemzői a 2011. évi Népszámlálás alapján (%).....	100
38. táblázat: A Városközpont társadalmi helyzete	102

39. táblázat: A városközpont SWOT elemzése.....	103
40. táblázat: A Lakógyűrű társadalmi helyzete	104
41. táblázat: A lakógyűrű városrészi SWOT elemzése	106
42. táblázat: A Rákóczitanya SWOT elemzése	107
43. táblázat: Rákóczi-tanya társadalmi helyzete	107
44. táblázat: A szegregációs mutató értékei a vajai szegregátumokban	109
45. táblázat: A szegregátumokban fennálló problémák.....	110
46. táblázat: A szegregátumokban fennálló problémák.....	117
47. táblázat: A szegregátumok szociális helyzetének mutatói (%).....	119
48. táblázat: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett növényfajai	120
49. táblázat: A Vajai-tó TT védett és fokozottan védett növényfajai	120
50. táblázat: Vaja régészeti lelőhelyeinek listája	121
51. táblázat: Vaja város műemlékeinek adatai.....	123

Térképek jegyzéke

1. térkép: Magyarország városhálózata.....	10
2. térkép: Magyarország közlekedési hálózatának térszerkezete	10
3. térkép: Vidéki térségek lehatárolása.....	11
4. térkép: Funkcionális térségek lehatárolása.....	11
5. térkép: Vaja elhelyezkedése Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében	43
6. térkép: Részlet a Kárpát-térség hegy- és vízrajza térképből	51
7. térkép: Település és környékének vízrajza	53
8. térkép: A település és környékének Natura2000-es területei	54
9. térkép: Természetvédelmi Terület Vaján	55
10. térkép: Vaja és környékének nemzeti ökológiai hálózati elemei.....	56
11. térkép: Vaja környezetének országos jelentőségű főútjai	64
12. térkép: Vaja szerepe a megyei buszhálózatban.....	66
13. térkép: a Vajai Vízmű védőidomainak metszete	68
14. térkép: Magyarország genetikai talajtípusai	75
15. térkép: A település és környékének felszín alatti vízszint térképe	77
16. térkép: A földrengések területi eloszlása Magyarországon	81
17. térkép: Problématérkép	96
18. térkép: Értéktérkép	97
19. térkép: Vaja szegregált területei a KSH adatok alapján	108
20. térkép: Vaja 1. sz. szegregátuma	111

21. térkép: Vaja 2. sz. szegregátuma	112
22. térkép: Vaja 3. sz. szegregátuma	113
23. térkép: Vaja 4. sz. szegregátuma	114
24. térkép: Vaja 5. sz. szegregátuma	115
25. térkép: Régészeti lelőhelyek elhelyezkedése Vaján.....	122
26. térkép: Műemlékek elhelyezkedése Vaján.....	124